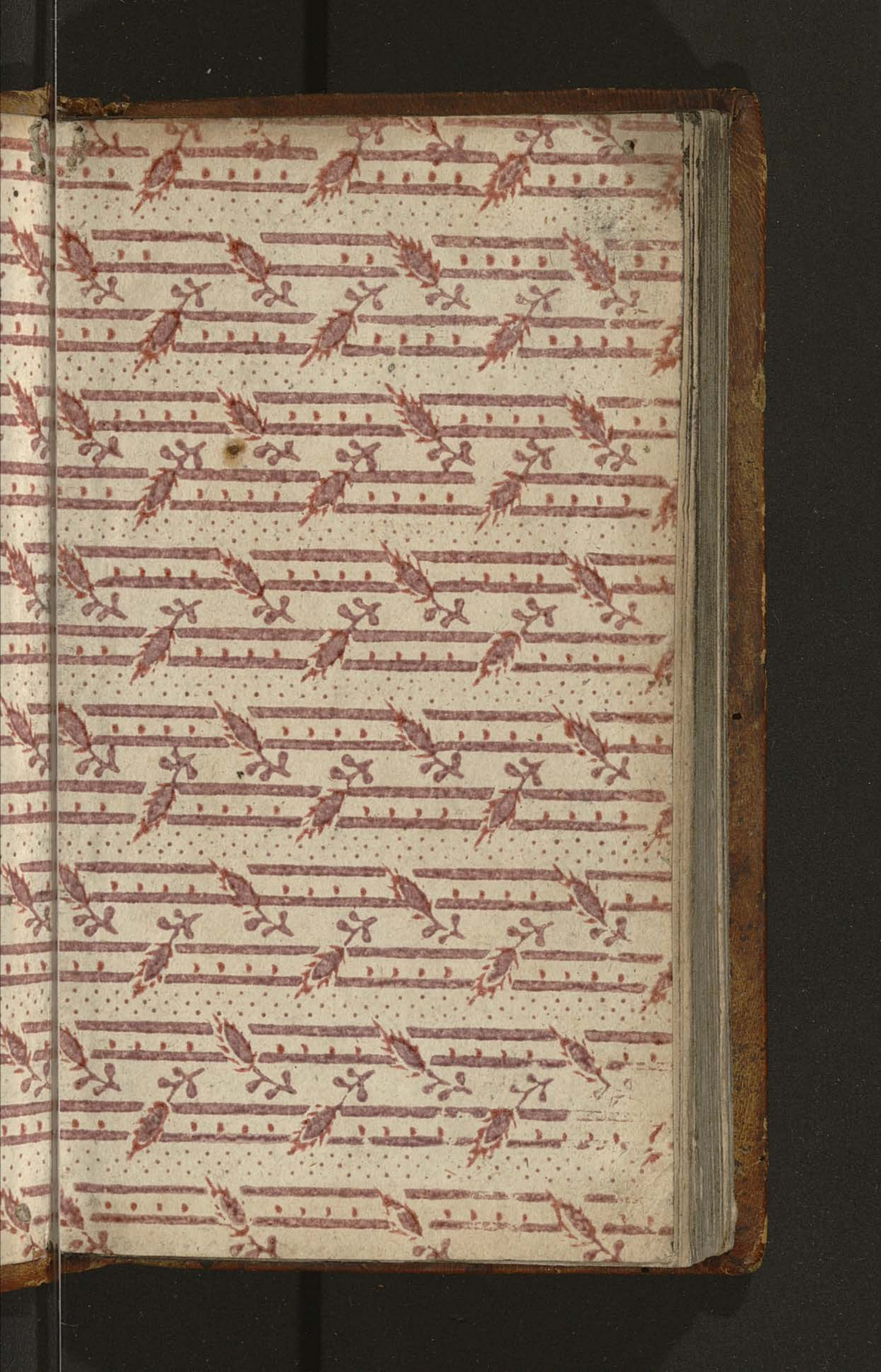

kat.komp.
37701
BIBLIOTHECA
UNIV. IAGELL.
CRACOVIENSIS
Mag. St. Dr.
P

V
B
J
C
37701
I

30. cent

1891. I. 6.

CATECHISME HISTORIQUE.

KATECHIZM HISTORYCZNY.

CATECHISME HISTORIQUE.

Contenant en abregé

L'HISTOIRE SAINTE

ET

La Doctrine Chrêtienne

PAR

Mr. FLEURY Prêtre, Abbé *du Loc-Dieu.*

A VARSOVIE

Dans l' Imprimerie de S. Majesté et de la Republique ches les PP. des Ecoles Pieuses.

1767.

KATECHIZM HISTORYCZNY.

Krotko w ſobie zawieraiący Piſmo

SWIĘTE

Y

Naukę Chrześciańſką.

PRZEZ

Xiędza *Fleury*, Opata *du Loc-Dieu*.

w WARSZAWIE

w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypoſpolitey, u XX. *Scholarum Piarum.*

1767.

L' homme eſt l' image de Dieu, parcequ' il eſt capable de connoître Dieu et de l' aimer; et c' eſt pour cela que Dieu l'a fait. Le premier homme eut nom Adam. Dieu lui donna pour compagne la femme, qu' il forma d' une de ſes côtes, afin qu'il l'aimât comme une partie de lui-même: ainſi il inſtitua le mariage. La premiere femme fut nommée Eve, Dieu mit Adam et Eve dans le paradis terreſtre, qui êtoit un jardin delicieux, où ils vivoient heureux. Jls avoient la liberté de manger de toutes ſortes de fruits, hors ceux de l' arbre de la ſcience du bien et du mal, que Dieu leur avoit defendu. Jls êtoient tout nuds, ſans en avoir de honte, parcequ' ils n' avoient point de malice. Jls ne ſoufroient aucune incommodité, et ne devoient point mourir. Dieu avoit auſſi créé de purs eſprits, qui ſont les Anges.

Demande. *Qui a fait le monde ?*
Reponſe. C' eſt Dieu.
D. *Dequoi l' a-t'-il fait ?*
R. Jl l' a fait de rien.
D. *Comment l'a-t'il fait ?*
℟. Par ſa parole.
D. *Pour quoi l' a-t-il fait ?*
℟. Pour ſa gloire.

A więc człowiek ieſt obraz Boſki, bo ieſt ſpoſobny do poznania y miłowania Boga; y dlategoć to końca Bog go ſtworzył. Pierwſzemu człowiekowi imię było Adam, ktoremu dał Bog za towarzyſzkę białogłowę, ktorą z iegoż żebra uformował, aby ią kochał iako właſną cząſtkę ſwoię: a tak poſtanowił małżeńſtwo. Jmię tey pierwſzey niewiaſty było Ewa. Oſadził zaś Bog Adama y Ewę w Raiu ziemſkim, ktory to był ogrodem roſkoſznym, gdzie ſzczęśliwy żywot wiedli. Tam mieli wolność iedzenia wſzelkiego rodzaiu owocow, oprocz z drzewa wiadomości złego y dobrego, ktorego im BOG tykać ſię zakazał. Cale nadzy chodzili, ani ſię tego wſtydzili, bo w nich żadna złość nie panowała. Niewygody żadney nie cierpieli, y śmierci podlegać nie mieli. Stworzył też Pan Bog y czyſte Duchy to ieſt Anioły.

Pytanie. *Kto ſtworzył świat?*
Odpowiedz. BOG.
Pyt. *Z czego go ſtworzył?*
Odp. Z niczego.
P. *Jak go ſtworzył?*
O. Słowem ſwoim.
P. *Dlaczego go ſtworzył?*
O. Dla chwały ſwoiey.

P. Z

D. *Dequoi a-t-il fait le premier homme ?*

℟. Jl a fait le corps de terre.
D. *Et l' ame ?*
℟. Jl l' a créée de rien.
D. *De qui est elle l' image ?*
℟. De Dieu même.
D. *Pour quoi Dieu a-t-il fait l' homme ?*
℟. Pour le connoitre et l' aimer.
D. *Dequoi fut faite la premiere femme ?*

℟. D' une côte de l' homme.
D. *Pour quoi cela ?*
℟. Pour montrer qu' ils etoient tous deux d' une même chair.
D. *Qu' êtoit-ce que le Paradis terrestre?*
℟. Un beau jardin ou Dieu mit Adam et Eve.
D. *En quel êtat y vivoient-ils ?*
℟. Jls vivoient heureux.
D. *Quand devoient-ils mourir ?*
℟. Jls ne devoient point mourir.
D. *Qui sont les Anges ?*
℟. De purs esprits, qui n' ont point de corps.

LECON II.

Du pêché du premier homme.

P. *Z czego pierwſzego człowieka ſtworzył?*

O. Ciało ulepił z gliny.

P. *A duſzę?*

O. Stworzył ią z niczego.

P. *Czyimże ona ieſt obrazem?*

O. BOGA ſamego.

P. *Dlaczego BOG ſtworzył człowieka?*

O. Aby iego znał, y iego kochał.

P. *Z czego ſtworzona była pierwſza niewiaſta?*

O. Z żebra Adamowego.

P. *A to czemu?*

O. Dla pokazania, że oboie ſą z iednego ciała.

P. *Co to był Ray ziemſki?*

O. Był ogrod piękny w ktorym BOG oſadził Adama y Ewę.

P. *W iakim ſtanie żyli?*

O. Zyli ſzczęśliwi.

P. *Czy mieli kiedy umierać?*

O. Nie mieli.

P. *Co ſą Aniołowie?*

O. Są czyſte duchy, ktorzy ciała nie maią.

NAUKA II.

O grzechu pierwſzego człowieka.

JL y eut des Anges, qui se revolterent contre Dieu; et il les precipita dans l'enfer et dans le feu eternel. Ce sont les démons ou les anges du diable, qui s'occupent à tenter les hommes, et à les revolter contre Dieu. Un de ces malins esprits se servit du serpent, et persvada à la femme de manger du fruit de l'arbre, que Dieu leur avoit défendu: elle en mangea et en fit manger à son mari. Alors Dieu maudit le serpent; et declara, que de la femme naîtroit celui, qui lui écraseroit la tête: c'est-à dire le Sauveur du monde, qui viendroit un jour détruire la puissance du démon. Jl chassà Adam et Eve du paradis: et ils demeurerent dans un êtat trés miserable. Jls perdirent la grace de Dieu, et devinrent captifs du diable, et sujets à la mort et à toutes les incommodités du corps: et de plus à l'ignorance et à la concupiscence. La concupiscence est l'amour de nous-même, qui nous détourne d'aimer Dieu nôtre createur: et de la viennent tous les pèchés qui ménent à la mort éternelle. Comme Adam et Eve n'eurent des enfans, qu'aprés leur péché, leurs enfans naquirent sujets aux mêmes miséres qu'eux, et les firent-passer à leurs descendans: en sorte que tous les hom-

BYli tacy Aniołowie, ktorzy ſię zbuntowali przeciwko BOGU, tych BOG ſtrącił do piekła w ogień wieczny. Y ci to ſą Diabli albo raczey duchy diabelſkie, ktorzy ludzi kuſzą, y onych przeciwko BOGU buntuią. Jeden tedy z tych złych Aniołow w poſtaci węża, poradził niewieście, aby ſkoſztowała owocu z drzewa zakazanego, ktory ona ziadła, y męża ſwego do iedzenia iego przywiodła. Natenczas Bog węża przeklął, y powiedział, że z niewiaſty narodzi ſię taki, ktory głowę iego zetrze, to ieſt Zbawiciel świata, ktory przyść miał kiedyś, aby ſtarł moc czartowſką. Potym Adama y Ewę z Raiu wygnał, ktorzy w nędznymbardzo zoſtali ſtanie. Albowiem zgubili łaſkę Boſką, ſtali ſię niewolnikami diabelſkiemi, y śmierci podległemi, oraz y wſzelkim ciała niewygodom, a nadto nieumieiętności y pożądliwości. Pożądliwość ieſt miłość ſamego ſiebie, ktora nas odwraca od miłowania BOGA Stworcy naſzego: zkąd pochodzą wſzyſtkie grzechy, ktore prowadzą do śmierci wieczney. A ponieważ Adam y Ewa Synow niemieli aż po ſwoim grzechu, zaczym Synowie ich urodzili ſię podlegli tymże mizeryom, ktorym Rodzice, y tak ie ściągneli na wſzyſtkich ſwoich potomkow:

hommes naissent dans le péché, ennemis de Dieu et destinés à l' enfer. C'est ce mal que nous appellons le péché originel.

Demande. *Qui est le Démon ?*
Reponse. C' est un ange rebelle à Dieu.
D. *A quoy Dieu l' a-t-il condamné ?*
℟. Au feu eternel.
D. *A quoy s' occupe-t-il ?*
℟. A tenter les hommes et les faire offenser Dieu.
D. *Comment tenta-t-il le premier homme?*
℟. Jl entra dans le serpent, et persuada à la femme de manger du fruit defendu.
D. *Que fit-elle ensuite ?*
℟. Elle en fit manger à son mari.
D. *Que fit Dieu ?*
℟. Jl maudit le serpent.
D. *Comment punit-il Adam et Eve ?*
℟. Jl les chassa du paradis terrestre.
D. *Que leur promit-il ?*
℟. Que la femme écraseroit la tête du serpent.
D. *Qu' est ce à dire ?*
℟. Qu' il viendroit d' elle un Sauveur des hommes pour ruiner la puissance du démon.

D. *En*

kow: tak dalece, iż wſzyſcy ludzie rodzą ſię w grzechu, nieprzyiaciołmi Boſkiemi, y przeznaczonemi do piekła. Y toć to ieſt naſze nieſzczęście, ktore my zowiemy grzechem pierworodnym.

Pytanie. *Co to ieſt czart?*

O. Jeſt Anioł przeciwny BOGU.

P. *Na co go BOG ſkazał?*

O. Na ogień wieczny.

P. *Co czart robi?*

O. Kuſi ludzi prowadząc ich do obrazy Pana BOGA.

P. *Jakteż ſkuſił pierwſzego człowieka?*

O. Wziął na ſię poſtać węza, y poradził niewieście, aby ſkoſztowała owocu zakazanego.

P. *Coż z nim potym uczyniła?*

O. Dała go zieść mężowi ſwemu.

P. *Coż zatym BOG uczynił?*

O. Przeklął węża.

P. *A Adama y Ewę iak też ſkarał?*

O. Wygnał ich z Raiu ziemſkiego.

P. *Coż im obiecał?*

O. Obiecał, iż niewiaſta miała zetrzeć głowę wężową.

P. *Jak ſię to ma rozumieć?*

O. Oto, iż z niey miał wyniść Zbawiciel świata, ktory miał zetrzeć moc czartowſką.

D. *En quel ètat ſe trouva l' homme aprés ſon péché ?*

℟. Fort miſerable, et en ſon ame et en ſon corps.

D. *Quels maux-lui vinrent-de la part du corps ?*

℟. Toutes Sortes d' incommodités, les maladies, et la mort.

D. *Et de la part de l' ame :*

℟. L' ignorance et la concupiſcence.

D. *Qu' eſt ce que la concupiſcence ?*

℟. L' attachement que nous avons à n' aimer que nous.

D. *Que produit-elle ?*

℟. Le péché.

D. *Que produit le peché ?*

℟. La mort-éternelle.

D. *Quand fut ce qu' Adam et Eve eurent des enfans ?*

℟. Aprés leur peché.

D. *Leur peché paſſà-t-il à leurs enfans ?*

℟. Ouy et aux enfans de leurs enfans.

D. *Ce mal dure-t-il encore ?*

℟. Oûy, tous les hommes naiſſent avec ce peché.

Com-

P. *W iakim stanie został człowiek po popełnionym grzechu?*

O. W stanie bardzo mizernym na duszy y na ciele.

P. *Co za dolegliwości cierpiał względem ciała?*

O. Wszelkie utrapienia, choroby, y śmierć.

P. *Względem zaś duszy co?*

O. Nieumieiętność y pożądliwość.

P. *Co iest pożądliwość?*

O. Jest nieporządny affekt, ktorym sami siebie kochamy.

P. *Co się z niey zawięzuie?*

O. Grzech.

P. *Z grzechu co?*

O. Smierć wieczna.

P. *Kiedy Adam y Ewa spłodzili Synow?*

O. Po grzechu swoim.

P. *Dzieci ich czy były uczestnikami Rodzicielskiego grzechu?*

O. Tak iest, bo y na Synow y na wszystkich potomkow spłynął:

P. *Czy trwa iesz ze do tych czas ten grzech?*

O. Nie inaczey, wszyscy ludzie w tymże się grzechu rodzą.

D. *Comment l' appelle-t-on?*
℟. Le peché Originel.

LECON III.

Du déluge, & de la loi de Nature.

LEs premiers enfans d' Adam & d' Eve furent Cain et Abel. Cain tua ſon frere par envie de ſa vertu: & les deſcendans de Cain furent mechans; Adam eut un autre fils nommé Seth, dont les enfans conſerverent la crainte de Dieu: mais ils s' allierent avec les méchans, et ſe corrompirent: de ſorte que tous les hommes étant adonnés au mal, Dieu reſolut de les faire perir par un deluge univerſel. Jl n' y eut que Noé, deſcendu de Seth, qui trouva grace devant Dieu. Dieu l' avertit de ſon deſſein, & lui commenda de bâtir une arche; c' eſt à dire un vaiſſeau carré & couvert en forme de coffre, aſſés grand pour contenir une couple de chaque eſpece de bêtes & d' oiſeaux. Quand il y fut entré, Dieu fit tomber, pendant quarante jours & quarante nuits, une pluye épouventable; accompagnée des débordemens

de

P. *Jak się zowie ?*
O. Grzech pierworodny.

NAUKA III.

O potopie, y o prawie Natury.

PIerwsi Synowie Adama y Ewy byli Kaim y Abel. Kaim zabił brata, zazdrosnym okiem patrząc na iego cnotę; pochodzący od Kaima Synowie złości pełni byli: Adam miał innego Syna na imię Seth, ktorego Synowie żyli w boiaźni Boskiey, ale skoro się z niezbożnemi złączyli, popsowali się, tak dalece, iż Bog umyślił zgubić wszystkich ludzi w nieprawościach zanurzonych, potopem. Jeden tylko szczegulnie był Noe pochodzący od Setha, ktory znalazł łaskę u Boga. Pan BOG opowiedział mu swoię intencyą, y kazał mu budować arkę, to iest statek czworograniasty okryty nakształt skrzynie, tak dostatecznie szeroki, iż mogł w sobie z każdego rodzaiu zwierząt y ptastwa po parze zawrzeć. Skoro wszedł do Arki, zaraz Pan BOG otworzył upusty niebieskie, z ktorych przez czterdzieści dni niezmierne się wody lały, a do tych, wyniosszy się z brzegow swoich, morze

de la mer en ſorte que toute la terre fut couverte d' eau. Tous les hommes & tous les animaux furent noyéz: il n' y eut que huit perſonnes de ſauvées: Noe, ſa femme, ſes trois fils, & leurs femmes, & les animaux qui étoient dans l' arche. Aprés le deluge le monde fut repeuplé par les trois enfans de Noé: Sem, Cham, & Japhet: ainſi nous ſommes tous freres. Mais les hommes devinrent bientôt plus méchans, que devant. Au lieu d' adorer Dieu, laplûpart adoroient le ſoleil, la lune, ou d' autres creatures: ils n' honoroient point leurs peres, ils étoient impudiques, ils ſe tuoient, ſe voloient, & ſe calomnioient les uns les autres, ne diſoient point la verité: & ſuivoient leurs deſirs dereglés. En tout cela, ils faiſoient contre leur raiſon & leur conſcience, qui eſt la loy de nature.

Demande. *Qui fut le premier meurtrier dans le monde ?*

Reponſe. Cain,, qui tua ſon frere Abel.

D. *Pour quoy le tua-t-il ?*

℟. Par envie de ſa vertu.

D. *Tous les hommes furent-ils mechans comme luy ?*

℟. La plûpart le furent.

D. Ne

przyłączyło się, y tak wszystkę ziemię wody okryły. Wszyscy ludzie y wszystkie zwierzęta petoneły; Ośm tylko osob uwolnione od potopu, Noe, Zona iego, trzey Synowie iego, y ich żony, y zwierzęta, ktore były w Arce. Po potopie rozmnożył się świat przez trzech Synow Noego, Sema, Chama, y Japheta; a tak wszyscy iesteśmy bracia. Ale ludzie po krotkim czasie stali się gorszemi, niż przedtym. Miasto Boga wiele ich pokłon oddawało słońcu, księżycowi, albo innym stworzeniom: nieszanowali Rodzicow swoich, wszeteczni byli, wzaiemnie się zabiiali, wzaiemnie sobie kradli, y ieden na drugiego potwarz kładł, prawdy nie mowili, y udawali się za swemi nieporządnemi żądzami. Wszystko czynili przeciwko rozumowi y przeciwko sumnieniu, co iest prawem natury.

Pytanie. *Kto był pierwszym zaboycą na świecie?*

O. Kaim, ktory zabił brata swegoAbla.

P. *Czemu go zabił?*

O. Dla zazdrości cnoty.

P. *Czy wszyscy ludzie tak zli byli iak on?*

O. Wielu ich takich było.

D. *Ne resta-t-il pas un homme agreable à Dieu ?*

℟. Jl ne resta que Noé.

D. *Que fit Dieu pour punir les hommes?*

℟. Jl envoya le deluge.

D. *Qu' est-ce que ce deluge ?*

℟. Une grande inondation qui couvrit d' eau toute la terre.

D. *Que devinrent les h mmes ?*

℟. Jls furent tous noiés.

D. *Et les bêtes ?*

℟. Elles furent aussi noieés.

D. *Que devint Noé ?*

℟. Dieu le conserva dans l' arche.

D. *Qu' étoit-ce que l' arche de Noé ?*

℟. Un grand vaisseau carré & couvert en forme de coffre.

D. *S' y sauva-t-il seul ?*

℟. Oüy, avec sa famille.

D. *Et quoy encore ?*

℟. Une couple de bêtes, & d' oiseaux de toutes sortes.

D. *Tous les hommes sont-il nos freres ?*

℟. Oüy, parceque nous venons tous d' Adam & de Noé.

D. *Qu' est-ce que la loi de nature ?*

℟. C' est la raison & la conscience.

D. *Que nous enseigne-t-elle à l' égard de Dieu ?*

℟. Qu' il

P. *Czy ſię znalazł iaki człowiek miły BOGU ?*
O. Nieznalazł ſię tylko ieden Noe.
P. *Czym Pan BOG ſkarał ludzi ?*
O. Potopem.
P. *Co to ieſt potop ?*
O. Wielkie wylanie wod, ktore okryły całą ziemię.
P. *Co ſię ſtało z ludzmi ?*
O. Wſzyſtkich woda zalała.
P. *Zwierzęta zaś gdzie ſię podziały ?*
O. Także potonęły.
P. *A z Noem co ſię ſtało ?*
O. Pan BOG zachował go w Arce.
P. *Co to była ta Arka* Noego *?*
O. Był wielki ſtatek w kwadrat zrobiony y okryty iako ſkrzynia.
P. *Czy ſam ſię tylko Noe do niey ſchronił?*
O. Tak ieſt z ſwoią familią.
P. *Y co ieſzcze ?*
O. Para zwierząt y ptaſtwa każdego rodzaiu
P. *Czy wſzyſcy ludzie ſą naſi bracia ?*
O. Tak ieſt, bo wſzyſcy pochodziemy od Adama y Noego.
P. *Co ieſt prawo Natury ?*
O. Rozum y ſumnienie.
P. *Czego nas uczy względem BOGA ?*

O. Jż

℟. Qu'il ne faut adorer que lui.
D. *Et à l'égard des hommes ?*
℟. De ne faire à personne ce que nous ne voudrions pas que l'on nous fit.
D. *Et à l'égard de nous-mêmes ?*
℟. De moderer nos passions & nos desirs.

LECON IV.

D'Abraham & des autres Patriarches.

LA vraie Religion & la loi de nature se conserverent chéz quelques Saints personnages, principalement de la race de Sem. Un d'entr'eux fut Abraham que Dieu choisit pour faire alliance avec lui. Jl lui commanda de quitter son païs, & lui promit de le rendre pére d'un peuple innombrable, de donner à ce peuple la terre de Canaan, & de benir en sa race toutes les nations de la terre: ce qui marquoit, que de sa posterité naîtroit le Sauveur du monde. Abraham crut aux promesses de Dieu, qui lui ordonna la circoncision pour marque de son alliance: & lui donna un fils nommé Jsaac. Dieu voulant éprouver la foi d'Abraham lui com-

man-

O. Jż iego ſamego czcić powinniśmy.
P. *A względem ludzi?*
O. Abyśmy tego drugiemu nie czynili, czego ſami nie lubiemy.
P. *Względem zaś nas ſamych?*
O. Abyśmy hamowali naſze paſſye y żądze.

NAUKA IV.

O Abrahamie y innych Patryarchach.

PRawdziwa Religia y prawo natury zachowane ieſt przez niektorych mężow Swiętych, naybardziey z pokolenia Sem. Z pomiędzy tych był Abraham, ktorego Bog ſobie obrał, do zawarcia z nim przymierza. Rozkazał mu aby wyſzedł z Oyczyzny ſwoiey, y obiecał go poſtanowić za Oyca niezliczonego ludu, y dać temu ludowi Ziemię Chanaan; z iego pokolenia idące pobłogosławić wſzyſtkie narody Ziemſkie: co znaczyło, iż z iego potomſtwa miał ſię narodzić Zbawiciel świata. Abraham uwierzył obietnicom Boſkim, ktory nakazał mu obrzezanie na znak przymierza ſwego; y dał mu Syna, imieniem Iſaaka. Chcąc zaś Bog doświadczyć

manda de ſacrifier ce cher fils, mais il l' arrêta comme il étoit prêt de l' egorger; Jſaac fut pére de Jacob, autrement nommé Jſrael, qui eut douze fils, entr' autres, Levi, Juda, Joſeph, & Beniamin. Ce ſont lés douze Patriarches, Péres de douze tribus, qui compoſerent tout le peuple d' Jſrael on appelle auſſi Patriarches tous les Saints qui ont vecû ſous la loi de nature.

Demande. *Ou ſe conſerva la Loi de nature après le dêluge?*

Reponſe. Dans la famille de Sem.

D. *Qui fut celui avec qui Dieu fit alliance?*

℟. Abraham.

D. *Que lui ordonna'-t-il?*

℟. De quitter ſa famille & ſon païs.

D. *Que lui promit-il?*

℟. De faire venir de lui un grand peuple.

D. *Que lui promit-il encore?*

℟. De lui donner la terre de Canaan.

D. *Que lui promit-il de plus grand?*

℟. De benir en ſa race toutes les nations de la terre.

D. *Que vouloit dire cela?*

℟. Que

czyć wiary Abrahamowey, kazał mu na ofiarę Syna tego ukochanego zabić, ale go zatrzymał, gdy się przygotował do ścięcia. Jsaak Oycem był Jakoba, inaczey nazwanego Jsrael, ktory miał dwunastu Synow, między innemi Levi, Judasza, Jożefa, y Beniamina. Ci są dwanaście Patryarchowie, Oycowie dwunastu pokolenia, z ktorych złożony był cały lud Jsraelski: Zowią się też Patryarchami wszyscy Swięci, ktorzy żyli podczas prawa natury.

Pytanie. *Kędy zachowane było prawo natury po potopie ?*

Odpowiedz. W familii Sema.

P. *Z kim BOG uczynił swoie przymierze ?*

O. Z Abrahamem.

P. *Co mu rozkazał ?*

O. Aby porzucił familią swoię y Oyczyznę.

P. *Co mu obiecał ?*

O. Ze miało z niego wyniść wielkie mnostwo ludu.

P. *Oprocz tego co więcey ?*

O. Obiecał mu dać ziemię Chanaan.

P. *Co ieszcze większego.*

O. Pobłogosławić w iego pokoleniu wszystkie narody Ziemskie.

P. *Co to znaczyło ?*

O. Ze

℟. Que le Sauveur du monde viendroit de la race d'Abraham.

D. *Quelle fut la marque de l'alliance de Dieu avec Abraham ?*

℟. La circoncision.

D. *Qui fut le fils d'Abraham ?*

℟. Jsaac.

D. *Pourquoy le voulut-il sacrifier ?*

℟. Pour obeïr à Dieu.

D. *Pourquoi Dieu le lui avoit-il commandé ?*

℟. Pour éprouver sa foi.

D. *Qui fut Jacob ?*

℟. Le fils d'Jsaac.

D. *Quel autre nom eut Jacob ?*

℟. Jl fut aussi nommé Jsrael.

D. *Combien eut-ils d'enfans ?*

℟. Jl en eut douze.

D. *Comment les apelle-t-on ?*

℟. Les Patriarches.

LECON V.

De la Servitude d'Egypte & de la Pâque.

LEs Fréres de Joseph le vendirent par envie, il fut mené en Egypte, où il fut

O. Ze Zbawiciel świata miał się narodzić z pokolenia Abrahamowego.
P. *Co za znak był przymierza Boskiego z Abrahamem?*
O. Obrzezanie.
P. *Jak się zwał Syn Abrahama?*
O. Jsaak.
P. *Czemu go chciał na ofiarę zabić?*
O. Dla posłuszeństwa BOGU.
P. *Czemu to Bog mu rozkazał?*
O. Aby sprobował iego wiary.
P. *Kto to był Jakob?*
O. Syn Jsaaka.
P. *Jakie miał imię drugie?*
O. Zwano go też Jsrael.
P. *Wielu miał Synow?*
O. Miał dwunastu.
P. *Jak się zowią?*
O. Patryarchowie.

NAUKA V.

O Niewoli Egypskiey, y o Paschacie.

JOzef przedany od Braci swoich dla zazdrości, zaprowadzony był do Egyptu, gdzie

fut long-tems esclave: mais il demeura fidele à Dieu, qui le délivra, & le fit devenir favori du Roi. Jl pardonna à ses fréres, & les fit venir en Egypte avec leur Pére, & toute la famille. Jls y moururent, & leurs enfans y multiplierent merveilleusement. Un autre Roi d' Egypte craignant, qu' ils ne se rendissent trop puissans, les chargeâ de travaux pénibles, & voulut même faire perir tous les enfans mâles. Mais Dieu eut pitié de son peuple: & envoya pour le délivrer Moïse descendu de Levi avec son frére Aaron. Jls vinrent trouver Pharaon, c' est le nom des Rois d' Egypte, & lui commandérent de la part de Dieu de laisser aller son peuple. Jl le refusa plusieurs fois; & Moïse pour l' y contraindre fit plusieurs miracles terribles, que l' on appelle les plaïes d' Egypte. Les Jsraelites sortirent enfin: mais auparavant ils célébrérent la Pâque par ordre de Dieu, mangeant dans châque famille un agneau rôti, aprés avoir marqué de son Sang la porte de châque maison. Pâque signifie passage; & Dieu leur ordonna de faire un pareil sacrifice, & un pareil repas tous les ans, en mémoire de leur delivrance: qui étoit un signe que tous les hommes seroient un jour deli-

vrés

gdźie przez niemały czas w niewoli zostawał: iednak wiernie Panu Bogu służył, ktory go uwolnił, y wielką mu łaskę u Krola ziednał. Ten krzywdę swoię braci darował, y tak ich iako też y Oyca ich z całą familią do Egyptu sprowadził. Tam żywot swoy zakończyli, a Synowie ich wielką mnogość potomstwa zostawili. Drugi Krol Egypski obawiaiąc się, aby potęga się ich nie wzmocniła, wszystkich obciążał strasznemi pracami, á dotego usiłował wszystkie dziatki męskiey płci wytracać. Ale BOG zmiłował się nad ludem swoim, posłał do wybawienia iego Moyżesza pochodzącego z pokolenia Levi z bratem iego Aaronem. Przyszli do Faraona (tym imieniem nazywano Krolow Egypskich) ktoremu rozkazali imieniem Boskim aby wypuścił lud. Wielekroć razy wzbraniał się od tego, ale Moyżesz aby go do tego przymusił wiele strasznych uczynił cudow, ktore się zowią plagami Egipskiemi. Zatym Jsraelitowie wyszli, ale pierwey Paschę z roskazania Boskiego odprawili, iedząc w każdey familii baranka pieczonego, z ktorego krwią u każdego domu drzwi pierwey pokropili. Pascha znaczy przeyście, roskazał im BOG, aby odprawowali taką ofiarę, y taką ucztę

ka-

vrés du péché, & de la servitude du demon.

Demande. *Racontés l'histoire de Joseph?*

Reponse. Ses freres le vendirent par envie: il fut long-tems esclave en Egypte; puis il devint favori du Roi.

D. *Que fit-il à ses fréres dans sa grande puissance?*

℟. Il leur pardonna & les fit venir en Egypte avec toute leur famille.

D. *Qu' arriva-t-il en Egypte aux enfans d' Israel?*

℟. Ils multiplierent extremement.

D. *Que leur fit le Roi d' Egypte?*

℟. Il voulut les faire périr.

D. *Qui les secourut?*

℟. Dieu.

D. *De qui se servit-il pour les delivrer?*

℟. De Moïse.

D. *Que fit Moïse?*

℟. De grands miracles pour contraindre Pharaon à obeïr à Dieu.

D. *Qu' est-ce que la Pâque?*

℟. C' est un agneau qui fut sacrifié & mangé la nuit de leur delivrance.

D. *Que fit-on de son Sang?*

℟. On

każdego roku na pamiątkę ſwego wybawienia: co znakiem było, iż wſzyſcy ludzie mieli być kiedyżkolwiek wybawieni od grzechu,, y z niewoli czartowſkiey.

Pytanie. *Powiedz hiſtoryą o Jozefie ?*

Odpowiedz. Bracia go przedali dla zazdrości, przez długi czas niewolnikiem był w Egypcie: potym Krol na niego bardzo był łaſkawy.

P. *Co uczynił z bracią ſwoiemi będąc na naywyżſzym Urzędzie ?*

O. Odpuścił im, y ſprowadził ich do Egyptu z całą familią.

P. *Co ſię ſtało z Iſraelitami w Egypcie ?*

O. Wielce ſię rozmnożyli.

P. *Co im uczynił Krol Egipſki ?*

O. Chciał ich wygubić.

P. *Kto im pomoc dał ?*

O. BOG.

P. *Kogoż zażył BOG do wybawienia ich ?*

O. Moyżeſza.

P. *Co uczynił Moyżeſz ?*

O. Cuda wielkie, ktoremi przymuſił Faraona aby był poſłuſzny Bogu.

P. *Co ieſt Paſcha ?*

O. Jeſt baranek, ktorego ofiarowano y iedzono podczas nocy wybawienia.

P. *Co uczyniono z krwią iego ?*

O. Po-

℟. On en marqua les maisons des Jsraelites.

D. *Que signifioit la delivrance des Jsraelites?*

℟. Que Dieu delivreroit un jour tous les hommes de la servitude du demon.

LECON VI.

Du voïage dans le desert, & de la loi écrite.

DIeu ayant delivré les Jsraelites de la servitude d'Egypte, les mena dans la terre de Canaan, suivant les promesses qu' il avoit faites à leurs péres. Jl fit de grands miracles dans ce voïage. Jl les fit passer à pied sec au trauers de la mer rouge, pour les delivrer de Pharaon, qui les poursuivoit. Jl les mena par un grand desert, ou il les nourrit, quarante ans durant de la manne qu' il faisoit tomber du Ciel: & leur fit sortir de l' eau d' un rocher. Dés le commencement du voïage ils arriverent au mont Sinaï, où Dieu leur donna sa loi le cinquantieme jour aprés la Pâque. Jls virent la montagne

O. Poznaczono tą krwią drzwi domow Jſraelſkich.

P. *Co znaczyło wybawienie Jſraelitow?*

O. Jż BOG miał wybawić wſzyſtkich ludzi z niewoli czartowſkiey.

NAUKA VI.

O podroży na puſzczy, y o prawie piſanym.

WYbawiwſzy Pan Bog Jſraelitow z niewoli Egypſkiey zaprowadził ich do ziemi Chananeyſkiey, według obietnicy, ktorą ich Oycom uczynił. W tey podroży wielkie cuda były. Przeprowadził przez ſzrodek morza czerwonego ſuchą nogą, aby wyzwolił od Faraona, ktory ich gonił. Zaprowadził ich na wielką puſzczą, gdzie karmił ich przez czterdzieści lat manną, ktorą ſpuſzczał z nieba: y wodą napoił wyprowadzoną z opoki. Zaraz na początku podroży przyſzli na gorę Synai, gdzie Pan Bog dał im prawo ſwoie pięćdzieſiątego dnia po Paſchacie. Widzieli całą gorę w ogniu, okrytą obło-

tagne toute en feu & couverte d'un nuage épais, d'où fortoient des éclairs, de tonneres & un bruit comme de trompettes, & ils entendirent une voix qui dit: Je fuis le Seigneur ton Dieu, qui t' ai tiré de la fervitude d' Egypte. Tu n' auras point d' autres dieux devant moi. Tu ne feras point d' idole, ni aucune figure pour l' adorer. 2. Tu ne prendras point le nom du Seigneur ton Dieu en vain. 3. Souviens-toi de fanctifier le jour de Sabat, c'eft-à dire le repos du feptieme jour 4. Honore ton Pére & ta Mére, afin que tu vives long-tems dans la terre promife. 5. Tu ne tueras point. 6. Tu ne commeteras point d'adultere. 7. Tu ne déroberas point. 8. Tu ne diras point faux temoignage contrè ton prochain. 9. Tu ne defireras point la femme de ton prochain. 10. Tu ne defireras point les biens de ton prochain. Dieu donna à Moïfe ces dix commandemens écrits fur deux tables de pierre. Jls ne contenoient gueres que la loi naturelle: & Dieu la voulut donner alors par écrit, parcequ' elle s' oublioit, tant la malice des hommes étoit grande.

Demande. *Ou allerent les Jfraelites au fortie d' Egypte ?*

Re-

kiem gęſtym, z ktorego wybuchały błyſkawice, grzmoty y dźwięk iakoby trąb, y ſłyſzeli głos mowiący; Ja ieſtem Pan BOG twoy, ktorym cię wywiodł z niewoli Egypſkiey. Nie będzieſz miał Bogow cudzych przedemną. Nie będzieſz ſobie czynił bałwanow, ani żadnych figur ktorymbyś ſię kłaniał. 2. Nie będzieſz brał imienia Pana BOGA twego nadaremno. 3. Pamiętay abyś dzień ſzabaſu święcił, to ieſt dzień ſiodmy odpocznienia. 4. Czciy Oyca twego y Matkę twoię, abyś był długowiecznym w ziemi obiecaney. 5. Niebędzieſz zabiiał. 6. Niebędzieſz cudzołożył. 7. Niebędzieſz kradł. 8. Niebędzieſz mowił przeciwko bliźniemu twemu fałſzywego świadectwa. 9. Niebędzieſz pożądał żony bliźniego twego. 10. Niebędzieſz pragnął dobr bliźniego twego. Pan Bog dał Moyżeſzowi te dzieſięć przykazania napiſane na dwoch tablicach kamiennych, ktore mało co w ſobie zawierały nad prawo naturalne, iednakże Panu Bogu upodobało ſię w ten czas dać wypiſane, bo w niepamięć wchodziły dlatego iż złość ludzka mocno gorę brała.

Pytanie. *Dokąd poſzli Iſraelitowie wyſzedłſzy z Egyptu?*

 O. Do-

Reponse. Dans la terre de Canaan, où Dieu les mena.

D. *Pourquoi les-y mena-t-il ?*

℟. Pour accomplir ses promesses.

D. *Comment passérent-ils la mer rouge?*

℟. Dieu leur fit un chemin sec au milieu des eaux.

D. *Par où passèrent-ils ensuite ?*

℟. Par un grand désert.

D. *Dequoi y vecurent-ils?*

℟. De la manne que Dieu leur envoioit du ciel.

D. *Quand l' eau leur manqua où en prirent-ils ?*

℟. Dieu en fit sortir d' un rocher.

D. *Quand Dieu leur donna-t-il la loi ?*

℟. Le cinquantiême jour aprés leur sortie.

D. *En quel lieu ?*

℟. Sur le mont Sinaï.

D. *Comment parut la montagne ?*

℟. Toute en feu, avec des tonnerres & des éclairs.

D. *Dites les commandemens que Dieu leur donna ?*

℟. Je suis le Seigneur ton Dieu, qui t' ai tiré, &c.

D. *Dites le second ?*

℟. Tu

Odpowiedz. Do ziemi Chananeyſkiey, gdzie Bog ich zaprowadził.

P. *Czemu ich tam zaprowadził?*

O. Aby ſię ſpełniły obietnice iego.

P. *Jak przeſzli morze czerwone?*

O. Pan Bog uczynił ſuchą drogę w poſzrodku wody.

P. *Ktorędy przeſzli potym?*

O. Przez wielką puſzczą.

P. *Czym tam żyli?*

O. Manną z nieba ſpadaiącą.

P. *Kiedy wody im nieſtało zkąd iey doſtali?*

O. Pan Bog ią wyprowadził ze ſkały.

P. *Kiedy Pan Bog dał im prawo ſwoie?*

O. Pięćdzieſiątego dnia po wyiściu.

P. *Na ktorym mieyſcu?*

O. Na gorze Synai.

P. *Jaka ſię pokazała gora?*

O. Cała ogniſta z grzmotami y błyſkawicami.

P. *Mowże przykazania ktore Pan BOG dał im?*

O. Ja ieſtem Pan BOG twoy, ktorym cię wywiodł &c.

P. *Powiedz drugie przykazanie?*

O. Nic-

℟. Tu ne prendras point le nom du Seigneur.

D. *Dites le troisiéme?* &c.

Le Disciple doit apprendre par coeur les commandemens, tout au long, comme ils sont cy-dessus.

D. *Ces dix commandemens furent-ils écrits?*

℟. Ouy sur deux tables de pierre,

D. *Etoient-ils nouveaux?*

℟. Non, c'éstoit la loi de nature.

LECON VII.

De l'alliance de Dieu avec les Israelites.

DIeu fit mettre les tables de la loi dans l'Arche d'alliance; qui étoit un coffre de bois précieux, tout revétû d'or. Cette Arche étoit gardée dans un tabernacle, c'est-à dire une tente de riches étoffes: & devant il y avoit un autel pour les Sacrifices, qui se faisoient en égorgeant des bœufs & de moutons, que l'on faisoit brûler ensuite sur l'autel. C'étoit la ma-

O. Niebędzieſz brał Jmienia Pana BOGA twego nadaremno.

P. *Trzecie*, &c.

Uczeń ma ſię nauczyć napamięć wſzyſtkich przykazań tak iako ſą napiſane wyżey.

P. *Te dzieſięć przykazania czy były napiſane ?*

O. Tak ieſt na dwoch tablicach kamiennych.

P. *Czy były nowe ?*

O. Nie; tylko prawo było naturalne.

NAUKA VII.

O przymierzu Boſkim z Jſraelitami.

PAn Bog kazał ſchować tablice maiące na ſobie napiſane prawo do Arki przymierza, ktora była iak ſkrzynia z drzewa koſztownego zrobiona, cała pozłocona. Chowano ią w przybytku, to ieſt w namiocie z drogich materyi; a przed nią był ołtarz dla czynienia ofiar, ktore odprawowano zabiiaiąc woły y barany, a potym palono na ołtarzu. Tym zwyczaiem y ſpoſobem czczono BOGA tam-

niere d' honorer Dieu en ces tems-là. Aaron & ses enfans furent consacrés Prétres pour offrir ces Sacrifices; & tout le reste de la tribu de Levi fut destiné au service du tabernacle. L' Arche & le Tabernacle étoient la marque de l' alliance de Dieu avec les Jsraelites: & cette alliance qui s'appelle aussi testament, étoit la même que Dieu avoit faite avec Abraham. Car il renouvella en leur faveur toutes les promesses qu' il avoit faites à leurs Péres. Jl promit de les prendre pour son peuple bien-aimé, de les établir dans la terre de Canaan, & de les y combler de biens: & cette terre promise étoit la figure du Ciel & du sejour des Bien-heureux. Le peuple de son côté promit de ne point reconnoître d' autre Dieu que le Seigneur, de l' aimer de tout son coeur, & d' observer tous ses commandemens, sous peine d' etre chassés de la terre promise, & accablés de miséres. Cette alliance fut confirmée par le sang des victimes: & Dieu l' exécuta trés-fidelement. Jl fit remonter le Jourdain vers sa source, il arrêta le soleil & la lune: & fit plusieurs autres tres grands miracles, pour mettre les Jsraelites en possession de la terre de Canaan, & ils la partagerent en douze parts, une pour chacune de

tamtych czasow. Aaron y Synowie iego poświęceni byli na kapłaństwo, aby te ofiary czynili; a innych z pokolenia Lewi naznaczono na usługę do przybytku. Arka y przybytek znaczyły przymierze Boskie z Jsraelitami, to też przymierze zowie się testamentem, takież to było, iakie uczynił y z Abrahamem. Odnowił bowiem dla nich wszystkie obietnice, ktorekolwiek uczynił Oycom ich. Obiecał ich przyiąć za lud ukochany, osadzić w ziemi Chananeyskiey, y wszelkiemi dobrami opatrzyć. Ta zaś ziemia znaczyła niebo, y mieszkanie Błogosławionych. Lud ze swoiey strony obiecał żadnego innego Boga nieuznawać za Boga, tylko Boga naywyższego Pana Niebieskiego, iego z całego serca miłować, przykazania iego zachować pod karą wygnania z ziemi obiecaney, y uciśnienia wszelkiemi nędzami. To przymierze potwierdzono krwią ofiar: y Bog ie wiernie zachował. Jordan do gory cofnął się ku zrodłom swoim z rozkazania Boskiego, słońce y miesiąc BOG zastanowił, y wiele innych cudow uczynił, aby ich uczynił dziedzicami ziemi Chananeyskiey; y podzielili ią Jsraelitowie na dwanaście części, każdemu pokole-

douze tribus. Mais ils ne tinrent rien de ce qu' ils avoient promis à Dieu. Ils se revolterent plus de dix fois pendant le voiage; & étant entrés dans la terre, ils firent alliance avec les anciens habitans, que Dieu leur avoit commandé d' exterminer, & adorerent leurs idoles.

Demande. *Comment se faisoient les sacrifices dans l' ancienne loi ?*

Reponse. On égorgoit une béte, puis on la brûloit sur l' autel.

D. *Où étoit l' autel ?*

℟. Devant le tabernacle.

D. *Qu' y avoit-il dans le tabernacle ?*

℟. L' Arche d' alliance.

D. *Qu' étoit-ce que cette Arche ?*

℟. Un coffre tout revêtu d' or.

D. *Qu' y avoit-il dedans ?*

℟. Les deux tables de la loi.

D. *Qui etoient les Sacrificateurs ?*

℟. Aaron & ses enfans.

D. *Qui etoient les Levites ?*

℟. Tout le reste de la tribu destiné au service du tabernacle.

D. *Quelle fut l' alliance de Dieu avec les Israelites ?*

℟. La même qu' il avoit faite avec Abraham.

D. *Que*

niu iednę wyznaczywszy. Jednak niedotrzymali tego, co obiecali byli BOGU. Więcey albowiem niż dziesięć razy w podroży samey wyłomywali się z tego obowiązku, a wszedłszy do ziemi obiecaney, uczynili przymierze z dawnemi iey obywatelami, ktorych Bog przykazał im był wykorzenić, y kłaniali się ich bałwanom.

Pytanie. *Jak odprawowały się ofiary w starym Zakonie?*

Odp. Rznięto bydło, potym palono na ołtarzu.

P. *Gdzie był Ołtarz?*

O. Przed przybytkiem.

P. *Co było w tym przybytku?*

O. Arka przymierza.

P. *Co to była ta Arka?*

O. Była skrzynia złotem cała powleczona.

P. *Co było w niey?*

O. Dwie tablice Zakonu.

P. *Kto był Kapłanem?*

O. Aaron y iego Synowie.

P. *Ktorzy byli Lewitami?*

O. Reszta pokolenia do służby w przybytku wyznaczona.

P. *Co było za przymierze Boskie z ludem Israelskim?*

O. Toż samo ktore był uczynił z Abrahamem.

P. Co

D. *Que leur promit-il ?*

℟. Jl promit de les prendre pour ſon peuple, les établir dans la terre de Canaan, & les combler de biens.

D. *Que ſignifioit cette terre ?*

℟. C' étoit l' image du ciel.

D. *Que promit le peuple ?*

℟. D' aimer Dieu de tout ſon coeur, & d' obſerver ſes commandemens.

D. *Sous quelle peine ?*

℟. Sous peine d' étre chaſsés & accablés de miſéres.

D. *Cette alliance fut-elle bien éxecutée?*

℟. Ouy de la part de Dieu.

D. *Quels miracles fit-il pour mettre ſon peuple en poſſeſſion de la terre ?*

℟. Jl ſécha le Jourdain: il arréta le ſoleil & la lune.

D. *Comment fut exécutée l' alliance de la part du peuple ?*

℟. Jl l' executa trés-mal.

D. *Combien de fois ſe revolterent-ils dans le deſert ?*

℟. Plus de dix fois.

D. *Que firent-ils aprés leur établiſſement dans la terre ?*

℟. Jus

P. *Co im w tym przymierzu przyobiecał?*
O. Przyobiecał ie mieć za swoy lud, postanowić ie w ziemi Chananeyskiey, y darami rozmaitemi ubogacić.
P. *Co znaczyła ta ziemia?*
O. Była figurą Nieba.
P. *Co wzaiemnie lud obiecał?*
O. Miłować Boga ze wszystkiego serca y zachować iego przykazania.
P. *Pod iaką karą?*
O. Pod winą wygnania y obciążenia utrapieniami.
P. *To przymierze czy było do skutku przyprowadzone?*
O. Tak iest, było z strony BOGA.
P. *Co za cud uczynił aby lud swoy przyprowadził do osiągnienia ziemi obiecaney?*
O. Wysuszył Jordan: zatrzymał słońce, y księżyć.
P. *A lud zaś iego iako wykonał przymierze swoie z Bogiem?*
O. Wykonał ie bardzo źle.
P. *Wieleż razy zbuntowali się na puszczy?*
O. Więcey niż dziesięć razy.
P. *Coż robili po swoim postanowieniu w ziemi obiecaney?*

O. Czę-

℟. Jls quitterent ſouvent Dieu pour les Jdoles.

LECON VIII.

De l' Jdololatrie.

DIeu n' étoit plus connu, ni adoré que chés les Jſraelites; & l' idolatrie regnoit chés toutes les autres nations. Les hommes ne s' appliquoient qu' à leurs corps, & ne penſoient ni à leur ame, ni à Dieu pur eſprit, créateur du ciel & de la terre. Jls ſe figuroient une infinité de Dieux, à qui ils donnoient differens noms, ſelon le païs, & en contoient mille fables ridicules. Jls les repreſentoient les uns comme des hommes, les autres comme des femmes qu' ils nommoient Deêſſes; ils en faiſoient des idoles de bois, de pierre, d' or, où d' argent, & adoroient les ouvrages de leurs mains: leur batiſſant des temples, leur dreſſant des autels, & leur faiſant des ſacrifices. Ainſi les Grecs, & les Romains adoroient Jupiter, qu' ils diſoient étre le plus grand des Dieux; Junon, qu' ils faiſoient ſa femme; Mars, Venus, Bachus & pluſieurs autres. Ainſi en Egypte on adoroit Jſis ſous la figure

O. Często porzucali prawego BOGA, a udawali się do bałwanow.

NAUKA VIII.

O Bałwochwalstwie.

BOGA więcey nieznano, y niekłaniano mu się nigdźie, tylko w Jsraelu, a bałwochwalstwo gorę miało u wszystkich innych narodow. Ludzie o samym tylko ciele staranie mieli, nie myślili ani o duszy, ani o Bogu Duchu czystym prawdziwym stwo{r}cy nieba y ziemi. Wymyślali sobie niezliczoną liczbę Bogow, ktorym dawali rozmaite przezwiska, według kraiow, y o nich tysiączne zmyślali bayki. Jednych wystawowali sobie iako męszczyzny, drugich iako niewiasty, ktore nazywali Boginiami, drugich robili z drzewa, z kamienia, ze złota, ze srebra, y kłaniali się robotom rąk swoich; buduiąc im Kościoły, wystawiaiąc Ołtarze, y czyniąc im ofiary. A tak Grecy y Rzymianie kłaniali się Jowiszowi, ktorego nad wszystkich Bogow przekładali; Junonie, ktorą czynili żoną iego, Marsowi, Wenerze, Bachusowi y inszym wielu. Tak w Egypcie kłaniano się Jsidzie pod

figu-

gure d'une femme avec une tête de vache, & d'autres monſtres ſemblables. Le demon les abuſoit de la ſorte; pour ſe faire adorer ſous ces noms, & leur faire commetre toutes ſortes de crimes, ſous pretexte de religion: car leurs fetes n'étoient que debauche & diſſolution. Ce ſont ces idolâtres que l'on nommoit Gentils où Païens; Les Jſraelites ſe laiſſerent emporter à leur mauvais éxemple. Toutes les fois qu'ils quitterent Dieu pour les idoles, il les abandonna à leurs ennemis, qui les tinrent en ſervitude; & toutes les fois qu'ils revinrent à lui, il leur ſuſcita des hommes extraordinaires, pour les delivrer.

Demande. *Le vrai Dieu n'etoit-il connu que des Jſraelites?*

Reponſe. Non, il n'y avoit plus qu'eux, qui le connuſſent.

D. *Qu'eſt-ce donc que les autres nations adoroient?*

℟. Des Jdoles qu'ils ſe forgeoient à plaiſir.

D. *Qui repreſentoient ces idoles?*

℟. Des hommes, des femmes, des animaux

figurą niewiasty z głową krowią, y innym wielu podobnym cudowiskom. Czart przeklęty zwodził ich tym sposobem; aby się iemu samemu kłaniano pod temi nazwiskami, y aby ich przywiodł do popełniania rozmaitych zbrodni, pod pokrywką prawdziwey religii. Albowiem ich święta nic innego niebyły, tylko swawóla y rospusta. Ci to byli bałwochwalcy, ktorych zwano narodami albo poganami, Jsraelitowie też często się uwodzili ich złym przykładem. Jle razy opuścili Boga prawdziwego dla bałwanow, opuszczał ich też BOG, y dawał ich wręce nieprzyiacioł ich, ktorzy ich w niewoli trzymali; ile razy zaś wracali się do niego wzbudzał im mężow niepospolitych, aby ich z niewoli wybawiali.

Pytanie. *Oprocz Jsraelitow był też kto, ktoryby Boga prawdziwego uznawał?*

Odpowiedz. Niebyło cale nikogo, ktoryby go tak znał iako oni.

P. *Komuż tedy inne narody kłaniały się?*

O. Bałwanom, ktore sobie według upodobania y woli swoiey wymyślali.

P. *Co wyrażały bałwany?*

O. Mężow, niewiasty, zwierzęta, ktore

maux, qu' ils nommoient Dieux & Deésses.

D. *Comment les honoroient-ils ?*

℟. Jls les prioient & leur faisoient des sacrifices.

D. *D' oú venoit cet aveuglement ?*

℟. De ce qu' ils avoient oublié leur createur.

D. *Comment l' avoient-ils oublié ?*

℟. En ne pensant qu' au corps.

D. *Qui les entretenoit dans cet erreur ?*

℟. Le Demon qui se faisoit adorer sous le nom des faux Dieux.

D. *Que produisoit l' idolatrie ?*

℟. Elle les engageoit à toutes sortes de vices.

D. *Comment nomme-t-on autrement les idolâtres ?*

℟. On les nomme aussi Gentîls ou païens.

LECON IX.

De David & du Messie.

LEs Jsraëlites, depuis leurs entrée dans la terre de Canaan, furent long-tems gouvernés par des Juges: ensuite ils vou-

lu-

zwali Bogami y Boginiami.

P. *Jaką im cześć wyrządzali ?*
O. Modlili ſię do nich, y ofiary im czynili.
P. *Zkąd ta ich ślepota ?*
O. Ztąd, że zapomnieli byli o ſwoim ſtworzycielu.
P. *Jakim ſpoſobem o nim zapomnieli byli?*
O. Nie myśląc tylko o ciele ſwoim.
P. *Co ich w tym błędzie trzymało ?*
O. Czart przeklęty, ktory tym ſpoſobem kłaniać ſię im ſobie kazał pod imieniem fałſzywych Bożkow.
P. *Coż z tego bałwochwalſtwa urosło ?*
O. Wprawiło ich w rozmaite zbrodnie y wyſtępki.
P. *Jakoż zowią inaczey bałwochwalcow ?*
O. Nazywaią ich też obcemi Narodami, albo Pogany.

NAUKA IX.

O Dawidzie y Meſſyaſzu.

JZraelitowie po weyściu do ziemi Chananeyſkiey długo byli pod rządem ſamych Sędziow, potym życzyli ſobie mieć

furent avoir des Rois, dont le premier fut Saül, le ſecond David. Jl étoit de la tribu de Juda, de qui devoit venir le Sauveur du monde, ſuivant que Jacob l' avoit predit. David fut ſacré par ordre de Dieu, avec de l' huile ſainte: & tous les autres Rois furent ſacrés de même, d' où vient que l' on les appelloit Chriſts, c' eſt-à dire, Oints. David fut long-tems perſecuté par Saül, & ſoûtint de grandes guerres contre les infideles. Enfin Dieu le mit au deſſus de tous ſes ennemis, & le combla de richeſſes & de gloire. Sa ville capitale étoit Jéruſalem, où il avoit bâti un palais ſur la montagne de Sion; & il y fit apporter l' arche d' alliance. Jl vouloit faire bâtir un Temple; Mais Dieu, lui déclara, que cet honneur êtoit reſervé à ſon fils: que ſa poſterité regneroit eternellèment ſur le peuple fidele, & que de lui viendroit le Sauveur promis depuis le commencement du monde, qui regneroit non ſeulement ſur la maiſon d' Jſraël, mais encore ſur toutes les nations de la terre. Que ce Sauveur ſeroit fils de Dieu, & fils de David tout enſemble: qu'il ſeroit mepriſé & perſecuté par les hommes: mais qu' enſuite il rameneroit toutes les nations à la connoiſſance & au ſervice

du

Krolow, z ktorych pierwſzym był Saul, a wtorym Dawid. Był Dawid ten, z pokolenia Judy, z ktorego miał ſię narodzić Zbawiciel świata, tak iako Jakob Patryarcha był przepowiedział. Dawid był na Krola namaſzczony z roſkazu Boſkiego oleiem Swiętym, y tym ſpoſobem inni Krolowie byli namaſzczani; zkąd nazywali ſię Chryſtami to ieſt Pomazańcami. Dawid Krol długo był prześladowany od Saula, y wielkie woyny toczył z niewiernemi narodami. Nakoniec Bog go wywyżſzył nad wſzyſtkie nieprzyiacioły, dał mu bogactwa y chwałę. Miaſto iego ſtołeczne było Jeruzalem, gdzie ſobie wybudował był pałac na gorze Syon, y tam przenieść kazał arkę przymierza. Chciał wybudować y Kościoł, ale mu B O G obiawił, iż ſzczęście to miało być iego Synowi zachowane, iż potomkowie iego krolować mieli na wieki nad wiernym ludem, y że z niego przyidzie na świat Zbawiciel obiecany od początku świata, ktory panować będzie nietylko nad domem Jſraelſkim, ale też nad wſzyſtkiemi narodami ziemi. Ze ten Zbawiciel będzie Synem Bożym, oraz y Synem Dawidowym, że będzie wzgardzonym y prześladowanym od ludzi: lecz po tym wſzyſtkim przywiedzie

du vray Dieu. Depuis ce tems, les Ifraelites nommérent le Sauveur qu'ils attendoient, le Roy fils de David, autrement le Meſſie, ou le Chriſt.

Demande. *Comment les Iſraelites furent-ils gouvernés après leur entrée en la terre promiſe ?*

Reponſe. Par des Juges, puis par des Rois.

D. *Qui fut leur premier Roi ?*

℟. Saül.

D. *Qui fut le ſecond ?*

℟. David.

D. *De quelle tribu étoit-il ?*

℟. Da la tribu de Juda.

D. *Où étoit ſa reſidence ordinaire ?*

℟. Sur le mont de Sion, dans la ville de Jeruſalem.

D. *Où fit-il apporter l'arche d'alliance ?*

℟. Là même, à Sion.

D. *Qu'eſt-ce que Dieu lui promit ?*

℟. Que ſa poſterité regneroit éternellement ſur le peuple de Dieu.

D. *Et quoy encore ?*

℟. Que le Sauveur viendroit de luy.

D. *Qu'eſt-ce que le Chriſt ou le Meſſie ?*

wſzelkie narody do poznania y ſłużby prawdziwego BOGA. Od tego czaſu Jſraelitowie nazywali tego Zbawiciela, ktorego czekali, Krolem y Synem Dawidowym, inaczey Meſſyaſzem albo Chryſtuſem.

Pytanie. *Jako Jzraelitowie rządzili się wſzedłſzy do ziemi obiecaney?*

Odpowiedz. Rządzili niemi Sędziowie, potym Krolowie.

P. *Kto był ich pierwſzym Krolem?*

O. Saul.

P. *Kto był drugim?*

O. Dawid.

P. *Z ktorego był pokolenia?*

O. Z pokolenia Judy.

P. *Gdzie iego zwyczayne pomieſzkanie było?*

O. Na gorze Syon w mieście Jeruzalem.

P. *Dokąd kazał przenieść Arkę przymierza?*

O. Tamże, na gorę Syon.

P. *Co mu Bog przyobiecał?*

O. Że potomſtwo iego miało panować wiecznie nad ludem Bożym.

P. *Y co ieſzcze?*

O. Że Zbawiciel miał się z niego narodzić.

P. *Co ieſt Chryſtus albo Meſſyaſz.*

O. Ten-

℟. C' eſt ce même Sauveur.
D. *Que veut dire ce nom de Chriſt?*
℟. Oint, ou Sacré.
D. *Pourquoy cela ?*
℟. Parce que David & les autres Rois furent ſacrés avec de l' huile ſainte.

LECON X.

Du Schiſme de Samarie.

SAlomon ſucceda à ſon Pere David, qui fut l' image du Meſſie dans ſa gloire: comme David avoit été l' image du Meſſie dans ſes travaux & dans ſes ſouffrances. Salomon regna toujours en paix, comblé de richeſſes & de plaiſirs; & ce qui eſt bien au deſſus, Dieu luy avoit donné la vraye Sageſſe. Jl fit bâtir un temple à Jeruſalem, ſuivant le projet de ſon Père. L' arche d' alliance y fut placée, & on y fit les ſacrifices; Jl n' y avoit que ce ſeul temple, & il n' étoit permis de ſacrifier que ſur ce ſeul autel. La loy l' ordonnoit ainſi, pour mieux faire comprendre, qu' il n' y a qu' un Dieu & une vraye religion. A la fin Salomon perdit ſa Sageſſe: pour s' etre trop adonné au plaiſir; & les fem-

mes

O. Tenże co y Zbawiciel.
P. *Co znaczy imię to Chryſtus ?*
O. Pomazaniec albo Swięcony.
P. *A dlaczego to ?*
O. Albowiem Dawid y inſi po nim Krolowie byli namaſzczeni oleiem Swiętym.

NAUKA X.

O odſzczepieńſtwie Samaryiſkim

SAlomon naſtąpił po Oycu ſwoim Dawidzie, ktory był figurą Meſſyaſza w chwale ſwoiey: iako y Dawid był figurą Meſſyaſza w pracach iego y cierpieniu. Salomon krolował zawſze w pokoiu obfituiąc w bogactwa y roſkoſzy, a co ieſt naywiękſza, BOG mu był dał prawdziwą mądrość. Wyſtawił kościoł w Jerozolimie według zamyſłu Oyca ſwoiego. Arka przymierza tam była wprowadzona, y tamże czyniono ofiary. Jeden tylko ten był kościoł, y niewolno było ofiar czynić tylko na tym ołtarzu, bo tak prawo kazało, na to żeby lepiey mogli poiąć: że ieden ieſt BOG y iedna prawdziwa wiara. Nakonieć Salomon ſtracił ſwoię mądrość, iż ſię nazbyt w roſkoſzach zatopił, y obce nie-

mes étrangeres, qu' il aima passionément l' entrainerent à l' idolatrie. Pour l' en punir, son Roiaume fut divisé aprés sa mort. Jl n' y eut que la tribu de Juda & celle de Beniamin. qui obeïrent à son fils Roboam: les dix autres tribus prirent pour leur Roi Jeroboam: de la tribu d' Ephraim. Celuy-cy pour séparer davantage ses sujets de ceux du Roi de Juda, & les empêcher d' aller à Jerusalem; leur fit une religion & éleva des veaux d' or, qu' il faisoit adorer dans son Roiaume, ainsi il y eut un schisme, c' est-à dire une division, qui déchira l' eglise de Dieu. La vraie Eglise demeura à Jerusalem; & la fausse s' etablit à Sichem, puis à Samarie, qui fut la capitale du Roiaume d' Jsraël, ou d' Ephraim.

Demande. *Qui fut le successeur de David?*
Reponse. Son fils Salomon.
D. *Comment regna-t-il ?*
℟. Dans la prosperité & les plaisirs.
D. *N' eut-il rien de meilleur ?*
℟. Oui il eut la Sagesse.
D. *Quelle maison fit il ?*
℟. Le Temple de Jerusalem.
D. *Y avoit-il quelqu' autre temple où Dieu fut honoré ?*

℟. Non:

niewiasty w ktorych się ślepo zakochał przywiodsy go do bałwochwalstwa. Dla skarania tegoż Krolestwo iego rozdzieliło się po iego śmierci. Same tylko pokolenia Judy y Beniamina zostały przy Synie iego Roboamie, dziesięć insze obrały sobie za Krola Jeroboama z pokolenia Efraima. Ten żeby lepiey oddzielił poddanych swoich od tych, ktorzy hołdowali Krolowi Judzkiemu, y zabiegł uczęszczaniu ich do Jerozolimy, wymyślił nową religią, y wystawił cielce złote ktorym się kazał kłaniać w Krolewstwie swoim; A tak stało się odszczepieństwo, to iest rozdzielenie, ktorę poszarpało kościoł Boży. Prawdziwy kościoł został w Jeruzalem, fałszywy w Sichem, potym w Samaryi, ktora była stolicą Krolestwa Jzraelskiego albo Efraimskiego.

Pytanie. *Kto był następcą po Dawidzie?*
Odpowiedz. Syn iego Salomon.
P. *Jako panował?*
O. W szczęściu y roskoszach.
P. *Miałże ieszcze co lepszego?*
O. Tak iest, miał mądrość.
P. *Co za budynek wystawił?*
O. Kościoł Jerozolimski.
P. *Czy był inny iaki Kościoł w ktorymby BOGA czczono?*

O. Nie

℟. Non: il n'y avoit qu'un ſeul Temple, & un ſeul autel.

D. *Pourquoi cela ?*

℟. Pour montrer qu'il n'y a, qu'un ſeul Dieu & une Religion.

D. *Salomon fut-il ſage juſqu' à la fin ?*

℟. Non: il ſe corrompit par l'amour des femmes.

D. *Qu' arriva-t-il aprés ſa mort ?*

℟. Le roiaume fut diviſé.

D. *Que reſta-t-il au fils de Salomon ?*

℟. Deux tribus, Juda & Benjamin.

D. *Qui fut le Roi de dix autres ?*

℟. Jeroboam.

D. *Que fit-il pour affermir ſon roiaume ?*

℟. Jl fit un Schiſme.

D. *Qu' eſt-ce qu' un ſchiſme ?*

℟. Une diviſion dans l'Egliſe.

D. *Oú demeura la vraie Egliſe ?*

℟. A Jeruſalem.

D. *Quelle fut la capitale du Roiaume d'Jſrael & de la fauſſe Egliſe ?*

℟. Samarie.

O. Nie był, bo tylko ten ieden kościoł był y ieden Ołtarz.
P. *Dlaczego to?*
O. Dla pokazania że ieden tylko prawdziwy BOG iest, y iedna wiara.
P. *Czy był Salomon mądrym aż do końca?*
O. Nie: bo się zepsował przez nieporządną miłość białychgłow.
P. *Co się stało po iego śmierci?*
O. Krolestwo było rozdwoione.
P. *Coż się zostało przy Synie Salomonowym?*
O. Dwoie pokolenia, Judy, y Beniamina.
P. *Ktoż był Krolem innych dziesiąciu?*
O. Jeroboam.
P. *Coż on uczynił dla ustanowienia Krolestwa swego?*
O. Uczynił rozrożnienie wiary.
P. *Co to iest rozrożnienie?*
O. Rozdzielenie albo niezgoda w Kościele.
P. *Gdzież tedy prawdziwy został się Kościoł?*
O. W Jerozolimie.
P. *Ktoreż było miasto stołeczne Krolestwa Jzraelskiego, y fałszywego Kościoła?*
O. Samarya.

LECON XI.

Des Prophetes.

TOus les Rois d'Jſrael furent méchans & idololâtres: il y en eut auſſi pluſieurs entre les Rois de Juda: & Dieu leur envoya aux uns & aux autres pluſieurs Prophetes pour les rapeller à ſon ſervice. On appelle Prophetes tous ceux, que Dieu à remplis de ſon eſprit; & à qui il a decouvert les choſes cachées, & cèt eſprit de Dieu, qui a parlé par les Prophétes, eſt le ſaint Eſprit Seigneur & vivifiant. Ainſi, Moiſe, Samuel, David, & Salomon étoient des Prophetes: mais on donna ce nom particulièrement à ceux, qui menoient une vie auſtere & retirée, comme des Religieux, & qui furent en fort grand nombre pendant la diviſion des roiaumes. Tel fut Elie, qui arréta la pluie pendant trois ans & demi, fit pluſieurs autres miracles étonnans: enfin fut enlevé au Ciel, & eſt encore vivant. Jl y à d'autres Prophetes, dont nous avons des écrits, comme Jſaie & Jeremie. Jls predirent que Samarie & Jeruſalem ſeroient détruites: & que Jeruſalem ſeroit retablie. A ces predictions ils en méloient pluſieurs

tou-

NAUKA XI.

O Prorokach.

WSzyscy Krolowie Jzraelscy byli zli y bałwochwalcy, było ich także więcey złych niżeli dobrych y między Krolami Judzkiemi: a Bog tak tym iako y onym posyłał rożnych Prorokow, dla powołania ich do swoiey służby. *Nazywaią* się Prorokami Ci, ktorych Bog napełniał Duchem swoim, y ktorym obiawiał rzeczy taiemne, a ten Duch Boży, ktory mowił przez Prorokow, iest Duch Swięty, Pan, y ożywiciel. A tak, Moyżesz, Samuel, Dawid, Salomon byli Prorocy; ale osobliwie dawano imię to tym, ktorzy żywot ostry prowadzili, y osobny iako Zakonnicy, ktorych wielka była liczba podczas rozdzielenia Krolestw. Takim był Eliasz, ktory zatrzymał deszcz przez pułczwarta lata, wiele innych strasznych cudow poczynił, naostatek porwany był do nieba, y ieszcze żyie. Jest y inszych wiele Prorokow, ktorych mamy pisma iako to Jzaiasz y Jeremiasz. Ci przepowiedzieli zburzenie Samaryi y Jerozolimy, y że Jerozolima miała być znowu zbudowana. Do tych przepowiedzenia przydali y in-

nych

touchant le Meſſie, marquant toutes les circonſtances de ſa naiſſance, de ſa vie, de ſes ſouffrances,de ſa mort, & de ſon régne éternel. Jls ont dit, que Dieu feroit avec ſon peuple une nouvelle alliance, plus parfaite que l' ancienne: & qu' il appelleroit à ſon ſervice toutes les nations du monde, les faiſant renoncer à leurs idoles.

Demande. *Qui étoient les Prophétes?*

Reponſe. Des hommes remplis de l' Eſprit de Dieu.

D. *Quel étoit cet eſprit?*

℟. Le ſaint Eſprit Seigneur & vivifiant.

D. *Pourquoi les appelle-t-on Prophétes?*

℟. Parcequ' ils prédiſoient l' avenir.

D. *Quand y en eut-il le plus?*

℟. Depuis la diviſion des deux roiaumes.

D. *Qui eſt le plus fameux de ces tems-là?*

℟. Elie.

D. *Comment eſt-il mort?*

℟. Jl n' eſt point mort.

D. *Qu' eſt-il donc devenu!*

℟. Jl à été enlevé au Ciel tout vivant.

D. *Qui ſont les Prophétes dont nous avons des écrits?*

℟. Jſaie, Jeremie & pluſieurs autres.

D. *Qu' ont-ils predit?*

℟. La

nych wiele tyczących ſię Meſſyaſza, znacząc wſzyſtkie okoliczności narodzenia iego, życia, cierpienia, śmierci y Króleſtwa wiecznego. Mowili y to, że BOG uczyni z ludem ſwoim nowe przymierze daleko doſkonalſze niż ſtarego zakonu, y że powoła do służby ſwoiey wſzyſtkie narody świata, przywiodſzy ie do zaprzenia ſię y wyrzeczenia bałwanow ſwoich.

Pytanie. *Co to byli Prorocy?*

Odp. Ludzie pełni Ducha Bożego.

P. *Co to był za Duch?*

O. Duch Swięty Pan y Ożywiciel.

P. *Czemu ich zwano Prorokami?*

O. Bo opowiadali przyſzłe rzeczy.

P. *Kiedy ich było naywięcey?*

O. Od rozdzielenia y rozróżnienia dwoch Kroleſtw.

P. *Ktory był nayſławnieyſzy na ow czas?*

O. Eliaſz.

P. *Jako umarł?*

O. Nie umarł.

P. *Gdzież ſię tedy podział?*

O. Porwany ieſt żywo do nieba.

P. *Ktorzy ſą Prorocy ktorych mamy piſma?*

O. Izaiaſz, Jeremiaſz, y wielu innych.

P. *Co opowiedzieli?*

 O. Zni-

℟. La ruine entiére du roiaume de Samarie.

D. *Et de Jerusalem?*

℟. Jls ont prédit qu'elle seroit ruinée & rétablie.

D. *Ont-ils parlé du Messie?*

℟. Ouy, ils ont predit tout ce qui lui devoit arriver.

D. *Ont-ils parlé d'une nouvelle alliance?*

℟. Ouy, ils ont dit, qu'elle seroit plus parfaite que l'ancienne.

D. *Qu'ont-ils dit de la vocation des Gentils?*

℟. Que toutes les nations quitteroient leurs idoles pour adorer le vrai Dieu.

LECON XII.

De la captivité de Babylone.

LEs Rois d'Jsraël & de Juda ne profiterent, ni des reproches, ni des avertissemens des Prophetes. Au contraire, ils les persecuterent, & les firent mourir cruellement pour la plûpart. Dieu souffrit leurs crimes avec une patience admirable, & les attendit long-tems à peniten-

ce:

O. Zniszczenie zupełne Krolestwa Jsraelskiego.

P. *A o Jeruzalem?*

O. Opowiedzieli że miało być zruynowane, y znowu wybudowane.

P. *Mowiliteż co o Messyaszu?*

O. Opowiedzieli wszystko to co musię przytrafić miało.

P. *Wspomnieliteż co o przymierzu nowym?*

O. Tak iest, opowiedzieli, że miało być doskonalsze niżeli stare.

P. *Coż prorokowali o powołaniu Narodow?*

O. Ze wszystkie narody miały porzucić swoie bałwany, a udać się do czci prawdziwego BOGA.

NAUKA XII.

O Niewoli Babilońskiey.

KRolowie Jzraelscy y Judzcy nic nie pożytkowali z przymowek y napomnienia Prorokow. Owszem przeciwnie prześladowali ich, y kazali zabiiać wielu okrutnie. BOG zaś cierpiał ich zbrodnie z cierpliwością nieporownaną y czekał długo ich pokuty: lecz nakoniec wy-

ce: mais enfin il executa ſes menaces. Le roiaume de Samarie fut detruit, & les dix tribus diſpersées en des païs eloignés, d' oú elles ne revinrent jamais. Enſuite Nabucodonoſor Roi de Babylon ruina Jeruſalem, brûla le Temple,& emména le peuple en captivité. Babylon etoit alors la ville la plus puiſſante du monde: mais pleine d' idolatrie, de ſuperſtition, de débauches, & de toutes ſortes de vices, les Juifs ne laiſſérent pas d' y garder la religion, & d' y obſerver la loi de Moiſe. Jl y eut même parmi eux de grands Saints,pendant ce tems, entr' autres le Prophete Daniel, qui mena une vie très pure au milieu de la cour & des plus grands emplois & à qui Dieu revela des grands myſtéres. Trois jeunes hommes, qui avoient été elevés avec lui, refuſerent d'adorer une grande ſtatuë d'or, que Nabucodonoſor avoit dreſsée, & il les fit jetter dans une fournaiſe ardente ; oú Dieu les conſerva ſans aucun mal. Le Roi rendit alors gloire à Dieu, qui commencoit ainſi à faire connoitre ſa puiſſance chez les infideles.

Demande. *Dieu ſe hâta-t-il de punir les pechés des Jsraelites?*

Reponſe: Non: il les attendit longtems à penitence.

D. *Que*

pełnił pogrożki swoie. Krolestwo Samaryiskie było zniszczone, dziesięć pokolenia rozproszone w kraie dalekie, z kąd nie wrociły się więcey. Naostatek Nabuchodonozor Krol Babiloński zruynował Jerozolimę, Kościoł spalił, y zaprowadził lud w niewolą. Było na ten czas miasto Babilon naymocnieysze w świecie, ale pełne bałwochwalstwa, zabobonow, wszeteczeństwa y wszelakiey rospusty, żydzi iednak y tam zachowywali wiernie swoy Zakon, y zadosyć czynili prawu Moyżeszowemu. Byli nawet między niemi wielcy Swięci na ten czas, między inszemi Daniel Prorok, ktory prowadził życie czyste w posrzod Dworu y w posrzod wielkich zabaw swoich, ktoremu też Bog obiawił wielkie taiemnice. Troie Pacholąt, ktorzy się wychowali z nim niechcieli kłaniać się wielkiemu posągowi złotemu, ktory był wystawił Nabuchodonozor Krol, y kazał ich za to wrzucić w piec ognisty, w ktorym ich Bog zachował bez żadney szkody. W ten czas Krol oddał Bogu chwałę, ktory tym sposobem poczynał wsławiać moc swoię między ludem niewiernym.

Pytanie. *Prędkoż B O G skarał grzechy Izraelitow?*

Odpowiedz. Nie: długo czekał ich pokuty.

P. Co

D. *Que devint le royaume de Samarie?*

℟. Jl fut détruit, & les dix tribus dispérsées.

D. *Qui ruina Jerusalem?*

℟. Nabucodonosor Roy de Babylone.

D. *Que fit-il du peuple Juif?*

℟. Jl l'emmena en captivité.

D. *Que devint la vraie religion?*

℟. Les Juifs la conserverent dans leur servitude.

D. *Quelle étoit la religion de Babylone?*

℟. L'idolatrie & la superstition.

D. *Qui fut Daniel?*

℟. Un grand Saint & un grand Prophete

D. *Que firent ses trois compagnons?*

℟. Jls refuserent d'adorer l'idole du Roi de Babylone.

D. *Que leur fit le Roy?*

℟. Jl les fit jetter dans une fournaise ardente

D. *Que leur arrivat-il?*

℟. Dieu les conserva par miracle.

LEÇON XIII.

De l'état dés Juifs, aprés la captivité.

BAbylon fut prise par Cyrus Roy des Perses: qui mit les Juifs en liberté, & leur

P. Co ſię ſtało z Kroleſtwem Samaryiſkim?
O. Było zepſowane, y dzieſięć pokolenia rozproſzone.
P. *Kto zruynował Jerozolimę?*
O. Nabuchodonozor Krol Babilońſki.
P. *Co uczynił z ludem żydowſkim?*
O. Zaprowadził go w niewolą.
P. *Co ſię ſtało z prawdziwą wiarą?*
O. Zydzi ią zachowali w ſwoiey niewoli.
P. *Co była za wiara w Babilonie?*
O. Bałwochwalſtwo, y zabobony.
P. *Kto był Daniel?*
O. Wielki Swięty, y wielki Prorok.
P. *Co uczynili iego trzey Towarzyſze?*
O. Niechcieli ſię kłaniać Posągowi Krola Babilońſkiego.
P. *Co im Krol uczynił?*
O. Kazał ich wrzucić w piec ogniſty.
P. *Co ſię z niemi ſtało?*
O. BOG i h zachował cudownie.

NAUKA XIII.

O ſtanie Zydow po wyiściu z niewoli.

BAbilon podbił był ſobie Cyrus Krol Perſki, ktory Zydom dał wolność, y po-

leur permit de retourner en leur païs, & de rébatir le temple & la ville de Jerusalem. Alexandre le Grand vint ensuite, & soumit à l' Empire des Grecs la plus grande partie du monde ; Les Juifs se trouvant mêlés parmi les nations infideles, ne laisserent pas de garder fidellement leur religion & ne tomberent plus dans l' idolatrie depuis la captivité. La connoissance du vrai Dieu s' etablissoit petit à petit au milieu du paganisme. Jl y eut toutefois des Rois, qui perscuterent les Juifs, pour les faire renoncer à leur sainte loi, & adorer les idoles. Antiochus l' illustre Roy de Syrie, prit Jerusalem, prophana le temple, & fit cesser les sacrifices, Plusieurs Juifs souffrirent constamment la mort, & même de cruels tourmens. Mais Judas Macabée & ses fréres prirent les armes, pour la defénse de leur liberté & de leurs loix; & Dieu les protegea si bien, qu'ils affranchirent le peuple du joug des nations. Le gouvernement demeura à cette famille des Macabées, & il y en eut même de Rois. Mais ils furent bien-tot ruinés par les Romains, qui se rendirent maitres du Monde. Tout cela avoit été predit par les Prophétes.

pozwolił im wrocić się do swego kraiu, y wybudować znowu Kościoł y miasto Jerozolimę. Nakoniec Alexander Wielki gdy większą część świata podbił pod moc Grekow; żydzi widząc się zmieszanemi z narodami niewiernemi, nie zaniechali wiernie zachowywać swoiey wiary, y więcey nie wpadali w bałwochwalstwo od swego wzięcia w niewolą. Poznanie prawdziwego BOGA brało gorę powoli w pośrzodku pogańśtwa. Byli iednak tacy Krolowie, ktorzy prześladowali Zydow, aby ich przymusili do porzucenia praw swoich Swiętych, y kłaniania się bałwanom. Antyoch Jllustris, Krol Syryiski wziął Jerozolimę, sprofanował Kościoł, y zniosł ofiary. Wiele żydow poniosło statecznie śmierć, y okrutne męki. Lecz Judasz Machabeusz y bracia iego podnieśli woynę na obronę wolności swoiey, y praw Swiętych, y Bog tak ich dobrze wspomagał, iż wybawili lud z iarzma narodow. Rząd tedy został się przy Domie Machabeuszow, z ktorego y Krolowie potym wyszli. Ale w krotce potym od Rzymian zniszczeni byli; ktorzy się świata wszystkiego panami uczynili. Wszystko to przepowiedzieli byli Prorocy.

P. *Kto*

Demande. *Qui fut celui qui delivra les Juifs de la captivité de Babylone?*
Reponse. Ce fut Cyrus Roi de Perse.

D. *A quoi servit, que les Juifs fussent melés avec les autres nations?*
℟. A faire connoître le vrai Dieu chès les infideles.

D. *Les Juifs tomberent-ils encore dans l'idolatrie depuis la captivité?*
℟. Jls n'y tomberent plus.
D. *Qui fut le premier qui les persecuta pour leur religion?*
℟. Antiochus Roi de Syrie, Grec de nation.
D. *Par qui commenca l'empire des Grecs?*
℟. Par Alexandre le Grand.

D. *Qui furent ceux qui resisterent à Antiochus?*
℟. Judas Macabée & ses freres.
D. *Que firent-ils?*
℟. Jls mirent le peuple en liberté.
D. *Qui gouverna les Juifs depuis ce tems?*
℟. Cette famille des Macabées.
D. *Qui les ruina?*
℟. Les Romains.

P. *Kto wybawił Zydow z niewoli Babilońskiey?*

O. Cyrus Krol Perſki.

P. *Naco ſię to przydało, że żydzi pomieſzani byli z innemi narodami?*

O. Na to, iż tym ſpoſobem przyprowadzili niewiernych do poznania prawdziwego BOGA.

P. *Czy wpadli znowu żydzi w bałwochwalſtwo po wzięciu w niewolą?*

O. Już więcey w nie nie wpadli.

P. *Ktoż ich pierwſzy prześladował dla wiary?*

O. Antyoch Krol Syryiſki, rodem Greczyn.

P. *Od kogo poczeła ſię Monarchia Grecka?*

O. Od Alexandra Wielkiego.

P. *Ktoż odpor dał Antyochowi?*

O. Judaſz Machabeuſz y Bracia iego.

P. *Coż uczynili?*

O. Przywrocili wolność ludowi.

P. *Ktoż rządził ludem Zydowſkim od tego czaſu?*

O. Taż familia Machabeuſzow.

P. *Kto ich zniſzczył?*

O. Rzymianie.

NA-

LECON XIV.

De Juifs Spirituels & de Juifs charnels.

HErode, l'un des plus méchans hommes qui fut jamais, usurpa le Roiaume de Judée par la faveur des Empereurs Romains. De son tems les Juifs voïoient bien, que le Christ alloit paroitre suivant toutes les prophéties. Mais il y avoit des Juifs Spirituels & des Juifs charnels. Les Juifs charnels ne s'attachoient qu'aux choses sensibles: ils ne servoient Dieu que pour avoir les biens de la terre, abondance de blé & de vin, de grands troupeaux de betail, des trésors d'or & d'argent: pour vivre grassement avec leurs femmes & leurs enfans. Jls ne craignoient Dieu, qu' à cause de la pauvreté, des maladies, & de la mort. Les Juifs Spirituels & les vrais Jsraelites servoient Dieu par affection; ils l' honoroient & l' aimoient à cause de sa puissance, de sa sagesse, & de sa bonté infinie. Jls se regardoient comme des voïageurs sur la terre, & esperoient une autre vie aprés celle-cy. Les uns & les autres attendoient le Regne du Messie,

mais

NAUKA XIV.

O Zydach Duchownych y cielesnych.

HErod, ze wszystkich ludzi ktorzykolwiek byli źli, człowiek naygorszy, przywłaszczył sobie Krolestwo Judzkie wspartym będąc łaską Cesarzow Rzymskich. Za iego czasow wiedzieli dobrze Zydzi, że Chrystus miał się narodzić według wszystkich proroctw. Lecz dwoiakiego rodzaiu Zydzi byli: Duchowni, y cieleśni. Zydzi ciału służący tylko do rzeczy widocznych przywiązywali się: służyli tylko BOGU dla dobr ziemskich, dostatku zboża y wina, gromadnych stad bydła, obfitości złota y srebra: dla wygodnego życia z Zonami y dziećmi swoiemi. BOGA się tylko bali dla ubostwa, chorob, y śmierci. Zydzi zaś Duchowni, y prawdziwi Jzraelici służyli Bogu z miłości, czcili go y kochali dla iego wielkiey mocy, mądrości, y dobroci nieskonczoney. Tak trzymali o sobie, iakoby byli tylko podrożnemi na ziemi, spodziewaiąc się potym doczesnym innego żywota wiecznego.

mais differemment. Les Juifs charnels prenoient au pied de la lettre tout ce que les prophetes avoient dit en figures. Ainsi ils s'imaginoient, qu'il régneroit sur la terre, qu'il seroit plus grand guerrier que David, & plus riche que Salomon; & que les Juifs sous son régne vivroient dans la gloire & dans les délices, commandans à toutes les autres nations. Les Juifs spirituels savoient qu'il y a de plus grands biens à attendre, que ceux dont on peut jouir sur la terre. Ainsi ils n'esperoient d'étre heureux qu'aprés la resurrection: & attendoient principalement du Messie, le secours qui nous est nécessaire pour connoitre & pour aimer Dieu.

Demande. *Qui fut le Roy des Juifs sous les Empereurs Romains?*

Reponse. Ce fut Herode.

D. *Quand fut accompli, le tems de la venuë du Christ?*

℟. Sous le regne d'Hérode.

D. *Qui étoient les Juifs charnels?*

℟. Ceux, qui ne servoient Dieu que par interêt.

D. *Comment se figuroient-ils le regne du Christ?*

go. Tak zaś ci iako y owi oczekiwali Krolestwa Messyaszowego, lubo rożnym sposobem. Zydzi cieleśni pismo Boże, y cokolwiek Prorocy przepowiadali w figurach, rozumieli co do słowa. A tak rozumieli, że miał panować na ziemi, że miał być woiownikiem większym nad Dawida, bogatszym niż Salomon, y że Zydzi pod iego rządem mieli żyć w chwale y roskoszy roskazuiący wszystkim innym narodom. Zydzi Duchowni wiedzieli, że się trzeba inszych większych dobr spodziewać, nad te, ktorych możemy tu na ziemi zażywać. A tak szczęścia sobie żadnego pewnego niezakładali, aż po zmartwychwstaniu: y czekali osobliwie pomocy tey od Messyasza, ktora iest potrzebna do poznania y miłości Boga.

Pytanie. *Kto był Krolem Zydowskim pod Cesarzami Rzymskiemi?*

Odpowiedz. Był Herod.

P. *Kiedy się czas wypełnił przyiscia Chrystusowego?*

O. Pod panowaniem Heroda.

P. *Ktorzy byli żydzi Cieleśni?*

O. Ci, ktorzy tylko BOGU służyli z interessu.

P. *Jako sobie wystawowali w umysłach Krolestwo Chrystusowe?*

℟. Jls croïoient, qu'il regneroit sur la terre; qu'il soumettroit aux Juifs toutes les nations, qu'il vivroit dans les richesses, les honneurs, & les plaisirs.

D. *Qui étoient les Juifs Spirituels?*

℟. Ceux, qui servoient Dieu par affection.

D. *Où mettoient-ils leur esperance?*

℟. Dans l'autre vie, aprés la resurrection.

D. *Qu'attendoient-ils du Messie?*

℟. Le secours nêcessaire pour connoitre & pour aimer Dieu.

LECON XV.

De la Naissance de JESUS CHRIST.

DU tems qu' Hérode regnoit en Judeé, & que Cesar Auguste etoit Empereur de Rome, il y avoit à Nazareth petite ville de Galilée en la terre sainte. une fille d'excellente sainteté nommée MARIE, qui avoit resolu demeurer Vierge: quoi-qu'elle eût été fiancée à un saint homme nommé Joseph de la même famille qu'elle, c'est-à dire de la tribu de Juda & de la ra-

O. Rozumieli, że miał panować na ziemi, że miał podbić żydom wszystkie inne narody, że mieli żyć w bogactwach, godnościach y roskoszach.

P. *Ktorzy żydzi byli Duchowni ?*

O. Ci, ktorzy służyli BOGU z miłości.

P. *W czym pokładali swoię nadzieię ?*

O. W przyszłym żywocie, po zmartwychwstaniu.

P. *Czego się spodziewali od Messyasza ?*

O. Pomocy potrzebney do poznania, y miłości BOGA.

NAUKA XV.

O Narodzeniu JEZUSA CHRYSTUSA.

NA ten czas, kiedy Herod panował w Judzkiey ziemi, a Cesarz August Rzymskim był Monarchą, była w Nazareth miasteczku Galileyskim w ziemi Swiętey Panna iedna bardzo świątobliwego żywota, imieniem MARYA, ktora ślub uczyniła była panieńskiey czystości, chociaż była poślubiona iednemu Swiętemu mężowi imieniem Jozefowi: teyże familij z ktorey y sama była, to iest z pokolenia

ée de David. L' Ange Saint Gabriel fut envoié à Marie, de la part de Dieu, pour lui annoncer qu'elle seroit la mere du Christ: & elle consentit, aprés que l' Ange l' eut assuré, qu'elle demeureroit Vierge, & qu'elle seroit mere par l'operation du Saint Esprit. Alors le Fils de Dieu, le Verbe, qui étoit en Dieu au commencement, & qui étoit Dieu comme son Pere, se fit chair; c' est-à dire qu' il devint homme comme nous, prenant veritablement un corps & une ame, au sein de la Sainte Vierge. Joseph & Marie furent obligés d' aller à Bethleem ville de Judée; & de loger dans une étable: & ce fut là, que nâquit ce saint enfant, qui fut circoncis, au bout de huit jours, & nommé JESUS, c'est-à dire Sauveur. Quelque tems aprés, des mages, c' est-à dire, des hommes savans, vinrent d' Orient l'adorer: & lui offrirent de l'or, de la myrre, & de l'encens. Comme ils disoient, qu' ils venoient adorer le Roi des Juifs, Hérode en prit l' allarme, & fit mourir tous les enfans des environs de Betléem. Mais Saint Joseph emmena Jesus en Egypte avec sa mere; & ils y demeurerent jusqu' à la mort d' Hérode; puis ils revinrent à Nazareth oú Je-

Judy, a z rodu Dawidowego. Anioł Boży Gabryel był posłany do Maryi od BOGA, aby iey zwiastował, że się stać miała Matką Chrystusową; y zezwoliła na to, skoro ią Anioł upewnił, że zawsze zostanie Panną, y będzie matką za sprawą Ducha Swiętego. W ten czas Syn Boży, to iest Słowo Boże, ktore było w Bogu na początku, y ktore było Bogiem iako y sam Ociec, stało się ciałem, to iest stało się człowiekiem iako y my, wziąwszy prawdziwie ciało y duszę w żywocie Nayświętszey Panny. Potym Jozef z Maryą musieli iść do Betleem miasta Judzkiego, y mięszkać w iedney stayni: y tam się narodziło to święte Dziecię, ktore było obrzezane osmego dnia, y mianowane JEZUS, to iest, Zbawiciel. W krotkim czasie potym, Magowie, to iest Mędrcy przyiechali ze wschodu dla pokłonienia mu się, y ofiarowali mu, złoto, mirrę, y kadzidło. Ci kiedy powiedzieli, że przyiechali pokłonić się Krolowi Zydowskiemu, Herod przeląkł się, y kazał pozabiiać wszystkie dzieci w okolicy Miasta Betleem. A Jozef Swięty wyprowadził Jezusa do Egyptu y z Matką iego, y tam mięszkali aż do śmierci Heroda, potym wrocili się do

ſus vécut inconnu, jusqu' à l' âge d' environ trente ans. Soumis à ſa mere, & à Saint Joſeph, qui paſſoit pour ſon Pere; & travailloit avec lui, ſon métier de charpentier.

Demande. *Qui fut la mere de Notre Seigneur Jeſus Chriſt. ?*

Reponſe. La Sainte Vierge Marie.

D. *De quelle tribu étoit elle ?*

℟. De Juda.

D. *De quelle famille ?*

℟. De David.

D. *Qui fut ſon Mari ?*

℟. Saint Joſeph de la même famille.

D. *Comment fut-elle avertie qu'elle ſeroit mere du Chriſt ?*

℟. Par l' Ange Saint Gabriel, que Dieu lui envoïa exprés.

D. *Comment y conſentit-elle ?*

℟. Aprés que l' Ange l' eut aſſurée, qu' elle démeureroit Vierge.

D. *Qu' arrivat-il alors en elle ?*

℟. Que le Verbe ſe fit chair.

D. *Qu' eſt-ce que le Verbe ?*

℟. Le fils de Dieu.

D. *Qu' eſt-ce que ſe faire chaire?*

℟. C' eſt ſe faire homme comme nous.

D. *Où*

Nazareth; gdzie Jezus żył nieznaiomy aż do lat około trzydzieſtu, poſłuſznym będąc Matce ſwoiey, y Jozefowi Swiętemu, ktory iego mniemanym był Oycem, y pracował z niemi około rzemioſła cieſielſkiego.

Pytanie. *Ktora była Matka Pana Naſzego Jezuſa Chryſtuſa?*

Odpowiedz. Nayświętſza Marya Panna.

P. *Z ktorego była pokolenia?*

O. Z Pokolenia Judy.

P. *Z ktorey familij?*

O. Z Dawidowey.

P. *Kto był iey Mężem?*

O. Swięty Jozef z teyże familij.

P. *Kto ią o tym upewnił, że ſię ſtać miała Matką Chryſtuſową?*

O. Anioł Gabryel, ktorego BOG umyślnie do niey poſłał.

P. *Jako na to przyzwoliła?*

O. Jak Anioł ią upewnił, że zawſze Panną zoſtać miała.

P. *Coż ſię na ten czas z nią ſtało?*

O. To, że Słowo w niey ſtało ſię ciałem.

P. *Co to ieſt ſłowo?*

O. Syn Boży.

P. *Co to ieſt ſtać ſię ciałem?*

O. Jeſt to ſtać ſię człowiekiem tak iako y my.

P. *Gdzie*

D. *Où nâquit notre Seigneur ?*
℟. A Bethléem dans une étable.
D. *Que signifie le nom de Jesus ?*
℟. Jl signifie Sauveur.
D. *Qui furent les premiers Gentils qui l' adorerent ?*
℟. Les mages venus d' Orient.
D. *Que fit alors Hérode ?*
℟. Jl fit mourir tous les enfans mâles, autour de Betleem.
D. *Comment Jesus fut-il sauvé ?*
℟. Saint Joseph l'emmena en Egypte.
D. *Comment passa-t-il la plus grande partie de Sa vie ?*
℟. Jl vivoît soûmis à la Vierge sa Mere, & à Saint Joseph.
D. *Saint Joseph étoit-il Son Pére ?*
℟. Non: mais on le croïoit.
D. *De quel métier etoit-il ?*
℟. Jl etoit charpentier.

LECON XVI.

De Saint Jean Baptiste.

TRente ans aprés la naissance de Jesus, il parut un grand Prophéte, Jean fils de Zacharie Sacrificateur, & d' Elizabeth

pa-

P. *Gdzie ſię narodził Pan Naſz.?*
O. W ſtayni Betleemſkiey.
P. *Co znaczy Imię to JEZUS?*
O. Znaczy toż ſamo, co Zbawiciel.
P. *Ktore pierwſze narody kłaniały mu ſię?*
O. Mędrcowie przychodzący ze wſchodu.
P. *Co uczynił w ten czas Herod?*
O. Kazał pozabiiać wſzyſtkie dzieci płci męſkiey w okolicy Betleemſkiey.
P. *Iakoż Jezus był zachowany od śmierci?*
O. S. Jozef wyprowadził go do Egyptu.
P. *Na czym ſtrawił więkſzą część żywota ſwego?*
O. Na poſłuſzeńſtwie, będąc poſłuſznym Nayświętſzey Matce ſwoiey, y Jozefowi Swiętemu.
P. *Swięty Jozef byłże Oycem iego?*
O. Nie, ale tak o nim rozumiano.
P. *Jakiego był rzemiosła?*
O. Był cieślą.

NAUKA XVI.

O Swiętym Janie Chrzcicielu.

WE trzydzieści lat po narodzeniu Pańſkim powſtał wielki Prorok Jan, Syn Zacharyaſza Kapłana ſtarego Zakonu; y Elżbiety bliſkiey krewney Panny Maryi.

parente de la Vierge Marie. Jl vivoit dans les deserts, d'une vie plus austére que celle des anciens Prophetes, & exhortoit tout le monde à faire penitence: parce, disoit-il, que le Roiaume des Cieux approche. Jl baptisoit dans le Jourdain ceux, qui profitoient de ses predications; c' est-à dire, qu'il les faisoit baigner & se laver, pour la remission de leurs pechés: comme les Juifs avoient accoutûmé de se laver, pour se purifier, suivant la loi. De là luy vint le nom de Baptiste. Les Juifs vouloient le reconnoitre pour le Messie, mais il leur declara, qu' il ne l' étoit point: & qu' il n' étoit que son précurseur, c' est-à dire, un homme envoyé devant, pour lui préparer le chemîn, suivant les anciennes prophéties. Jesus vint comme les autres se faire baptiser par Saint Jean, & sanctifia ainsi les eaux, leur donnant la vertu de remettre les pechés au Sacrement de Baptéme. Saint Jean rendit temoignage, qu' il avoit vû le Saint Esprit descendre sur Jesus en forme de colombe. Jl dit: Voila l' Agneau de Dieu, qui ôte les pechés du monde: la loi à été donnée par Moïse, la grace & la verité est venüe par Jesus Christ.

Demande. *De qui étoit fils Saint Jean Baptiste ?*

Repon-

Zył na puſzczy daleko oſtrzeyſzy żywot prowadząc niżeli dawnieyſi Prorocy, y wſzyſtek lud do pokuty pobudzał powiadaiąc im, iż Kroleſtwo niebieſkie zbliża ſię. Z tych ktorzy z opowiadania iego y nauczania pożytek iaki odnoſili, w Jordanie chrzcił, to ieſt kąpał, y obmywał ich na odpuſzczenie grzechow podług żydowſkiego zwyczaiu, ktorzy dla oczyſzczenia ſwoiego według zakonu umywać ſię zwykli. Zkąd też mu dano imię Chrzciciela. Zydzi go w prawdzie za Meſſyaſza uznawać chcieli, ale on im odpowiedział, że nim niebył, lecz tylko iego Poprzednikiem, to ieſt człowiekiem wprzod poſłanym dla przygotowania y ułatwienia drogi według ſtarych Prorokow. JEZUS przyſzedł iako y drudzy, aby także był ochrzczonym od Swiętego Jana, a tak poświęcił wody, daiąc im moc na odpuſzczenie grzechow w Sakramencie Chrzſtu Swiętego. Jan Swięty dał świadectwo, że widział Ducha Bożego zſtępuiącego na Jezuſa w poſtaci gołębicy, y rzekł: Oto Baranek Boży, ktory gładzi grzechy świata; Prawo było dane od Moyżeſza, łaſka y prawda przyſzła od Jezuſa Chryſtuſa.

Pytanie. *Czyim był Synem Swięty Jan Chrzciciel?*

Odpo-

Reponſe. De Saint Zacharie, & de Sainte Elizabeth, parente de la Ste, Vierge.

D. *Oú paſſa-t-il ſa vie ?*

℟. Dans les déſerts, oú il menoit une vie tres-auſtére.

D. *Les prophétes avoient-ils parlé de lui?*

℟. Jls l' avoient marqué comme le précurſeur du Meſſie.

D. *Que veut dire le précurſeur ?*

℟. Celui qui marche devant un autre.

D. *Que préchoit Saint Jean ?*

℟. Jl exhortoit à faire penitence.

D. *Que faiſoit-il à ceux, qui ſe convertiſſoient ?*

℟. Jl les baptiſoit.

D. *Comment les baptiſoit-il ?*

℟. En les faiſant baigner dans le Jourdain.

D. *Baptiſà-t-il auſsi Jeſus ?*

℟. Oui, il voulut etre baptiſé, pour ſanctifier l' eau du bapteme.

D. *Qu' arriva-t-il à ſon baptême ?*

℟. Le Saint Eſprit déſcendit ſur lui viſiblement en forme de colombe.

D. *Quel tomoignage rendit Saint Jean de Jeſus ?*

℟. Qu' il étoit l' Agneau de Dieu, qui otoit les pechés du monde.

LE-

Odpowiedz. S. Zacharyaſza, y S. Elżbiety krewney Nayświętſzey Panny.

P. *Gdzie żywot ſwoy prowadził?*

O. Na puſzczy, gdzie bardzo oſtry żywot prowadził.

P. *Prorocy czy wſpomnieli co o nim?*

O. Wſpomnieli tak, że miał być Poprzedzicielem Meſſyaſza.

P. *Co to ieſt Poprzedziciel?*

O. Ten co wprzod innego poprzedza.

P. *Co opowiadał Jan Swięty?*

O. Zachęcał do pokuty.

P. *Co robił z temi co ſię nawracali?*

O. Chrzcił ie.

P. *Jak ie chrzcił?*

O. Kąpiąc ich w Jordanie.

P. *Ochrzciłże też Jezuſa?*

O. Tak ieſt: bo chciał być ochrzczonym dla poświęcenia wody do chrztu.

P. *Coż ſię ſtało przy chrzcie iego?*

O. Duch Swięty zſtąpił na niego oczywiście w poſtaci gołębicy.

P. *Co za świadectwo dał Jan Swięty o Jezuſie Chryſtuſie?*

O. Ze był barankiem Bożym, ktory gładził grzechy świata.

LECON XVII.

De la vocation des Apôtres.

AUſſi-tôt que Jeſus fut baptisé, le Saint Eſprit le mena dans le déſert; oú il jeuna quarante jours, & ſouffrit d' étre tenté par le démon en pluſieures maniéres. Jl révint en Galilée, & demeura prés du lac de Généſareth. Là il appella pour le ſuivre quatre pechêurs: Andrée & Simon ſon frére, & deux autres fréres. Jl en appella d' autres enſuite particulierment un publicain ou receveur des impôts, nommé Mathieu. Jls quittoient tout pour le ſuivre, auſſi-tôt, qu' il les apelloit. Jl eut bien-tôt un grand nombre de diſciples: c' eſt-à dire, de gens attachés à l'ecouter, & à s' inſtruire ſoigneuſement de ſa doctrine. Jl en choiſit douze, qu'il nomma Apôtres, c' eſt-à dire, envoyez: parce qu' il les envoia prêcher ſa doctrine. Le premier fut Simon Pierre, puis Andrée ſon frere, Jaques & Jean fils de Zébédée: Philîppe, Barthelemy, Mathieu, Thomas, Jaques fils d' Alphée, ſon frere Jude, ou Thadée, Simon le Cananéen, & Judas Jscariot, qui trahit Jeſus. Jl donna à Simon le ſurnom

de

NAUKA XVII.

O Powołaniu Apostołow.

SKoro tylko JEZUS był ochrzczonym, Duch Boży zaprowadził go na puszczą, gdzie pościł dni czterdzieści, y dopuścił szatanowi, aby go tam kusił rożnemi sposobami. Wrocił się do Galilei, y mięszkał blisko ieziora Genezareth. Tam powołał do siebie czterech rybakow; Jędrzeia, Szymona brata iego, y innych dwoch braci: Jakoba y Jana Synow Zebedeuszowych. Powołał y innych potym, osobliwie zaś pewnego Celnika, albo wybieracza ceł imieniem Mateusza. Ci porzucili wszystko, aby za nim szli, iako skoro ich zawołał. Wkrotce wielką miał liczbę uczniow: to iest ludzi z przywiązaniem słuchaiących siebie, y z pilnością uczących się nauki iego. Z tych wszystkich obrał sobie dwunastu, ktorych nazwał Apostołami, to iest Posłańcami; albowiem ich rozesłał na opowiadanie nauki swoiey. Pierwszy był Szymon Piotr, potym Andrzey brat iego, Jakob y Jan Synowie Zebedeuszowi, Filip, Bartłomiey, Mateusz, Tomasz, Jakob Syn Alfeusza, Szymon Chananeyczyk, y Judasz Jskaryot, ktory zdradził Jezusa. Szymona przezwał

Pio-

de Pierre, en lui disant: Tu es Pierre, & sur cette pierre je bâtirai mon Eglise, & je te donnerai les clefs du Roiaume des Cieux.

Demande. *Où alla Jesus aprés son baptême ?*

Reponse. Dans le desert.

D. *Qu'y fit il ?*

℟. Jl y jeuna quarante jours.

D. *Qu'y souffrit-il ?*

℟. D'étre tenté par le demon.

D. *Comment appella-t-il ses Disciples ?*

℟. Jl leur dit de le suivre, aussi-tôt ils quittêrent tout.

D. *Qu'est-ce que des Disciples ?*

℟. Des gens, qui écoutent un maitre & s'appliquent à sa doctrine.

D. *Que veut dire le nom d'Apotres ?*

℟. C'est-à dire des envoyez.

D. *Combien Jesus en choisit ?*

℟. Douze.

D. *Dites leurs noms ?*

℟. Saint Pierre & Saint Andrée son frére, Saint Jaques, & Saint Jean fils de Zébédée, Saint Philippe, Saint Barthelemy, Saint Mathieu, Saint Thomas, Saint Jaques & Saint Judée, enfans d'Alphée, Saint Simon, Judas Jscariot le traitre.

D. *Po-*

Piotrem, to ieſt opoką, mowiąc mu: Na tey opoce zbuduię Kościoł moy, y dam ci klucze od Kroleſtwa niebieſkiego.

Pytanie. *Po Chrzcie ſwoim gdzie ſię udał Jezus?*

Odpowiedz. Udał ſię na puſzczą.

P. *Co tam robił?*

O. Pościł tam dni czterdzieści.

P. *Co tam cierpiał?*

O. Dopuścił ſię kuſić od czarta.

P. *Jakim ſpoſobem powołał Uczniow ſwoich?*

O. Rzekł im podzcie za mną, y natychmiaſt porzucili wſzyſtko.

P. *Co to byli Uczniowie?*

O. Byli ludzie ktorzy ſłuchali iednego Nauczyciela, y na iego przeſtawali (nauce.

P. *Co znaczy to imię Apoſtoł?*

O. Znaczy poſſaniec, ponieważ Chryſtus ich rozeſſał, aby opowiadali naukę iego.

P. *Wiele ich obrał ſobie Jezus?*

O. Dwunaſtu.

P. *Powiedz imiona Ich?*

O. Piotr Swięty, S. Jędrzey brat iego, S. Jakob, y Swięty Jan Syn Zebedeuſza, S. Filip, S. Bartłomiey, S. Mateuſz, S. Tomaſz, S. Jakob, y S. Judaſz Synowie Alfeuſza: S. Szymon; Judaſz Jſkaryot zdrayca.

P. *Cze-*

D. *Pourquoi Saint Pierre est-il nommé le premier ?*

℟. Parceque Jesus dit, qu'il seroit la pierre fondamentale de son Eglise.

D. *Que lui dit-il de plus ?*

℟. Qu'il lui donneroit les clefs du roiaume des Cieux.

LECON XVIII.

Predication de Jesus Christ.

JESUS alloit par les villes & par les villages, prechant par tout l' Evangile du roiaume des cieux, c' est-à dire la bonne nouvelle que le tems étoit venu, oú tous les hommes etoient appellés à la connoissance de Dieu: qu'il étoit le Messie, ou le Christ, attendu & souhaitté par les Patriarches & predit par les Prophetes ; le fils de Dieu envoié pour sauver le monde: & que ceux qui croiroient en lui & feroient pénitence, obtiendroient le pardon de leurs péchez, & ensuite la vie eternelle. Pour montrer qu'il parloit de la part de Dieu, il faisoit une infinité de miracles. Jl guerissoit toutes sortes de maladies, en un moment & d' une parole. Jl rendoit la vûë aux aveugles, la parole aux muës,

l'ouie

P. *Czemu napierwey był mianowany Piotr Swięty ?*

O. Ponieważ Jezus rzekł, że będzie kamieniem fundamentalnym Kościoła iego.

P. *Co mu powiedział więcey ?*

O. Ze mu da klucze od Krolestwa niebieskiego.

NAUKA XVIII.

Nauka JEZUSA Chrystusa.

JEZUS chodził po wsiach y miastach opowiadaiąc wszędy Krolestwo niebieskie, to iest nowinę dobrą, że iuż czas przyszedł, gdzie lud wszystek powołany będzie do poznania BOGA, że iest Messyaszem, albo Chrystusem, ktorego oczekiwali, y żądali Patryarchowie, y przepowiedzieli Prorocy: Synem Bożym posłanym dla zbawienia ludzkiego: że wszyscy ci, ktorzyby uwierzyli w niego, y czynili pokutę, otrzymaią odpuszczenie grzechow, a potym żywot wieczny. Aby zaś pokazał, że nauczał z strony Boga, czynił nieźliczone cuda. Leczył rozmaite choroby w iednym momencie, y słowem iednym. Przywracał wzrok ślepym, mowę niemym, słuch

l'ouie aux sourds: il delivroit les possedés du demon, il resuscitoit les morts. En même tems sa vie étoit l'exemple de toutes sortes de vertus. Jl étoit humble de coeur, il étoit doux, souffroit patiemment les importunitez de la pauvreté, & les incommoditez des hommes. Jl étoit plein de compassion pour les pecheurs, qui vouloient se convertir: mais plein de zele, contre les pecheurs endurcis. Jl ne cherchoit en toutes ses actions que la gloire de Dieu Son Pere, & passoit souvent les nuits à le prier. Jl enseigna à ses Disciples cette forme de priere: Notre Pere qui étes aux Cieux, que votre Nom soit sanctifié: que vôtre regne arrive, que vôtre volonté soit faite, en la terre, comme au Ciel, donnés-nous aujourd'hui nôtre pain quotidien: & nous pardonnés nos offenses, comme nous pardonnons à ceux qui nous ont offensé, & ne nous induisés point en tentation, mais delivrés nous du mauvais. Ainsi soit-il.

Demande. *A quoi s' occupoit Jesus ?*

Reponse. A precher par les villes & par les villages.

D. *Que prechoit-il?*

℟. L' Evangile du roiaume des Cieux.

D. *Que veut dire Evangile ?*

℟. Bonne nouvelle.

D. *Qu'*

głuchym, uwalniał opętanych od czartow, wſkrzeſzał umarłych. Przytym życie iego było przykładem wſzyſtkich cnot. Był pokornego ſerca, cichym, ponoſił cierpliwie przykrości uboſtwa, y niewczaſy ludzkie. Pełnym był użalenia ſię nad grzeſznikami, ktorzy ſię nawracać chcieli, oraz pełnym żarliwości przeciwko grzeſznym zakamiałym. Samey tylko we wſzyſtkich ſprawach ſwoich ſzukał chwały BOGA Oyca ſwoiego, całe nocy częſtokroć trawiąc na modlitwach do niego. Nauczył Uczniow ſwoich ſpoſobu tego modlenia ſię: Oycze naſz, ktoryś ieſt w niebieſiech, święć ſię Jmie twoie, bądź wola twoia, iako w niebie, tak y na ziemi, chleba naſzego powſzedniego day nam dziſiay, y odpuść nam naſze winy, iako y my odpuſzczamy naſzym winowaycom, y niewodź nas w pokuſzenie, ale nas zbaw odezłego. Amen.

Pytanie. *Czym ſię bawił JEZUS ?*

Odpowiedz. Nauczaiąc po miaſtach, miaſteczkach y wſiach.

P. *Czego nauczał ?*

O. Ewangelij o Kroleſtwie niebieſkim.

P. *Co ſię ma rozumieć przez to ſłowo Ewangelia ?*

O. Nowina dobra.

D. *Qu' eſt ce que le roiaume des Cieux ?*

℟. La connoiſſance de Dieu & la vie éternelle.

D. *Que diſoit Jeſus de lui même ?*

℟. Qu'il étoit le Chriſt & le fils de Dieu

D. *Que diſoit-il qu'il falloit faire?*

℟. Croire en lui & faire pénitence.

D. *Pourquoi faire penitence ?*

℟. Pour obtenir la remiſſion des péchés.

D. *Comment montroit-il que Dieu l'avoit envoié ?*

℟. Par les miracles qu'il faiſoit.

D. *Quels miracles faiſoit-il ?*

℟. Jl guériſſoit toutes ſortes de maladies.

D. *Que faiſoit-il encore ?*

℟. Jl chaſſoit les demons, il reſuſcitoit les morts.

D. *De quelles vertus nous a-t-il montré l'exemple ?*

℟. De toutes: mais principalement de l' humilité, de la douceur, de la patience, de la compaſſion, de la bonté du zele.

D. *A quoi tendoient toutes ſes actions ?*

℟. A faire la volonté de ſon Pére, & le glorifier.

D. *Prioit-il beaucoup ?*

℟. Jl paſſoit ſouvent les nuits en priere.

D. *Quel-*

P. *Co to ieſt Kroleſtwo niebieſkie?*
O .Poznanie BOGA, y żywot wieczny.
P. *Co Jezus mowił o ſobie ſamym ?*
O. To, że był Chryſtuſem y Synem Bożym.

P. *Co powiadał, że potrzeba czynić ?*
O. Wierzyć w niego, y czynić pokutę!
P. *Na co czynić pokutę ?*
O. Dla otrzymania odpuſzczenia grzechow.
P. *Jako to pokazał, że go BOG poſłał?*
O. Przez cuda, ktore ſprawował.
P. *Jakież on cuda czynił?*
O. Leczył wſzyſtkiego rodzaiu choroby
P. *Co ieſzcze więcey czynił?*
O. Czartow wyganiał, y wſkrzeſzał umarłych.
P. *Ktorych cnot nam dał z ſiebie przykład?*
O. Wſzyſtkich, oſobliwie pokory, cichości, cierpliwości, użalenia ſię, dobroci, y żarliwości.
P. *Do czego ſię ściągały wſzyſtkie iego ſprawy ?*
O. Do wykonania woli Oyca Jego, y wielbienia go.
P. *Modlił ſię też wiele ?*
O. Całe nocy częſto trawił na modlitwie.

D. *Quelle priére nous-a-t-il enſeignée ?*
℟. Le Pater.
D. *Dites-le en françois ?*
℟. Notre Pere. &c.

LECON XIX.

Des ennemis de JESUS CHRIST.

JESUS ſe faiſoit admirer de tout le monde, & attiroit aprés lui de grandes troupes, qui le ſuivoient jusques dans les déſerts. Non ſeulement les Juifs, mais les gentils s'empreſſoient pour le voir, & pour l'entendre. Les Scribes, & les Phariſiens en furent envieux, & s'offenſerent de la liberté avec laquelle il reprenoit leurs vices. Les Scribes étoient les doѕteurs des Juifs, dont il faiſoit voir l'ignorance & la mauvaiſe foi, les Phariſiens étoient ceux, qui prétendoient obſerver la loi plus exactement, que les autres, mais la plupart n'étoient que des hypocrites, ſuperbes, & avares, qui trompoient le peuple par une apparence de devotion. Jeſus n'étoit pas moins hai des ſacrificateurs & des ſenateurs, qui gouvernoient les

Juifs.

P. *Co za modlitwy nas nauczył?*

O. Pacierza.

P. *Powiedz go iaki to pacierz?*

O. Oycze nasz, ktoryś ieſt w niebieſiech.

NAUKA XIX.

O nieprzyiaciołach JEZUSA CHRYSTUSA.

WSzyſtek lud dziwował ſię ſprawom Jezuſowym, że pociągał za ſobą wielkie rzeſze, ktore za nim chodziły aż na puſzczą. Nietylko żydzi, ale y pogańſtwo ciſneło ſię, aby go widzieli, y nauki iego ſłuchali. Zakonni, y Faruzowie zayrzeli mu tego, y wolność iego w ſtrofowaniu ſiebie mieli za urazę. Zakonni ci Piſarze, byli to Doktorowie Zydowſcy, ktorym na oczy wyrzucał niewiadomość, y złą ich wiarę, Faryzeuſzowie byli to ci, ktorzy chlubili ſię, iż nad innych prawo zakonne zachowywali, lecz większa ich część była hypokrytami, pyſznemi, y łakomemi, ktorzy zwodzili lud przez zmyślone nabożeńſtwo. Niemniey Jezuſa Pana nienawidzili Kapłani y Senat Zydowſki, ktorzy żydami rządzili: dlatego iż

po-

Juifs: parcequ'il predisoit que dans peu Jérusalem seroit ruinée avec le temple. En un mot tous les Juifs charnels ne pouvoient croire qu'il fût Messie, le voiant si pauvre, si humble & si doux. Sa doctrine, leur étoit odieuse, parcequ'il préchoit le mepris des richesses, des plaisirs, & de tous les biens de cette vie ; & disoit que qui veut le suivre doit porter sa croix, renoncer à tout, & à soi-même. Les ennemis de Jesus lui dirent souvent des injures, prirent des pierres pour lui jetter, & resolurent enfin de le faire mourir. Jls gagnérent un de ses Disciples Judas Jscariot, qui promit de le leur livrer moiennant trente piéces d'argent, de la valeur de quinze ecus.

Demande. *Jesus étoit-il fort suivi ?*

Reponse: On venoit en foule de tous côtés pour le voir & pour l'entendre.

D. *Eut-il des ennemis ?*

℟. Oui, les Juifs charnels.

D. *Pourquoi le haissoient-ils ?*

℟. Parcequ'il prechoit l' humilité & la pauvreté.

D. *Qui furent ses plus grands ennemis ?*

℟. Les Scribes, les Pharisiens, les Prêtres, & les senateurs.

D. *Qui*

powiadał im, że w krotce będzie zniszczona Jerozolima y kościoł. Słowem, wszyscy Zydzi cieleśni niemogli temu dać wiary, żeby on był Messyaszem, widząc go tak ubogim, pokornym, y cichym. Nauki iego także nienawidzili, iż przepowiadał wzgardę bogactw, uciech, y wszelkich dobr świata tego, y mowił: że kto chce iść za nim, ma nosić krzyż swoy, wyrzec się wszystkiego, y zaprzeć się siebie samego. Nieprzyiaciele JEZUSA często mu złorzeczyli, porywali się do kamieni, aby na niego rzucali, naostatek przedsięwzieli go zabić. Uieli sobie iednego z Uczniow iego Judasza Iskaryota, ktory go im wydać obiecał za trzydzieści srebrnikow sobie danych, ważących pietnaście talerow Hiszpańskich.

Pytanie. *Wieleż szło ludzi za Jezusem?*
Odpowiedz. Zgromadzały się ze wszystkich stron rzesze, aby go widziały, y iego słuchały.

P. *Miałże nieprzyiacioł?*
O. Miał żydow cielesnych.
P. *Za co go nienawidzili?*
O. Ze nauczał pokory, y ubostwa.
P. *Ktorzy byli Iego naygłownieysi nieprzyiaciele?*
O. Zakonni, Faryzeuszowie, Kapłani, y Senat.

P. *Co*

D. *Qui étoient les scribes ?*
℟. Les Docteurs de la loi.
D. *Qui étoient les Pharisiens ?*
℟. Ceux, qui faisoient profession d'observer la loi mieux que les autres.
D. *Ne vivoient-ils pas bien ?*
℟. Non: la plûpart n'étoient que des hypocrytes.
D. *Jusques où alla la haine des ennemis de Jesus ?*
℟. Jusques à résoudre sa mort.
D. *Qui fut celui, qui promit de le leur livrer ?*
℟. Judas Jscariot l'un des douze Apotres.
D. *Pour combien ?*
℟. Pour trente pieces d'argent.

LECON XX.

De la Passion de JESUS Christ.

CE fut au tems de la Pâque, que les ennemis de Jesus résolurent de le prendre & de le faire mourir. La veille, qui étoit un jeudy, il alla faire la cene, c'est-à dire souper avec ses Disciples. Comme ils mangeoient, il prit du pain, le benit, le rompit, & leur distribua, disant: Prenés, mangéz, cecy est mon corps, qui sera livré

pour

P. *Co to byli Zakonni ?*
O. Doktorowie prawa.
P. *Co to byli Faryzeuſzowie ?*
O. Ci, ktorzy naylepiey zachowywali prawa ſwoie nad innych.
P. *Nie żyliż to oni dobrze ?*
O. Nie, bo więkſza ich część tylko hypokrytami byli.
P. *Na czymże ſię ſkończyła nienawiść Jezuſa Chryſtuſa ?*
O. Na tym, ze przedſięwzieli go zabić.
P. *Kto to był co im go wydać obiecał?*
O. Judaſz Iſkaryot ieden ze dwunaſtu Apoſtołow.
P. *Za wiele ?*
O. Za trzydzieści ſrebrnikow.

NAUKA XX.

O męce JEZUSA Chryſtuſa.

OKoło święta Paſchy nieprzyiaciele Jezuſa poſtanowili poimać go, y o śmierć przyprawić. Dniem przedtym, ktory był czwartek, ſprawił wieczerzą, to ieſt iadł z uczniami ſwemi. Podczas iedzenia, wziął chleb, pobłogosławił go, y połomał, y rozdał im mowiąc: Bierzcie, iedzcie, to ieſt Ciało moie, ktore będzie wy-

pour tous; puis il prit du vin dans la coupe, le benit & leur donna, disant: Beuvés en tous, cecy est mon sang, le sang de la nouvelle alliance, qui sera repandu pour tous: faites cecy en memoire de moi. En suite il sortit avec eux, & alla au mont des olives, en un jardin, oú il avoit accoutumé de prier: là il pria son Pére de dètourner de lui ses souffrances, ajoutant toutefois: Que vôtre volonté soit faite. Cependant Judas amena une grande troupe de gens armés, qui le prirent, & le menerent chés Caiphe le souverain Pontife, oú il fut condamné à la mort, sur de faux temoignages. Tous les Disciples de Jesus l'abandonnerent, & Pierre même le renia trois fois, comme Jesus avoit prédit. De chez Caiphe on le mena chés Ponce Pilate, qui gouvernoit la Judée pour les Romains. Pilate trouvant Jesus innocent, chercha plusieurs moiens pour le delivrer. Là Jesus fut fouetté, puis couronné d'epines par les soldats en derision de ce, qu'il se disoit le Roi des Juifs.

Demande. *En quel tems mourut Jesus?*
Reponse. Au tems de la Paques.
D. *Que fit-il au dernier souper avec ses Apotres?*

℟. Jl

wydane za wſzyſtkich; potym wziął wino z kielichem, pobłogosławił go, y podał im, mowiąc: Piycie z niego wſzyſcy, to ieſt moia krew, krew nowego przymierza, ktora będzie wylana za was: czyńcie to na pamiątkę moią. Wyſzedł potym z niemi, y poſzedł na gorę Oliwną do pewnego ogrodu, gdzie miał zwyczay modlić ſię, tam proſił Oyca ſwego, aby oddalił od niego przyſzłe męki; przydaiąc iednak, niech wola twoia ſtanie ſię. Tym czaſem Judaſz przywiodł wielką zgraię ludzi zbroynych, ktorzy go poymali, y zaprowadzili do Kaifaſza Naywyżſzego Kapłana, gdzie był na śmierć ſkazany za fałſzywemi świadectwami. Wſzyſcy Uczniowie Jezuſowi opuścili go, Piotr nawet trzy razy zaparł ſię go, iako mu był Jezus opowiedział. Od Kaifaſza zaprowadzono go do Ponſkiego Piłata, ktory ſprawował Judzką krainę za Rzymian. Piłat znalaſſzy JEZUSA niewinnego, ſzukał rozmaitych ſpoſobow aby go uwolnił. Tam JEZUS był ubiczowany, potym cierniową koroną ukoronowany od zołnierzy, na pośmiech, że ſię nazywał Krolem żydowſkim.

Pytanie. *Ktorego czaſu umarł Jezus?*
Odpowiedz. Pod czas Paſchy.

P. *Co uczynił przy oſtatniey wieczerzy z Apoſtołami ſwoiemi?* O. Dał

℟. Jl leur donna ſon corps, & ſon Sang.
D. *Comment leur donna-t-il ſon corps ?*
℟. Jl prit du pain, le benit, & leur donna, diſant: Ceci eſt mon corps.

D. *Comment leur donna-t-il ſon ſang ?*
℟. Jl prit la coupe avec du vin, & leur dit: Ceci eſt mon ſang, le ſang de la nouvelle alliance.

D. *Que fit Jeſus apres la cene ?*
℟. Jl alla prier Dieu au jardin des olives.
D. *Que fit alors Judas ?*
℟. Jl amena des gens armés pour prendre Jeſus.

D. *Ou le menerent-ils ?*
℟. Chés Caïphe le grand Pontife.
D. *Que devinrent les Apotres ?*
℟. Jls s' enfuirent tous.
D. *Que fit Saint Pierre ?*
℟. Jl renia trois fois Jeſus.
D. *De Caiphe où mena-t-on Jeſus ?*
℟. Chés Pilate.
D. *Que lui fit-on là ?*
℟. Jl y fut fouetté & couronné d' eſpines.

O. Dał im ciało ſwoie y krew ſwoię.
P. *Jak im dał ciało ſwoie ?*
O. Wziął chleb, pobłogosławił go, y dał im, mowiąc: To ieſt ciało moie.

P. *Jak im dał krew ſwoię ?*
O. Wziął kielich z winem y rzekł im: Ta ieſt krew moia, krew nowego przymierza.
P. *Co uczynił Jezus po wieczerzy ?*
O. Poſzedł modlić ſię BOGU do ogrodu oliwnego.

P. *Co na tenczas uczynił Judaſz ?*
O. Przyprowadził ludzi zbroynych na poymanie Jezuſa.
P. *Gdzie go zaprowadzili ?*
O. Do Kaifaſza Arcykapłana.
P. *Co ſię ſtało z Apoſtołami ?*
O. Wſzyſcy pouciekali.
P. *Co uczynił Piotr Swięty ?*
O. Zaprzał ſię trzy razy Jezuſa.
P. *Dokąd zaprowadzono Jezuſa od Kaifaſza ?*
O. Do Piłata.
P. *Co mu tam uczyniono ?*
O. Był tam ubiczowany, y cierniami ukoronowany.

NA-

LEÇON XXI.

De la mort de JESUS Christ.

Pilate condamna enfin Jesus, quoiqu' à regret, & le fit conduire, chargé de sa croix en un lieu nommé Golgota ou Calvaire, là JESUS fut crucifié entre deux voleurs. La croix étoit le plus infame supplice, qui fut alors en usage: on n' y condamnoit que des esclaves, & d' autres miserables, & encore pour les plus grands crimes. Jesus y demeura jusqu' à ce que toutes les propheties fussent accomplies. A sa mort le soleil s' obscurcit, la terre trembla, les tombeaux s' ouvrirent, les morts resusciterent. C' étoit un vendredi le jour de la Pâque, lorsque l' on immoloit l' agneau, qui étoit la figure de Jesus Christ. Aussi sa mort fut le veritable sacrifice, dont tous les autres n' avoient été que des images. Cette mort satisfit pleinement à la justice de Dieu, pour les pechés de tous les hommes. Jesus innocent païa pour les coupables; il les racheta par son sang de l'esclavage du demon; & leur ouvrit par sa mort le chemin de la vie éternelle.

De-

NAUKA XXI.

O śmierci JEZUSA Chryſtuſa.

PIłat ſkazał nakoniec Jezuſa na śmierć lubo niechętnie, y kazał go zaprowadzić krzyżem ſwoim obciążonego na mieyſce nazwane Golgota albo Kalwarya, tam był JEZUS między dwoma łotrami ukrzyżowany. Krzyż ten kara to była nayzelżywſza, ktora na ten czas była we zwyczaiu: ſkazywano na nią niewolnikow tylko, y inne nędzne oſoby, y to za naywiękſze zbrodnie. Na tym krzyżu wiſiał JEZUS poty, poki wſzyſtkie proroctwa nieſpełniły ſię. Przy śmierci iego zaćmiło ſię słońce, ziemia ſię trzęſła, groby ſię otworzyły, umarli zmartwychwſtali. Działo ſię to w piątek, w dzień Paſchy, kiedy ofiarowano baranka, ktory był figurą JEZUSA Chryſtuſa. A tak śmierć iego była prawdziwą ofiarą, ktorey wſzyſtkie inne wyobrażeniem tylko były. Smierć ta zadoſyć uczyniła ſprawiedliwości Bożey za grzechy wſzyſtkich ludzi. JEZUS niewinny zapłacił za lud winny, odkupił go krwią ſwoią z niewoli czartowſkiey, y otworzył mu drogę przez ſwoią śmierć do żywota wiecznego.

Demande. *Comment mourut Jesus-Christ?*
Reponse. Il fut attaché à une croix entre deux voleurs.
D. *Quel étoit le supplice de la croix ?*
℟. Le plus infame qui fût alors.
D. *Qu'arriva-t-il à sa mort ?*
℟. Le soleil fut obscurci, la terre trembla, les morts resusciterent.

D. *Pourquoi Jesus Christ mourut-il lorsque l'on immoloit l'agneau paschal ?*
℟. Parceque cet agneau étoit la figure de Jesus Christ.
D. *Comment sa mort fut-elle un sacrifice?*
℟. Parcequ'elle satisfit à la justice de Dieu pour les péchés de tous les hommes.
D. *A quoi servoient donc les autres sacrifices ?*
℟. Ce n'étoit que des figures de celui de Jesus-Christ.
D. *Pourquoi dit-on que Jesus Christ nous a racheté par son sang ?*
℟. Parcequ'il nous a delivré de l'esclavage du démon.
D. *Pourquoi dit-on qu'il a détruit la mort ?*
℟. Parcequ'il nous a ouvert le chemin de la vie éternelle.

LE-

Pytanie. *Jako umarł Jezus Chrystus?*
Odpowiedz. Był przybity do krzyża między dwoma łotrami.
P. *Co to była za kara krzyżowa?*
O. Nayzelżywsza iaka na ten czas mogła być.
P. *Co się stało przy iego śmierci?*
O. Słońce się zaćmiło, ziemia się trzęsła, umarli powstawali.

P. *Czemu Jezus umarł w ten czas kiedy ofiarowano baranka wielkonocnego?*
O. Bo ten baranek był figurą JEZUSA Chrystusa.
P. *Jako śmierć iego była ofiarą?*
O. Tak, że uczyniła zadosyć sprawiedliwości Boskiey za grzechy wszystkich ludzi.

P. *Na cóż się tedy przydały insze ofiary?*
O. Na to, że znaczyły ofiarę JEZUSA Chrystusa.
P. *Czemu mowią, że Jezus Chrystus odkupił nas krwią swoią.*
O. Bo nas wybawił z niewoli czartowskiey.
P. *Czemu mowią, że śmierć zwyciężył?*
O. Bo nam otworzył drogę do żywota wiecznego.

LECON XXII.

De la resurrection de JESUS Christ.

JEsus étant mort, son corps fut embaumé & mis dans un sepulchre, que ses ennemis firent garder, sachant, qu'il avoit promis de résusciter. Mais le troisiéme jour, qui étoit le dimanche, Jesus sortit vivant, & glorieux de son sepulchre, & les gardes demeurerent comme morts. Les Apôtres eurent bien de la peine à croire sa Resurrection, & il n' en furent persuadez, qu' aprés avoir vû Jesus de leurs yeux, l' avoir touché de leurs mains, & avoir mangé avec luy. Jl leur apparut plusieures fois pendant quarante jours: leur donna plusieures instructions, & leur ordonna d' aller precher l' évangile à toutes les nations, & de les baptiser au nom du Pere, & du Fils, & du Saint Esprit. Jl leur donna aussi le pouvoir de remettre les péchés, & leur promit d' étre avec eux jusqu' à la fin des siecles. Toutefois il monta au Ciel en leur présence, & y demeure assis à la droite de Dieu Pere tout Puissant, élevé au dessus de toutes les creatures; mais il ne cesse point d' offrir à

Dieu

NAUKA XXII.

O zmartwychwſtaniu JEZUSA Chryſtuſa.

SKoro umarł JEZUS, ciało iego balſamem namaſzczone było, y pochowane w grobie: ktorego nieprzyiaciele iego ſtrzec kazali, wiedząc, że obiecał był zmartwychwſtać. Lecz trzeciego dnia, ktory był niedzielny, JEZUS wyſzedł żyiący y z chwałą z grobu ſwego, a ſtroże iak umarli zoſtali. Apoſtołowie z trudnością uwierzyli zmartwychwſtaniu iego, y niemogli ſię w tym przekonać, aż poki oczyma ſwemi nie uyrzeli Jezuſa, rękoma własnemi niedotkneli ſię go, y z nim nie iedli. Pokazował ſię im także wiele razy przez dni czterdzieści, dał im wiele nauk, y kazał im iść na opowiadanie Ewangelij wſzelkim narodom, y chrzcić ie w Jmie Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego. Dotego dał im moc odpuſzczania grzechow, y obiecał ſię być z niemi aż do ſkończenia świata. Potym wſtąpił w niebioſa w ich obecności, y ſiedzi na prawicy BOGA Oyca wſzechmogącego, wynieſiony nad wſzyſtkie ſtworzenia, lecz nieprze-

Dieu ſes merites, pour nous, & d'aſſiſter ſon Egliſe, jusqu' à ce qu' il deſcende du ciel encore une fois, pour venir juger les vivans & les morts.

Demande. *Après la mort de Jeſus, que fit-on de ſon corps ?*

Reponſe. On le mit dans un sépulchre.

D. *Que firent ſes ennemis ?*

℟. Jls y mirent des gardes.

D. *Quel jour reſuſcita Jeſus?*

℟. Le troiſiéme jour aprés ſa mort, qui fut un dimanche.

D. *Les Apôtres crurent-ils aiſement ſa réſurrection ?*

℟. Jls ne la crurent qu' aprés l' avoir vû, & touché.

D. *Pendant combien de tems leur apparut-il?*

℟. Pendant quarante jours.

D. *Que leur ordonna-t-il ?*

℟. D' aller precher & baptiſer par tout le monde.

D. *En ordonnant le baptême, que nous a-t-il enſeigné ?*

℟. Que Dieu eſt Pere, Fils, & Saint Eſprit.

D. *Quel pouvoir donna-t-il à ſes Apôtres?*

℟. De remettre les pechez.

D. *Comment les quitta-t-il ?*

℟. Jl

ſtaie ofiarować BOGU ſwoich zaſług za nas, wſpomagać kościoła ſwoiego; poki niezſtąpi ieſzcze raz z Nieba, ſądzić żywych y umarłych.

Pytanie. *Po śmierci Jezuſa co z ciałem iego robiono?*

Odpowiedz. Pochowano ie w grobie.

P. *Co uczynili nieprzyiaciele iego?*

O. Poſtawili u grobu iego ſtroże.

P. *Ktorego dnia zmartwychwſtał Jezus?*

O. Trzeciego dnia po ſwoiey śmierci, ktory był niedzielny.

P. *Czy łatwo uwierzyli Apoſtołowie zmartwychwſtaniu iego?*

O. Poty nieuwierzyli że zmartwychwſtał Chryſtus, poki go nieobaczyli, y nie dotkneli ſię go.

P. *Przez wiele czaſow pokazował ſię im?*

O. Przez dni czterdzieści.

P. *Co im rozkazał?*

O. Jść opowiadać Ewangelią, y chrzcić po wſzyſtkim świecie.

P. *Poſtanawiaiąc chrzeſt czego nas nauczył?*

O. Nauczył nas, iż BOG ieſt, Ociec, Syn, y Duch Swięty.

P. *Co za moc dał Apoſtołom ſwoim?*

O. Moc odpuſzczania grzechow.

P. *Jako ich zoſtawił?*

O. Wſtą-

℟. Jl monta au ciel en leur presence.
D. *En quel état est-il depuis ce jour là ?*
℟. Jl est au dessûs de toutes les creatures, assis à la droite de Dieu.

D. *Mais n'avoit-il pas promis à ses Apôtres d'être avec eux jusqu' à la fin du monde ?*
℟. Aussi fait-il, car il assiste toujours son église.
D. *Comment l'assiste-t-il ?*
℟. En offrant à Dieu ses merites pour nôtre salut.
D. *Ne reviendra-t-il plus sur la terre ?*
℟. Jl reviendra juger les vivans & les morts au dernier Jour.

LECON XXIII.

De la déscente du Saint Esprit sur les Apôtres.

LE cinquantiéme jour aprés la Pâque, les Juifs faisoient une grande féte, appellée Pentecôte: en mémoire de ce que la loi leur avoit été donnée ce jour là. Ce même jour, qui étoit le cinquantieme aprés la resurrection de Jesus-Christ, comme tous les Disciples étoient dans un même

O. Wſtąpił do Nieba w obecności ich.

P. *W iakim ſtanie ieſt od owego dnia?*

O. Jeſt wynieſiony nad wſzyſtko ſtworzenie, y ſiedzi na prawicy Bożey.

P. *Lecz, nieobiecałże też Apoſtołom ſwoim, iż będzie zoſtawał z niemi aż do ſkończenia świata?*

O. Tak ieſt obiecał, y tak czyni, bo nieopuſzcza nigdy Kościoła ſwoiego wſpomagaiąc go.

P. *Jakimże ſpoſobem go wſpomaga?*

O. Ofiaruiąc BOGU ſwoie zasługi za zbawienie naſze.

P. *Niepowrociż ſię iuż więcey na ziemię?*

O. Powroci ſądzić żywych y umarłych w dzień oſtatniego ſądu.

NAUKA XXIII.

O Zſtąpieniu DUCHA Swiętego, na Apoſtołow.

PIęćdzieſiątego dnia po wielkieynocy żydzi obchodzili wielkie święto nazwane Zielone świątki, na pamiątkę, że tego dnia prawo im było dane. W tenże dzień także, ktory był pięćdzieſiąty po zmartwychwſtaniu JEZUSA Chryſtuſa, kiedy Uczniowie wſzyſcy znaydowali ſię na ie-

dnym

me lieu, tout d' un coup il vint du ciel un grand bruit, comme d'un vent impetueux, qui remplit toute la maiſon ; & il leur parut comme des langues de feu, qui s' arreterent ſur chacun d' eux. Alors ils furent tous remplis du Saint Eſprit, & commencerent à parler de diverſes langues; ce qui montroit,qu'ils devoient prêcher l' evangile à toutes les nations. Les Juifs, en furent fort ſurpris: & Saint Pierre à la tête des Apôtres,leur rendit raiſon de cette merveille; leur expliquant les propheties, & leur déclarant, que Jeſus, qu' ils avoient crucifié, étoit reſuſcité, & avoit envoyé le Saint Eſprit ſuivant ſa promeſſe; qu'il étoit le ſeigneur, & le Chriſt: & que l'on ne pouvoit étre ſauvé,qu'en ſon nom, & en faiſant penitence. Jl y en eut trois mille qui ſe convertirent à ce diſcours & qui furent baptiſez. Les Apôtres & les autres, qui reçurent le Saint Eſprit, ſe trouverent tous changez. Jls furent éclairez, pour entendre les ecritures : ils comprirent que tous les hommes ſont pecheurs, & ont beſoin de la grace de Dieu, qui ne s' obtient, que par la foy en Jeſus Chriſt : & que ſon regne eſt tout ſpirituel. En même tems ils furent embraſez de l' amour de Dieu, qui leur donnoit du

plai-

dnymże mieyſcu, zewſząd dał ſię ſłyſzeć ſzelet wielki, iakoby gwałtownego wiatru, ktory napełnił dom cały, y zdało ſię im iakoby ięzyki ogniſte zſtąpiły, y zatrzymały ſię nad każdym z nich. Na ten czas wſzyſcy napełnieni byli Duchem Swiętym, y poczęli mowić rożnemi ięzykami, co znaczyło, iż mieli opowiadać Ewangelią wſzyſtkim narodom. Zydzi ſię temu mocno dziwowali, ale Piotr Swięty głowa Apoſtołow dał im przyczynę tego cudu, tłumacząc im proroctwa, y świadcząc, że JEZUS ktorego ukrzyżowali byli zmartwychwſtał, y zeſłał Ducha Swiętego według ſwoiego przyobiecania; y że on ieſt Panem y Chryſtuſem, y że zbawionym żaden być niemoże, tylko w Jmię iego y czyniąc pokutę. Trzy tyſiące ludzi w ten czas nawrociło ſię, na tę mowę, ktorzy y ochrzczeni byli. Apoſtołowie y inni, ktorzy odebrali Ducha Swiętego, cale odmiennemi ſię być poſtrzegli. Byli oświeceni na zrozumienie Piſma Swiętego, poznali, że wſzyſcy ludzie ſą grzeſznemi, y potrzebuią łaſki Bożey, ktorey nikt nieotrzymuie tylko przez wiarę w Jezuſa Chryſtuſa, y że Kroleſtwo iego cale ieſt duchowne. Tegoż ſamego czaſu miłością Bożą pałać poczeli, ktora im dodawała

plaiſir à accomplir ſes commandemens, & une force invincible, pour rendre temoignage à la verité.

Demande. *Qu' étoit-ce que la Pentecôte chez les Juifs ?*

Reponſe. La fête du jour, oú la loy avoit été donnée.

D. *Qu'arriva-t-il aux Apôtres ce jour-la?*

℟. Jls furent remplis du Saint Eſprit.

D. *Quels effets fit-il en eux ?*

℟. Jls furent éclairez & entendirent les écritures.

D. *Que ſentirent-ils encore ?*

℟. Un grand amour de Dieu.

D. *Que firent-ils ſi-tôt, qu' ils eûrent reçu le Saint Eſprit ?*

℟. Jls parlerent diverſes langues.

D. *Que ſignifioit ce miracle ?*

℟. Qu' ils devoient precher l' Evangile à toutes les nations.

D. *Que dit alors Saint Pierre ?*

℟. Jl declara devant tout le peuple, que Jeſus étoit le Chriſt, & qu' il avoit envoyé le Saint Eſprit.

D. *Combien en converti-t-il par ce premier diſcours ?*

℟. Trois mille.

D. Po-

wała ochoty do wypełnienia przykazań iego, y mocy niezwyciężoney na oddanie świadectwa prawdzie.

Pytanie. *Co to było za święto Pentecostes albo zielone Swiątki u żydow ?*

O. Swięto dnia tego, ktorego prawo im było dane.

P. *Co się przytrafiło Apostołom dnia tego?*

O. Napełnieni byli Duchem Swiętym.

P. *Co za skutek w nich sprawił ?*

O. Oświecił ich Duch Swięty, y zrozumieli pisma.

P. *Czego więcey ieszcze doznali ?*

O. Wielką miłość Pana BOGA w sobie uczuli.

P. *Co uczynili natychmiast skoro odebrali Ducha Swiętego ?*

O. Rożnemi mowili ięzykami.

P. *Co znaczył ten cud ?*

O. Znaczył to, że mieli opowiadać Ewangelią wszystkim narodom.

P. *Co w ten czas powiedział Piotr S. ?*

O. Oświadczył przed wszystkim ludem, że JEZUS iest Chrystusem, y że zesłał Ducha Swiętego.

P. *Wieleż z nich nawrocił tą pierwszą swoią mową ?*

O. Trzy tysiące.

P. Cze-

D. *Pourquoy le Saint Esprit fut-il envoyé le jour de le Pentecôte ?*

℟. Afin que la loy nouvelle fut publiée le même jour, que l'ancienne.

LECON XXIV.

De la vocation des Gentils.

JL y eut grand nombre de Juifs, qui se convertirent: mais il y en eut encore plus, qui rejetterent la doctrine des Apôtres, & même les persecuterent cruellement. Jls firent mourir Saint Etienne, l'un des sept Diacres, que les Apôtres avoient établis pour servir l'église. Ce fut le premier Martyr, c'est-à-dire, le premier, qui souffrit la mort, pour le temoignage de la doctrine de Jesus Christ. Alors les Samaritains Schismatiques reçurent la parole de Dieu, plusieurs se convertirent, & furent baptiséz: & les Apôtres vinrent leur imposer les mains, afin qu'ils reçussent le Saint Esprit, leur donnant ainsi la confirmation. Les Gentils commencerent peu de tems aprés à entrer dans l'eglise. Le premier fut un capitaine Romain nommé Corneille, qui reconnoissoit déja le vrai Dieu, le prioit

sans

P. *Czemuż Duch Swięty był zesłany w dzień Pentecostes? czyli Zielonych świątek?*

O. Ażeby nowy Zakon był tegoż dnia ogłoszony, ktorego przedtym, stary.

NAUKA XXIV.

O powołaniu Narodow.

WIelka Żydow liczba była, ktorzy się nawrocili, ale ich większa ieszcze została, ktorzy odrzucili naukę Apostolską, a nawet ich prześladowali okrutnie. Zamordowali Swiętego Szczepana iednego z siedmiu Dyakonow, ktorych postanowili byli Apostołowie do usług kościelnych. Ten to był pierwszy męczennik, to iest pierwszy, ktory podiął śmierć na świadectwo nauki JEZUSA Chrystusa. W ten czas Samarytani odszczepieńcy przyięli słowo Boże, wiele się ich nawrociło y ochrzciło; Apostołowie kładli na nich ręce swoie, aby odebrali Ducha Swiętego, daiąc im tym sposobem Bierzmowanie. Poganie też w krotkim czasie poczeli przystępować do kościoła. Między innemi pierwszy był Setnik Rzymski imieniem Korneliusz, ktory iuż nieco poznawał prawdziwego Boga, modlił się bezprzestanku

do

ſans ceſſe, & faiſoit de grandes aumônes. Dieu luy ordonna par un Ange, d' envoyer querir Saint Pierre, qui de ſon côté fut averti par revelation, de ne point faire difficulté d' y aller; & lorsqu' il fut venu, & qu'il eut commencé à parler, Corneille, & tous ceux, qu'il avoit aſſemblés, reçurent le Saint Eſprit & le don des langues. Saint Pierre les fit auſſi-tôt baptiſer: & alors commenca à s' accomplir le myſtere de la vocation des Gentils. Jl conſiſte en ce, que Dieu par la pure bonté a appellé les payens à la foy & à la grace de Jeſus Chriſt, auſſi bien que les Juifs, & qu'ils ont pris la place des Juifs rebelles. JESUS Chriſt appella exprés un treizieme Apôtre aprés ſon Aſcenſion, pour travailler à la converſion des Gentils: & c'eſt l' Apotre Saint Paul.

Demande. *Qui fut le premier Martyr ?*

Reponſe. Saint Etienne.

D. *Que veut dire Martyr ?*

℟. C' eſt-àdire témoin.

D. *Quel temoignage les Martyrs ont-ils rendu ?*

℟. Que la Doctrine de l' Evangile eſt vraie.

D. *Qui furent les premiers, qui reçurent l' Evangile aprés les Juifs ?*

℟. Les

do niego wielkie czyniąc iałmużny. BOG też roſkazał mu przez Anioła, aby ſobie poſłał ſzukać Swiętego Piotra, ktory też wzaiem o tymże był upewniony przez obiawienie, aby bez żadney trudności tam poſzedł, y ſkoro przyſzedł a począł mowić, Korneliuſz, y wſzyſcy ktorych był zgromadził przyieli Ducha Swiętego, y dar ięzykow. Swięty zaś Piotr natychmiaſt ich pochrzcił, y na ten czas poczęła ſię pełnić teiemnica powołania pogańſtwa. A ta zawiſła na tym, że BOG przez iedyną dobroć ſwoią powołał pogany do prawdziwey wiary y do łaſki Jezuſa Chryſtuſa, iako y Zydow, y oni wzieli mieyſce żydow niewiernych y krnąbrnych. Umyślnie Jezus Chryſtus powołał trzynaſtego Apoſtoła po w niebowſtąpieniu ſwoim, aby pracował w nawroceniu pogan, a ten Apoſtoł był Paweł Swięty.

P. *Kto był naypierwſzym Męczennikiem?*
Odpowiedz. Swięty Szczepan.
P. *Co znaczy to ſłowo Męczennik?*
O. Znaczy toż ſamo co świadek.
P. *Co za świadectwo dali Męczennicy?*
O. Ze nauka Ewangeliczna ieſt prawdziwa.
P. *Kto był pierwſzy z kto przyiął Ewangelią po żydach?*

 O. Sa-

℟. Les Samaritains.

D. *Qui fut le premier des Gentils qui recut l' evangile ?*

℟. Le Centenier Corneille.

D. *Dites-en l' histoire ?*

℟. Corneille étoit un homme craignant Dieu, qui faisoit beaucoup de prieres & d'aumones. Jl fut averti par un Ange de faire venir Saint Pierre; & Saint Pierre fut averti de ne point faire difficulté d' y aller.

D. *Qu' arriva-t-il quand il y fut ?*

℟. Comme il commencoit à l' instruire avec sa famille, ils recurent le Saint Esprit.

D. *Que fit Saint Pierre ?*

℟. Jl les fit batiser aussi-tot.

D. *Quel mystere commenca-t-on à connoitre alors ?*

℟. Le mystere de la vocation de Gentils.

D. *En quoy consiste-t-il ?*

℟. En ce que Dieu a appellé les gentils, pour remplir la place des Juifs incredules.

D. *Pourquoy Dieu les a-t-il appellé ?*

℟. Par sa pure bonté.

D. *Qui fut l' Apotre des Gentils ?*

℟. Saint Paul.

D. *Quand notre Seigneur l' appella-t-il ?*

℟. Aprés son Ascension.

O. Samarytani.

P. *Kto był pierwszy z Pogan, ktory przyiął Ewangelią?*

O. Korneliusz Setnik.

P. *Powiedz historyą o nim?*

O. Korneliusz był to człowiek boiący się BOGA, ktory czynił wiele modlitw y iałmużn, tego przestrzegł Anioł, aby sprowadził do siebie Swiętego Piotra; a Swiętego Piotra wzaiemnie przestrzegł, aby bez czynienia trudności tam poszedł.

P. *Coż się stało, kiedy tam był?*

O. Skoro go począł naucząć y z domowemi iego, przyieli Ducha Swiętego.

P. *Coż uczynił Piotr Swięty?*

O. Natychmiast kazał ich ochrzcić.

P. *Co za taiemnicę w ten czas poczęto poznawać?*

O. Taiemnicę powołania pogaństwa.

P. *Na czym ta taiemnica zawisła?*

O. Na tym, że BOG powołał pogan, na mieysce żydow niewiernych.

P. *Dla czego ich BOG powołał?*

O. Z iedyney dobroci swoiey.

P. *Kto był Apostołem Narodow?*

O. Paweł Swięty.

P. *Kiedy go Pan nasz powołał?*

O. Po W niebowstąpieniu swoim.

LECON XXV.

De la fondation des Eglises.

LEs Apotres se disperserent par tout le monde, pour instruire toutes les nations: suivant l'ordre qu'ils en avoient reçû de Jesus-Christ. Mais avant que de se séparer, ils composerent le symbole: c'est-à dire la marque pour reconnoitre les veritables fideles. C'est un sommaire de toute la doctrine Chretienne en ces termes: Je croy en Dieu le Pere tout-puissant; createur du ciel & de la terre: & en Jesus-Christ son fils unique nôtre Seigneur, qui a été concû du Saint Esprit, est né de la Vierge Marie: a été crucifié, est mort, a été enseveli: il est descendu aux enfers: le troisiéme jour il est resuscité des morts; il est monté aux cieux: il est assis à la droite de Dieu le Pere tout-puissant; de là viendra juger les vivans & les morts. Je croy au Saint Esprit, la sainte Eglise Catholique: la communion des Saints, la remission de pechéz: la resurrection de la chair, la vie éternelle. Ainsi soit-il. Les Apôtres, en fondant les Eglises, établissoient dans chaque ville un Evêque, des Pretres, & des Diacres pour gou-

NAUKA XXV.

O Fundowaniu Kościołow.

ROzeszli się Apostołowie na wszystek świat dla nauczania wszystkich narodow, według roskazu Jezusa Chrystusa, ktory od niego wzieli. Lecz nim się rozłączyli, złożyli to *Symbolum*, to iest znak dla poznania wiernych Chrystusowych prawdziwych. Jest to zbior całey nauki Chrześciańskiey, w te słowa: Wierzę w BOGA Oyca wszechmogącego, Stworzyciela nieba y ziemi, y w Jezusa Chrystusa Syna iego iedynego Pana naszego, ktory się począł z Ducha Swiętego, narodził się z Panny Maryi, ukrzyżowany, umarł, y pogrzebiony, zstąpił do piekłow: trzeciego dnia zmartwychwstał; wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy BOGA Oyca wszechmogącego. Ztamtąd przyndzie sądzić żywych y umarłych. Wierzę w Ducha Swiętego, Swięty Kościoł powszechny, świętych obcowanie, ciała zmartwychwstanie, grzechow odpuszczenie, żywot wieczny. Amen. Funduiąc tedy Kościoły Apostołowie, postanawiali w każdym mieście iednego Biskupa, Kapłanow, y Dyakonow, dla rządzenia ludem wier-

nym.

gouverner le peuple fidele. Ce fut Saint Pierre, qui fonda les trois principales Eglises: & il établit son siége à Rome, qui étoit la capitale de l' empire; & qui devint ainsi le siége apostolique & la premiere de toutes les Eglises. Saint Paul y vint aussi: & ils y souffrirent tous deux le martyre sous l' Empereur Néron. Comme Saint Pierre étoit le Chef des Apôtres, établi par Jesus-Christ même: son Successeur l' Evêque de Rome, que nous appellons le Pape, a toûjours été regardé comme le premier de tous les Evêques, par institution de Dieu: étant le vicaire de Jesus Christ, & le Chef visible de l' eglise.

Demande. *Que firent les Apôtres avant que se disperser par tout le monde?*

Reponse. Jls firent le symbole.

D. *Qu' est-ce que le Symbole?*

℟. Une marque pour reconnoitre les vrais fideles.

D. *Dites le Symbole?*

℟. Je croy en Dieu &c.

D. *Que faisoient les Apôtres pour fonder de nouvelles églises?*

℟. Jls établissoient en chaque ville un Evêque, des Prêtres, & des Diacres.

D. *Qui*

nym. Swięty Piotr naprzod fundował trzy osobliwsze Kościoły, y ustanowił stolicę swoię w Rzymie, ktora była stolicą Cesarstwa, y ktora stała się potym stolicą Apostolską, y naypierwszym Kościołem. Swięty Paweł tamże też był przyszedł, y obadwa ponieśli męczeństwo pod Cesarzem Neronem. Ponieważ zaś Piotr Swięty był głową Apostołow, postanowiony od samego Jezusa Chrystusa: Jego następca każdy Biskup Rzymski, ktorego my zowiemy Papieżem, zawsze był miany za pierwszego nad inne Biskupy przez ustawę Boską, będąc Namiestnikiem JEZUSA Chrystusa, y Głową widomą Kościoła.

Pytanie. *Co uczynili Apostołowie wprzod nim się rozeszli po całym świecie?*

Odpowiedz. Złożyli skład Apostolski.

P. *Co iest ten skład Apostolski?*

O. Jest to znak, przez ktory poznać można prawdziwych wiernych.

P. *Powiedz mi ten skład, czyli znak?*

O. Wierzę w BOGA Oyca wszechmogącego &c.

P. *Co czynili Apostołowie aby ufundowali nowe Kościoły?*

O. Stanowili w każdym mieście Biskupa, Kapłany, y Dyakony.

P. *Kto*

D. *Qui fonda les trois principales Egliſes?*
℟. Ce fut Saint Pierre.
D. *Où établit-il ſon ſiége ?*
℟. A Rome,
D. *Pourquoi ?*
℟. Parceque c' étoit la capitale de l'empire.
D. *Que s' enſuit-il de la ?*
℟. Que le Pape eſt le Chef viſible de l' Egliſe.
D. *Pourquoi ?*
℟. Parcequ'il eſt le ſucceſſeur de S. Pierre.
D. *Qui eſt le Chef inviſible ?*
℟. Jeſus-Chriſt, qui eſt au ciel.

LECON XXVI.

De la Tradition & de l' Ecriture.

JESUS-Chriſt n' avoit enſeigné que de vive voix, ſans rien écrire: les Apôtres firent de même au commencement: & pluſieurs d' entr' eux n' ont rien écrit du tout. Mais ils eurent toûjours grand ſoin d'inſtruire des diſciples, & les rendre capables d' en inſtruire d' autres. Ainſi leur doctrine a paſsé aux premiers Evêques, de ceux-là, à leurs ſucceſſeurs, & aux autres Prêtres, jusqu' à ceux qui enſeignent aujourd-hui. Et c'eſt cette ſuite de

P. *Kto ufundował trzy naypierwſze Ko-*
O. Piotr Swięty. *(ścioły ?*
P. *Gdzie uſtanowił ſtolicę ſwoię ?*
O. w Rzymie.
P. *Czemu ?*
O. Bo Rzym był ſtolicą Ceſarſtwa.
P. *Co zatym poſzło ?*
O. Ze Papież ieſt głową widomą Ko-
P. *Czemu ?* (ścioła.
O. Bo ieſt Naſtępcą Piotra Swiętego.
P. *Kto ieſt głową niewidomą ?*
O. Jezus Chryſtus, ktory ieſt w nie-
biesiech.

NAUKA XXVI.

O Tradycyi, albo Podaniu, y Piśmie.

JEZUS Chryſtus uſtnie tylko nauczał, nic niepiſząc: Apoſtołowie toż czynili z początku, y wielu z pomiędzy nich cale nic niepiſali. Lecz uſilnie ſtarali ſię, aby nauczyli uczniow, y ſpoſobnemi ich poczynili do nauczania innych. A tak nauka ich poſzła do pierwſzych Biſkupow, od tych do ichże Naſtępcow, y innych Kapłanow, aż do tych, ktorzy po dziś dzień nauczaią. Y ten ci to nauki nieprzerwany przeciąg, nazywa ſię Tradycyą

de doctrine, qui s' appelle Tradition. La parole de Dieu est donc de deux sortes, écrite, & non écrite. La parole non écrite est la Tradition, qui seule a conservé la vraye religion; depuis le commencement du monde jusqu' à Moise; & qui a conservé encore depuis, plusieures verités, qui n' etoient pas ecrites. La parole ecrite, sont les livres de l'ancien & du nouveau testament, qui tous ensemble s' appellent la Bible. L'ancien testament comprend les écrits de Moise, & des prophetes: le nouveau comprend les écrits, des Apotres, & des Evangelistes. La foy nous oblige à croire tout ce, que ces livres contiennent, parcequ'ils ont été écrits par inspiration du Saint Esprit: & elle nous oblige aussi à croire les traditions, qui viennent de la même source; c' est à dire, celles qui sont recuês du consentement de tous les fideles depuis le commencement: principalement celles dont l' eglise a fait des décisions.

Demande. *De combien de sortes est la parole de Dieu ?*

℟. De deux sortes, écrite & non écrite.

D. *Qu' est-ce que la parole non écrite ?*

℟. La Tradition.

D. *Qu' appellez-vous tradition ?*

℟. La

czyli podaniem. Słowo tedy Boże iest dwoiakiego rodzaiu, pisane y niepisane. Słowo niepisane iest Podanie, ktore samo zachowało prawdziwą Religią od początku świata aż do Moyżesza, y ktore zachowało ieszcze odtąd wiele prawd, ktore pisane niebyły. Słowo pisane, są xięgi starego y nowego testamentu, ktore społem wszystkie zowią się Biblią. Stary testament zamyka w sobie pisma Moyżeszowe, y Prorokow, nowy zamyka pisma Apostołow, y Ewangelistow. Wiara nas obowiązuie, abyśmy wierzyli cokolwiek te xięgi w sobie zamykaią, ponieważ pisane były z natchnienia Ducha Swiętego: także nas obowiązuie do wierzenia Podaniom, ktore z tegoż pochodzą źrzodła, to iest tym, ktore są przyięte za zgodą wszystkich wiernych od początku, osobliwie tym, ktore nam Kościoł do wierzenia podał.

Pytanie. *Wielorakiego rodzaju iest słowo Boże?*

O. Dwoiakiego, pisane, y niepisane.

P. *Co iest słowo Boże niepisane?*

O. Jest podanie Oycow Swiętych.

P. *Co zowiesz podaniem?*

O. Poda-

℟. La ſuite de doctrine, qui a paſsée des Apôtres aux premiers Evêques, & ainſi jusqu' à nous.

D. *Qu' eſt-ce que l'écriture ?*

℟. La Bible, qui comprend les livres de l'ancien & du nouveau teſtament.

D. *De qui ſont les livres de l'ancien teſtament ?*

℟. De Moïſe & des Prophétes.

D. *Comment s' étoit conſervée la religion avant Moïſe ?*

℟. Par Tradition.

D. *Par qui les livres du nouveau teſtament ont-ils été écrits?*

℟. Par les Apôtres & les Evangeliſtes.

D. *Pourquoi eſt-on obligé à croire l' écriture ?*

℟. Parce qu'elle à été dictée par le Saint Eſprit.

D. *Eſt-on auſsi obligé à croire la Tradition?*

℟. Ouy, puiſqu'elle vient de la même ſource.

LECON XXVII.

De la ruine de Jeruſalem.

LA ville de Jeruſalem & la Republique des Juifs ſubſiſta encore quelque

O. Podaniem nazywam nieprzerwany przeciąg nauki, ktora poszła od Apostołow do pierwszych Biskupow, à tak aż do nas.

P. *Co iest pismo?*
O. Biblia, ktora zamyka w sobie xięgi starego y nowego testamentu.
P. *Od kogo są księgi starego testamentu?*
O. Od Moyżesza y Prorokow.
P. *Jak się zachowała religia przed Moyżeszem?*
O. Przez Podanie.
P. *Kto xięgi nowego testamentu napisał?*
O. Apostołowie y Ewangelistowie.
P. *Dlaczego obowiązani iesteśmy wierzyć pismu?*
O. Bo iest dyktowane od Ducha Swięt:
P. *Powinniśmy też wierzyć Podaniu?*
O. Powinniśmy, ponieważ z tegoż pochodzą źrzodła.

NAUKA XXVII.

O spustoszeniu Jerozolimy.

Miasto Jerozolima y Rzeczpospolita żydowska trwała do pewnego czasu

po-

tems, aprés la publication de l' evangile, jusqu' à ce que la nouvelle Eglise des Gentils fut formée; car celle des anciens Jsraelites devoit en étre la source & la racine. Enfin, le tems vint, Jerusalem devoit étre ruinée, suivant la prophetie de Jesus Christ. Les Juifs se révolterent contre les Romains. Jl y eut une guerre trés cruelle; Jerusalem fut assiegée, & la famine y fut si horrible, qu'il y eut des meres, qui mangerent leurs propres enfans. Dans ce siege seul il perit onze cens mille persones. La ville fut prise & ruinée par Titus fils de l' Empereur Vespasien, & le temple fut brûlé. Dieu punit ainsi cette malheureuse ville oú avoit été répandu le sang de tant de Prophetes: & sur tout celuy de Jesus Christ, son Roi & son Sauveur. Les Juifs, qui ne l' avoient pas voulu réconnoitre pour leur liberateur, devinrent esclaves des Romains, furent chassés de leur païs, & reduis au miserable état où ils sont depuis seize cens ans. Les cérémonies de l'ancienne loi furent alors entierement abolies. Car il avoit été libre jusques-là, même aux fideles, de les pratiquer.

Demande. *Pourquoy la ville de Jerusalem subsista-t-elle encore quelque tems aprés la publication de l' Evangile?*

po rozgłoſzeniu Ewangelij, poki nowy kościoł narodow nieufundował ſię, kościoł bowiem dawnych Jzraelitow miał być iego początkiem, y fundamentem. Nakoniec czas przyſzedł, ktorego Jerozolima miała być ſpuſtoſzona, według proroctwa Jezuſa Chryſtuſa. Zydzi powſtali przeciwko Rzymianom; wſzczeła ſię woyna bardzo okrutna, Jeruzalem było obleżone, y tak wielki w nim był głod, że matki znalazły ſię takie, ktore ziadły właſne dzieci ſwoie. W ſamym tym ſtołecznym mieście zgineło milion ſto tyſięcy ludzi. Miaſto wziął y ſpuſtoſzył Tytus Syn Weſpazyana Ceſarza, y Kościoł ſpalił. Skarał tak BOG to nieſzczęśliwe miaſto, w ktorym wielu Prorokow krew była wylana, a nadewſzyſtko krew JEZUSA Chryſtuſa Krola iego y Zbawiciela. Zydzi, ktorzy go uznać niechcieli za ſwoiego wyzwoliciela, zoſtali niewolnikami Rzymian, y rozproſzeni byli z kraju ſwoiego, y obroceni w nędzny ſtan, w ktorym zoſtaią przez tyſiąc ſiedmſet lat. Obrządki ſtarego zakonu cale na ten czas były zniesione. Bo wolno było ieſzcze dotąd, wiernym nawet, zachowywać ie.

Pytanie. *Dlaczego miaſto Jerozolima trwało przez czas nieiaki po rozgłoſzeniu Ewangelij?* Odpo.

R. Afin que l'Eglise des Gentils fût bâtie sur le fondement de celle des Juifs.

D. *Par qui fût ruinée Jerusalem ?*

℟. Par Tytus fils de l'Empereur Vespasien.

D. *Y mourut-il beaucoup de monde ?*

℟. Onze cens mille ames.

D. *La famine fut-elle grande ?*

℟. Jl y eut des femmes qui mangerent leurs enfans.

D. *Pourquoy cette ville fut-elle traitée de la sorte ?*

℟. Pour avoir fait mourir Jesus Christ.

D. *Que devinrent les Juifs ?*

℟. Jls furent reduits en servitude ; & dispersés par tout le monde.

D. *Que leur est-il arrivé depuis ?*

℟. Jls sont encore au même état.

D. *Depuis combien de tems ?*

P. Depuis seize cens ans.

LECON XXVIII.

Des Persecutions.

TOus les Apôtres souffrirent le martyre & tous leurs Disciples, comme les premiers Papes & les premiers Evéques, donnerent aussi leur vie, pour témoignage de l'

Evan-

Odpo. Aby kościoł narodow wybudowany był, na fundamencie Kościoła żydowskiego.

P. *Kto spustoszył Jerozolimę ?*

O. Tytus Syn Wespazyana Cesarza.

P. *Wieleż tam ludzi zgineło ?*

O. Jedenaście kroć sto tysięcy dusz.

P. *Wielkiż był głod ?*

O. Tak wielki, iż znaydowały się matki, ktore iadły dzieci swoie.

P. *Za co tym sposobem to miasto było zniszczone ?*

O. Ze JEZUSA Chrystusa zamordowało.

P. *W co-się obrocili żydzi ?*

O. Stali się niewolnikami, y rozproszeni są po całym świecie.

P. *Coż się im potym przytrafiło ?*

O. W tymże stanie dotąd zostaią.

P. *Od iak dawnego czasu ?*

O. Od szesnastu set lat y więcey.

NAUKA XXVIII.

O Prześladowaniu.

APostołowie wszyscy podięli męczeństwo, y ich Uczniowie wszyscy, iako pierwsi Papieże, y pierwsi Biskupi, ktorzy łożyli życie swoie na świadectwo Ewan-

Evangile. L' église continua d' étre perſecutée pendant trois cens ans: & il y eut une multitude innombrable de Martyrs de tout ſexe & de tout âge. Quoyque les Chrétiens ne fiſſent que tout bien à tout le monde, tout le monde les haiſſoit: parcequ'ils déteſtoient l'idolatrie, & les vices de toutes ſortes, qui regnoient parmi les payens. Les empereurs, & les magiſtrats prirent à tache pluſieures fois de les exterminer. On les banniſſoit, on leur otoit leur bien, on les mettoit en priſon, on les faiſoit mourir ; mais ils ne craignoient point la mort: c' eſt pourquoy on employoit contre-eux les ſupplices les plus cruels: des chevalets & des poulies, pour les étendre; des dens de fer, pour les dechirer; du feu, des grils, de l' huile bouillante, du plomb fondu. Les uns etoient exposés aux bêtes cruelles, pour étre dévoréz, d'autres etoient écorchéz, éventrez, ſciez en deux. On leur coupoit les pieds & les mains, on leur arrachoit les yeux, les dens, les ongles. Ceux, qui ſouffroient conſtamment jusqu' à la mort étoient nommés Martyrs, comme Saint Laurent, Saint Vincent, Saint Sebaſtien, Sainte Agnés, Sainte Apolline, & une infinité d' autres. Les fidéles s'aſſembloient à leurs

tom-

gelij. Przez trzysta lat nieustannie kościoł cierpiał prześladowanie; zkąd bez liczby było Męczennikow oboiey płci, y rożnych lat. Y chociaż Chrześcianie wszelkie dobro wyświadczali ludowi wszystkiemu, iednak wszystek lud ich nienawidził: iż brzydzili się bałwochwalstwem, y wszelkiego rodzaiu zbrodniami, ktore gorę brały między pogaństwem. Cesarze, y Urzędy często z usiłowaniem starali się ich wykorzenić. Wyganiano ich, wydzierano im dobra, wtrącano do więzienia, o śmierć przyprawowano. Lecz oni nic się śmierci niebali: dlaczego zażywano, y zadawano im nayokrutnieysze męki: ciągniono na torturach y kołowrotach, zebami żelaznemi szarpano, ogniem, rosztami, oleiem wrzącym, y ołowiem roztopionym trapiono. Jednych okrutnym bestyom na pożarcie dawano, innych ze skory łupiono, wytrzebiano, wpuł przerzynano. Ucinano nogi y ręce, oczy wyłupiano, zęby wybiiano, w paznokcie zabiiano. Ci, ktorzy cierpieli statecznie aż do śmierci byli nazwani Męczennikami, iako to. S. Wawrzyniec, S. Wincenty, S. Sebastyan, Swięta Agnieszka S. Apollonia, y inni niezliczeni. Wierni zaś

tombeaux pour louer Dieu, & se recommander à leurs prieres.

Demande. *Comment moururent les Apôtres & leurs premiers Disciples ?*

R: Presque tous souffrirent le martyre.

D. *Combien durerent les persecutions contre les Chretiens ?*

℟. Trois cens ans.

D. *Quel mal faisoient-ils pour se rendre si odieux ?*

℟. Jls ne faisoient que du bien.

D. *Pourquoi donc les haissoit-on ?*

℟. Parcequ'ils condamnoient l' idolâtrie & les vices des payens.

D. *Que leur faisoit-on ?*

℟. On confisquoit leur bien: on les faisoit mourir.

D. *Se contentoit-on de les faire mourir ?*

℟. Non: parcequ'ils méprisoient la mort.

D. *Dites quelques-uns de leurs supplices?*

℟. On les étendoit avec des pointes de fer, on les faisoit griller, on leur arrachoit les dents.

D. *Quels honneurs les Chrétiens rendoient ils aux Martyrs ?*

℟. Jls s'assembloient à leurs tombeaux pour louer Dieu, & le prier.

zgromadzali się do grobow ich, y chwalili BOGA polecaiąc się modlitwom ich.

Pytanie. *Jako pomarli Apostołowie y wszyscy ich Uczniowie?*

Od. Wszyscy całe podięli męczeństwo.

P. *Jak długo trwało prześladowanie przeciwko Chrześcianom?*

O. Trzysta lat.

P. *Co złego oni uczynili, że tak ich w nienawiści miano?*

O. Nic złego nie uczynili, owszem wszystko dobre.

P. *Dlaczegoż ich tedy nienawidzono?*

O. Że potępiali bałwochwalstwo, y występki Pogan.

P. *Co im za to robiono?*

O. Odbierano im dobra, y śmiercią karano.

P. *Przestawanoż na tym, że ich śmiercią karano?*

O. Nie, bo za nic sobie śmierć mieli.

P. *Powiedz niektore ich męki?*

O. Wyciągano ich na kolcach żelaznych, pieczono na kratach, zęby wyrywano.

P. *Co za cześć oddawali Chrześcianie Męczennikom?*

O. Zgromadzali się do grobow ich, chwalili Boga, y modlili się.

NA-

LECON XXIX.

De la liberté de l'Eglise, & des Moines.

PLus on faisoit mourir de Chrétiens, plus leur nombre se multiplioit: & toute fois ils n' entreprirent jamais de se defendre par la force, contre les Princes, qui leur faisoient tant de mal. Enfin, aprés trois cens ans de souffrances, Dieu donna la paix à son Eglise sous l' Empereur Constantin, qui embrassa la religion Chrétienne. On commença alors à servir Dieu avec une entiere liberté: mais en même tems la vertu du commun des Chrêtiens commença à se relâcher. Plusieurs faisoient profession de l'étre, sans étre bien touchés du mépris des plaisirs, & des richesses, & de l' esperance du ciel. Ainsi ceux, qui voulurent pratiquer l' Evangile plus fidelement, trouverent plus seur de se separer du monde. On les appella Moines, c' est à dire seuls, ou solitaires. Les plus parfaits furent en Egypte, ou ils furent instituez par Saint Antoine. Jls vivoient fort pauvrement, jeunant toujours au pain & à l'eau, & travaillant de leurs mains continuellement, gardant un grand silence, dormant peu, priant Dieu tres souvent,

NAUKA XXIX.

O Wolności Kościoła y Zakonnikow.

JM więcey zabiiano Chrześcian, tym się większa liczba ich mnożyła, nigdy iednak nieprzedsięwzieli bronić się mocą, y opierać się Krolom, ktorzy im tak wiele złego czynili. Nakoniec po trzech set lat prześladowania y cierpienia, dał BOG Pokoy Kościołowi swoiemu pod Cesarzem Konstantynem, ktory przyiął wiarę Chrześciańską. W ten czas poczęto służyć wolno BOGU, ale tegoż samego czasu cnota w większey części Chrześcian poczęła slynąc. Wielu szczyciło się z Chrześciańskiego żywota, niemaiąc w sobie szczerey wzgardy roskoszy, y dostatkow świata tego, a prawdziwey nadziei zbawienia. A tak ci, ktorzy mieli wolą wiernie wykonać Ewangelią, za bespiecznieyszą rzecz uznali, oddalić się od świata. Zwano ich Mnichami, to iest ludźmi odłączonemi, albo samoiedynemi. Naydoskonalsi byli w Egypcie, ktorzy od Swiętego Antoniego byli wycwiczeni. Zyli w wielkim ubostwie, poszcząc zawsze o chlebie y wodzie, y pracuiąc rękami swoiemi nieustannie, zachowuiąc wielkie milczenie, mało sypiaiąc, często modląc się BOGU.

vent, & meditant l'écriture sainte. Cette maniere de vie s'étendit par toute la chrêtienté: & Saint Benoît fit une regle, qui a été la plus suivie en occident.

Demande. *Les persecutions diminuoient-elles beaucoup le nombre des Chretiens?*

R. Au contraire, plus on en faisoit mourir, plus il s'en convertissoit.

D. *Que ne se défendoient-ils contre les payens ?*

℟. Dieu défend de se revolter contre son prince, sous quelque pretexte que ce soit.

D. *Qui fut le premier Empereur Chrêtien ?*

℟. Constantin.

D. *Quel changement arriva-t-il alors ?*

℟. On eut toute liberté de servir Dieu.

D. *Quand le commun des Chretiens a-t-il commencé à se relâcher ?*

℟. Vers ce même tems.

D. *Que firent ceux, qui voulurent vivre plus chretiennement que le commun ?*

℟. Ils se retirerent en solitude.

D. *Comment les nomma-t-on ?*

℟. Moines, c'est à dire solitaires.

D. *Comment vivoient-ils ?*

℟. Ils jeûnoient tous les jours, travailloient de leurs mains & prioient sans cesse.

Fin de la premiere Partie.

PETIT

GU, y rozmyślaiąc pismo Swięte. Ten sposob życia rozszerzył się po wszystkim chrześciaństwie, a Benedykt Swię: napisał regułę, ktorey naywięcey chwyciło się ludzi na zachodzie.

Pytanie. *Umnieyszałyż liczby Chrześcian prześladowania ?*

O. Owszem przeciwnie, im ich więcey mordowano, tym ich więcey przybywało.

P. *Czemu się pogaństwu nie bronili ?*

O. Bo BOG zakazał odporu dawać panom swoim pod wszelkim pretextem.

P. *Kto był pierwszym Casarzem Chrześciańskim ?*

O. Konstantyn.

P. *Co za odmiana stała się w ten czas?*

O. Wolno zupełnie było służyć Bogu.

P. *Kiedy pospolicie Chrześcianie poczeli w cnotach słabieć ?*

O. O koło tegoż samego czasu.

P. *Co zrobili ci ktorzy chcieli lepiey żyć po chrześciańsku nad innych ?*

O. Udali się na puszczą, czyli osobność.

P. *Jako ich nazywano ?*

O. Mnichami, to iest Pustelnikami.

P. *Jakże oni żyli ?*

O. Pościli codziennie, rękami własnemi wyrabiali, y bez przestanku modlili się

Koniec pierwszey Części.

PETIT CATECHISME HISTORIQUE

SECONDE PARTIE.

contenant en abregé la Doctrine Chrêtienne.

LECON I.

De la Foi, de l'Esperance, & de la Charité.

LA doctrine Chrêtienne ſe rapporte à quatre parties: le ſymbole des Apôtres: l'oraiſon dominicale: les Commandemens de Dieu, & les Sacrements. Le Symbole comprend ce que nous devons croire, par la Foi: l'Oraiſon ce que nous devons demander avec Eſperance: les Commandemens de Dieu nous montrent ce que nous devons faire, par la Charité, c'eſt-à dire par l'amour de Dieu, & par ſa grace, que nous recevons par les Sacremens. Ainſi toute la Religion ſe rapporte à ces trois vertus; la Foi, l'Eſpe-

ran-

KATECHIZMU HISTORYCZNEGO

Część WTORA

Krotko w ſobie zawieraiąca Naukę Chrześciańſką.

NAUKA I.

O Wierze, Nadziei, y Miłości.

NAuka Chrześciańſka ściąga ſię do czterech części, ktore ſą: Skład Apoſtolſki: Modlitwa Pańſka: Przykazania Boże: y Sakramenta. Skład Apoſtolſki zawiera w ſobie to, co mamy wierzyć, przez Wiarę: Modlitwa, o co mamy proſić, z Nadzieią: Przykazania Boſkie pokazuią nam, co mamy czynić, przez Miłość, to ieſt z miłości Bożey, y z iego łaſki, ktorą odbieramy przez Sakramenta. A tak cała Religia zamyka ſię we trzech cnotach, w Wierze, w Nadziei, y Miłości. Niemożemy ich mieć z ſiebie ſamych, potrzeba, aby nam ie BOG dał z do-

rance, & la Charité. Nous ne pouvons les avoir de nous même, il faut que Dieu nous les donne, par sa bonté. Par la foy, nous croyons fermement tout ce que Dieu a revelé à son Eglise; c'est-à dire à cette assemblée des fideles, qui a subsisté depuis le commencement du monde jusques à nous: tout ce qu'ont enseigné les Patriarches, les Prophetes, & les Apôtres, & que Dieu a attesté par des miracles: soit qu'il ait été écrit, ou non. Dieu ne peut se tromper, ni nous tromper; c'est pourquoi nous croyons tout ce qu'il a dit, quoyque souvent nous ne le comprenions pas. Par l'Esperance, nous attendons avec confiance les biens que Dieu nous promet: qui sont, sa grace en cette vie, & ensuite la vie eternelle. Par la Charité, nous aimons Dieu sur toutes choses: & notre prochain comme nous-même. C'est la plus excellente de ces trois vertus, & la seule qui demeure éternellement.

Demande. *A combien de parties se rapporte toute la doctrine Chretienne?*

Reponse. A quatre.

D. *Dites les?*

℟. Le Symbole des Apôtres, l'oraison Dominicale; les commandemens de Dieu, & les Sacremens.

D. A

dobroci ſwoiey. Przez wiarę, wierzemy ſtatecznie wſzyſtko, co BOG obiawił Kościołowi ſwoiemu, to ieſt temu zgromadzeniu wiernych, ktore trwało od początku świata aż do nas: wſzyſtko, czegokolwiek uczyli Patryarchowie, Prorocy, y Apoſtołowie, y co BOG potwierdził cudami: czyli to było napiſane, czyli nie. BOG niemoże ſię oſzukać, ani nas oſzukać, dlatego wierzemy wſzyſtko co mowił, lubo częſtokroć tego niepoymuiemy. Przez Nadzieię czekamy z ufnością dobr, ktore nam Bog obiecuie, ktore ſą, łaſka iego w tym życiu, a potym żywot wieczny. Przez Miłość kochamy BOGA nadewſzyſtkie rzeczy, a bliźniego naſzego iako nas ſamych. Ta ieſt nayzacnieyſza z tych trzech cnot, y ktora ſama wiecznie trwa.

Pytanie. *Do wielu części ściąga ſię cała nauka Chrześciańſka?*
Odpowiedz. Do czterech.
P. *Do ktorych?*
O. Do Składu Apoſtolſkiego; Modlitwy Pańſkiey: Przykazań Boſkich; y Sakramentow.

D. *A combien de vertus se rapporte toute la Religion?*

℟. A trois.

D. *Dites les?*

℟. La Foi, l'Esperance, la Charité.

D. *Pouvons nous avoir ces vertus de nous-même?*

℟. Non, il faut, que Dieu nous les donne.

D. *Que fait la foy?*

℟. Elle nous fait croire fermement tout ce que Dieu a revelé à son Eglise.

D. *Comment sçavons-nous que Dieu a parlé aux hommes?*

℟. Par ses miracles.

D. *Pourquoy croyons-nous ce qu'il nous a dit?*

℟. Parcequ'il ne se peut tromper, ni nous tromper.

D. *Que fait l'esperance?*

℟. Que nous attendons avec confiance les biens que Dieu nous promet.

D. *Quels sont ces biens?*

℟. La grace en cette vie, & la gloire en l'autre.

D. *Qu'est-ce que la Charité?*

℟. L'amour de Dieu, & du prochain.

D. *Quelle est la plus grande de ces trois vertus?*

℟. La Charité.

P. *Do wieluż cnot ściąga się cała Religia?*
O. Do trzech.
P. *Wylicz mi ie ?*
O. Te są. Wiara, Nadzieia, y Miłość.
P. *Możemyż mieć te cnoty z nas samych?*
O. Nie, trzeba, żeby ie nam BOG sam dał.
P. *Co w nas sprawuie wiara ?*
O. To sprawuie, iż wierzemy mocno temu wszystkiemu, cokolwiek BOG obiawił swoiemu Kościołowi.

P. *Jako wiemy, że BOG mowił do ludzi?*
O. Przez ich cuda.
P. *Dla czegoż wierzemy temu co nam opowiedział ?*
O. Bo on ani się może oszukać, ani nas oszukać.
P. *Co sprawuie nadzieia ?*
O. To, iż czekamy z ufnością dobr, ktore nam obiecuie.
P. *Ktore to są te dobra ?*
O. Łaska w tym życiu, a chwała wieczna w przyszłym.
P. *Co iest miłość ?*
O. Jest to kochanie Boga y bliźniego.
P. *Ktora iest cnota naywiększa z tych trzech ?*
O. Miłość.

LECON II.

De la Trinité.

VOicy le Symbole: Je croy en Dieu le Pere tout puissant, createur du ciel & de la terre: & en Jesus-Christ son fils unique nôtre Seigneur, qui a été conçeu du Saint Esprit, est né de la Vierge Marie: a souffert sous Ponce Pilate, a été crucifié, est mort, a été enseveli: il est descendu aux enfers: le troisiéme jour il est resuscité des morts: il est monté aux cieux, & est assis a la droite de Dieu le Pere tout-Puissant: de là il viendra juger les vivans & les morts. Je croy au Saint Esprit, la sainte Eglise Catholique, la communion des Saints, la remission des pechez; la resurrection de la chair, la vie éternelle. Ainsi soit-il. Nous croyons un seul Dieu Souverain Seigneur de toutes choses: qui a tout fait: qui conserve tout & gouverne tout: qui peut faire tout ce qu'il veut. Jl est le Pere de toutes ses créatures puisqu'il les a produites, & les entretient avec une bonté paternelle. Mais à proprement parler, il n'est Pere que de son fils unique: qui est son Verbe, & sa parole interieure, la sagesse qu'il a engendrée en luy-même

avant

NAUKA II.

O Troycy Swiętey.

OTo Skład Apoſtolſki: Wierzę w BOGA Oyca wſzechmogącego, ſtworzyciela Nieba y ziemi: w JEZUSA Chryſtuſa Syna Jego iedynego Pana naſzego, ktory ſię począł z Ducha Swiętego, narodził ſię z Maryi Panny: umęczon pod Pońſkim Piłatem, ukrzyżowan, umarł, y pogrzebion, zſtąpił do piekłow, trzeciego d ia zmartwychwſtał, wſtąpił na niebioſa, ſiedzi na prawicy u BOGA Oyca Wſzechmogącego, ztamtąd przyidzie ſądzić żywych y umarłych. Wierzę w Ducha Swiętego, Swięty kościoł powſzechny, świętych obcowanie, grzechow odpuſzczenie, ciała zmartwychwſtanie, żywot wieczny. Amen. Wierzemy tedy w iednego BOGA y Naywyżſzego Pana wſzyſtkich ſtworzonych rzeczy, ktory wſzyſtko ſtworzył, ktory zachowuie wſzyſtko, y rządzi wſzyſtkim, ktory może uczynić wſzyſtko co chce. Jeſt Oycem wſzyſtkiego ſtworzenia, ponieważ ie z niczego wyprowadził, y zachowuie ie Oycowſką dobrocią. Ale właśnie mowiąc nie ieſt Oycem, tylko Syna ſwoiego iedy-

 nego;

avant toutes les creatures, & par la quelle il a tout fait. Ce fils est égal au Pere, qui se connoit aussi parfait qu'il est. Le Pere aime son fils, le fils aime son Pere, & cét amour du Pere & du Fils est le Saint Esprit: qui procede de l' un & de l' autre, & est égal à l' un & l' autre. Il y a donc en Dieu un Pere, un Fils, & un Saint Esprit: l' un des trois n' est point l'autre, & chacun des trois est Dieu, comme les deux autres; mais tous les trois ne sont que le même Dieu. Car il ne peut y avoir qu' un Dieu, autrement il ne seroit pas souverain.

Demande. *Dites le Symbole ?*

Reponse. Je croy en Dieu &c.

D. *Qu' est-ce que Dieu ?*

℟. C' est le souverain Seigneur de toutes choses.

D. *Pourquoy l'appellez-vous tout-puissant?*

℟. Parcequ'il a tout fait, & qu'il peut tout ce qu'il veut.

D. *Pourquoy appellez-vous Pere ?*

℟. Parcequ' il nous a tous produits, qu'il nous conserve, & nous gouverne, comme ses enfans.

D. *Qui est le veritable fils de Dieu ?*

nego; ktory słowem iego ieſt, y iego mową wnętrzną, mądrością, ktorą ſpłodził w ſobie ſamym przed wſzyſtkim ſtworzeniem, y przez ktorą wſzyſtko ſtworzył. Syn ten rowny ieſt Oycu, ktory ſię poznaie także doſkonałym, iako ieſt. Ociec miłuie Syna, Syn miłuie Oyca, y ta miłość Oyca y Syna ieſt Duchem Swiętym, ktory pochodzi od obydwoch, y ieſt rownym obydwom. Jeſt tedy w BOGU, Ociec, Syn, y Duch Swięty: żaden z nich nie ieſt drugim, a każdy z trzech ieſt Bogiem, iako y inni dwa, lecz wſzyſcy trzech iednym tylko ſą Bogiem. Albowiem niemoże być tylko ieden BOG, inaczey niebyłby naywyżſzym.

Pytanie. *Powiedz Skład Apoſtolſki ?*

Odpowiedz. Wierzę w BOGA &c.

P. *Co ieſt BOG ?*

O. Jeſt Pan naywyżſzy wſzyſtkich rzeczy.

P. *Czemu go zowieſz Wſzechmocnym?*

O. Bo wſzyſtko ſtworzył, y wſzyſtko może co chce.

P. *Dlaczego nazywaſz go Oycem ?*

O. Bo nas wſzykich ſtworzył, nas zachowuie, nami rządzi, iako dziećmi ſwemi.

P. *Ktory ieſt prawdziwy Syn Boży ?*

℟. C'est son verbe, sa sagesse, qu'il a engendrée en luy-même.

D. *Ce Fils de Dieu est il égal au Pere ?*

℟. Ouy il est aussi grand & aussi parfait que luy.

D. *Dieu le Pere aime-t-il son fils ?*

℟. Ouy, & le Fils de Dieu aime son Pere.

D. *Comment s' appelle cet amour du Pere & du fils ?*

℟. C' est le Saint Esprit.

D. *De qui procede-t-il ?*

℟. Jl procede de l' un & de l' autre.

D. *Le Saint Esprit est-il égal au Pere & au Fils ?*

℟. Ouy, ils sont tous trois égaux.

D. *Chacun des trois est-il distingué de l'autre ?*

℟. Ouy: un des trois n'est point l'autre.

D. *Chacun est-il Dieu ?*

℟. Ouy: chacun des trois est Dieu.

D. *Ne sont-ce point trois Dieu ?*

℟. Non: le Pere, le fils, & le Saint Esprit son tous trois le même Dieu.

D. *Peut-il y avoir plus d' un Dieu ?*

℟. Non, il est impossible.

LE-

O. Syn Boży prawdziwy, ieſt to iego ſłowo, iego mądrość, ktorą ſpłodził w ſobie ſamym.

P. *Ten Syn Boży ieſtże rowny Oycu?*
O. Jeſt, bo ieſt tak wielki y tak doſkonały, iako y on ſam.
P. *BOG Ociec miłuież Syna ſwego?*
O. Tak ieſt, y Syn Boży miłuie Oyca ſwego.
P. *Jak ſię zowie miłość ta Oyca y Syna?*
O. Duch Swięty.
P. *Od kogoż pochodzi?*
O. Od obydwoch.
P. *Jeſtże Duch S. rowny Oycu y Synowi?*
O. Tak ieſt, wſzyſcy trzech rowni ſobie ſą.
P. *Rożniąż ſię wſzycy trzech między ſobą?*
O. Tak ieſt, bo żaden z nich nie ieſt drugim.
P. *Jeſtże każdy z nich Bogiem?*
O. Tak ieſt, każdy ze trzech ieſt Bogiem.
P. *Nie ſąż trzey Bogowie?*
O. Nie: Ociec, Syn, y Duch S. wſzyſcy trzech, ſą iednym Bogiem.
P. *Możeż być więcey Bogow, niż ieden?*
O. Nie: bo to ieſt rzecz niepodobna.

NA-

LEÇON III.

De l'Incarnation du Verbe, & de la redemption du genre humain.

LE Fils unique de Dieu est Jesus Christ nôtre Seigneur. C'est à dire, que le Verbe, qui étoit en Dieu au commencement, s'est fait chair & a habité avec nous. Il étoit Dieu de toute éternité, & il s'est fait homme dans le temps, sans cesser d'être Dieu, mais prenant de nouveau un corps & une ame comme nous. C'est toutefois une seule personne, le Verbe incarné, Jesus Christ, vray Dieu & vray homme. Il a été conçû du Saint Esprit, & est né de la Vierge Marie. C'est à dire que sa naissance a été un miracle: sa Sainte Mere le mettant au monde est demeurée toûjours Vierge; & Jesus Christ dés le premier moment, a été rempli du Saint Esprit, de la grace, incapable de tout peché, & Saint par luymême. C'est pour nous autres hommes & pour nôtre salut, que le Fils de Dieu s'est fait homme. C'est pour nous qu'il a souffert sous Ponce Pilate, qu'il a été crucifié, & qu'il est mort; il nous a tant aimé, qu'il a bien voulu donner son sang & sa vie, pour nous racheter de la captivité du démon. De-

NAUKA III.

O Wcieleniu Słowa Bożego, y odkupieniu narodu ludzkiego.

JEdyny Syn Boski iest Jezus Chrystus Pan nasz, to iest, że Słowo, ktore było na początku u Boga, stało się ciałem, y mieszkało z nami. Było Bogiem od wiekow, y stało się człowiekiem w czasie: nieprzestaiąc być Bogiem, lecz biorąc na nowo na siebie ciało y duszę iako y my. Jest iednak iedną osobą, Słowem Wcielonym, Jezusem Chrystusem, prawdziwym Bogiem y prawdziwym człowiekiem. Począł się zaś z Ducha Swiętego, narodził się z Maryi Panny; To iest, że iego narodzenie było cudem iednym. Swięta bowiem iego Matka rodząc go na świat została zawsze Panną; y JEZUS Chrystus tegoż momentu napełniony był Duchem Swiętym, łaską, niesposobnym do grzechu żadnego, y świętym był przez się samego. Ten Syn Boży dla nas ludzi y dla zbawienia naszego stał się człowiekiem. Dla nas umęczon pod Ponskim Piłatem, ukrzyżowan, y umarł, tak nas umiłował, że raczył wylać krew swoię, y życie swoie dać, aby nas wykupił z niewoli szatańskiey.

Pyta-

Demande. *Qui eſt nôtre Seigneur Jeſus Chriſt ?*

Rep: C'eſt le Verbe qui s'eſt fait chair.

D. *Qu' eſt-ce que le Verbe ?*

℟. C' eſt le Fils de Dieu.

D. *Que veut dire qu'il s' eſt fait chair ?*

℟. C'eſt à dire qu'il s'eſt fait homme.

D. *S'eſt-il changé ?*

℟. Non: il eſt demeuré Dieu comme auparavant.

D. *A-t-il un corps & une ame comme nous?*

℟. Ouy: il eſt homme parfait.

D. *De qui eſt-il fils comme homme ?*

℟. De la Sainte Vierge Marie.

D. *De qui eſt-il fils comme Dieu ?*

℟. De Dieu ſeul.

D. *Sont-ce deux, le fils de Dieu & le fils de Marie ?*

℟. Non: c'eſt un ſeul Jeſus Chriſt.

D. *Pourquoy dit-on qu'il a été conçû du Saint Eſprit ?*

℟. Pour montrer qu'il eſt venu au monde par miracle d'une Vierge.

D. *Que veut-on dire encore en cela ?*

℟. Qu'il eſt ſaint par nature, & incapable de peché.

D. *Pour qui le Fils de Dieu s' eſt-il fait homme ?*

℟. Pour nous, & pour nôtre ſalut.

Pytanie. *Kto ieſt Pan naſz Jezus Chryſtus?*
Odpowiedz. Jeſt ſłowo, ktore ſię ſtało ciałem.
P. *Co to ieſt ſłowo?*
O. Jeſt Syn Boży.
P. *Co ſię przez to ma rozumieć iż ſię ſtało ciałem?*
O. To, iż ſię ſtał człowiekiem.
P. *Odmieniłże ſię przez to?*
O. Nie, tak Bogiem był iako y przedtym.
P. *Maż on ciało y duſzę iako y my?*
O. Ma, y ieſt czowiekiem doſkonałym.
P. *Czyim ieſt Synem ile ieſt człowiekiem?*
O. Nayświętſzey Maryi Panny.
P. *Czyimże ieſt Synem iako BOG?*
O. Samego BOGA.
P. *Dwochże ich to ieſt Syn Boży, y Syn Maryi?*
O. Nie, ieden tylko ieſt Jezus Chryſtus.
P. *Czemu mowią, że ſię począł z Ducha Swiętego?*
O. Na pokazanie, że przyſzedł na świat cudownie z Panny.
P. *Co ſię więcey przez to ma rozumieć?*
O. Że ieſt świętym z natury y do grzechu niepodobnym.
P. *Dla kogo Syn Boży ſtał ſię człowiekiem?*
O. Dla nas y dla zbawienia naſzego.

P. Na

D. *A quoy a servi sa passion & sa mort?*
℟. A nous racheter de la servitude du Demon.

LECON IV.

De la déscente de Jesus-Christ aux Enfers, de sa Resurrection, & de son Ascension.

JEsus-Christ, étant mort, son corps fut mis dans le sepulchre, & son ame descendit aux enfers: c'est à dire au lieu de repos, ou étoient les saints Peres depuis commencement du monde. Le Fils de Dieu les en tira, pous les faire entrer dans le paradis, Quoyque son ame fut separée de son corps, la divinité ne quitta ni corps, ni l'ame: c'est le fils de Dieu qui a été enseveli, & qui est descendu aux enfers. Jl fut resuscité le troisiéme jour, suivant les écritures, c'est-à dire, suivant les prédictions de David & des autres Prophetes. Jl est monté au ciel, & assis à la droite de Dieu le Pere tout-puissant. On dit, qu'il est assis, pour montrer qu'il est dans un repos parfait, & qu'il a toute puissance au ciel & en la terre, comme vray Roy,

P. *Na co się przydała męka y śmierć tego?*
O. Przydała się na odkupienie nasze z niewoli czartowskiey.

NAUKA IV.

O zstąpieniu Jezusa Chrystusa do Piekłow, y iego Zmartwychwstaniu, y w Niebowstąpieniu.

JAk umarł JEZUS Chrystus, ciało iego złożone było do grobu, dusza zaś iego wstąpiła do Piekłow: to iest do mieysca pokoiu, gdzie byli Oycowie Swięci, od początku świata. Ztamtąd Syn Boży ich wybawił, aby ich wprowadził do chwały niebieskiey. A lubo dusza iego odłączyła się od ciała, Bostwo iednak nieopuściło ani ciała, ani duszy; y tenże sam Syn Boży był pogrzebion, co y wstąpił do Piekłow. Trzeciego dnia zmartwychwstał według pisma, to iest według proroctwa Dawidowego, y innych Prorokow. Wstąpił do niebios, y siedzi na prawicy u BOGA Oyca wszechmogącego. Mowiemy, że siedzi, dla pokazania, że iest w pokoiu doskonałym, y że iest wszechmocny w niebie, y na ziemi, iako Krol prawdziwy, y nay-

Roy, Juge ſouverain de tous les Anges & de tous les hommes. La droite de Dieu marque la ſupréme dignité de Jeſus-Chriſt qui, même comme homme, eſt au deſſus de toutes les créatures.

Demande. *Aprés la mort de Jeſus Chriſt où alla ſon ame ?*

Reponſe. Elle deſcendit aux enfers.

D. *Quoy! au lieu où les damnez ſont tourmentés ?*

℟. Non, au lieu de repos où étoient les Saints Peres.

D. *N' y avoit-il encore perſone dans le ciel ?*

℟. Non, ils attendoient Jeſus-Chriſt pour les y faire entrer.

D. *Le corps mort de Jeſus-Chriſt dans le ſepulchre étoit-il ſeparé de ſa divinité?*

℟. Non, c'eſtoit toûjours le corps du Fils de Dieu.

D. *Pourquoy dit-on que Jeſus Chriſt a ſouffert & eſt reſuſcité, ſuivant les écritures ?*

℟. Parceque les Prophetes avoienr prédit tout ce qui luy eſt arrivé.

D. *En quel état Jeſus-Chriſt eſt-il dans le ciel ?*

℟. Il eſt aſſis à la droite de Dieu tout-puiſſant.

D. *Eſt-ce que Dieu a une main droite & une main gauche ?* ℟. Non,

y naywyżſzy Sędzia Aniołow y wſzyſtkich ludzi. Prawica Boża znaczy naywyżſzą godność JEZUSA Chryſtuſa, ktory nawet iako człowiek ieſt nadewſzyſtko ſtworzenie.

Pytanie. *Po śmierci Jezuſa Chryſtuſa gdzie ſię podziała duſza iego ?*
O. Wſtąpiła do Piekłow.
P. *Jako! tam gdzie potępionych męczą?*
O. Nie, ale na mieyſce ſpokoyne, gdzie byli Oycowie Swięci.
P. *Byłże iuż kto do tego czaſu w niebieſiech ?*
O. Nie, czekali na JEZUSA Chryſtuſa, aby ich tam wprowadził.
P. *Ciało martwe Jezuſa Chryſtuſa w grobie byłoż oddzielone od Boſtwa ?*
O. Nie, zawſze było ciałem Syna Boſkiego.
P. *Czemu mowią że JEZUS Chryſtus cierpiał, y zmartwychwſtał według piſma?*
O. Albowiem Prorocy opowiedzieli wſzyſtko cokolwiek mu ſię ſtało.
P. *W iakim ſtanie JEZUS Chryſtus ieſt w niebieſiech ?*
O. Siedzi na prawicy u BOGA Oyca wſzechmogącego.
P. *Czy ma BOG iednę rękę prawą, a drugą lewą ?* O. Nie,

℟. Non, c'est pour montrer la grande dignité de Jesus-Christ.

D. *Pour quoy dit-on qu'il est assis ?*

℟. Pour montrer qu'il est en repos.

D. *Pourquoy encore ?*

℟. Pour montrer qu'il est Juge, & qu'il est Roy.

LEÇON V.

Du Jugement.

LE repos de Jesus-Christ dans le ciel n'empéche pas qu'il n'agisse pour nous puisque c'est par luy que nous recevons toutes les graces de Dieu. Il est le Souverain Pontife, qui intercede pour nous, & qui presente à Dieu sans cesse le sacrifice de sa mort & de sa passion, qu'il a offert une fois sur la croix. Il gouverne son Eglise par les Pasteurs, par les Docteurs, & par les autres Ministres, qu'il assiste de son Saint Esprit. De là il viendra juger les vivans & les morts. Tout ce monde visible finira un jour. Tout ce qui est sur la terre sera consumé par le feu: le soleil & la lune perdront leur lumiere: les étoilles tomberont du ciel; toute la nature sera renversée: les Anges sonne-

O. Nie, to ſię mowi dla pokazania wſzelkiey godności Jezuſa Chryſtuſa.

P. *Dlaczego mowią że ſiedzi?*

O. Dla pokazania, że ieſt w pokoiu.

P. *Dlaczegoż ieſzcze?*

O. Dla pokazania, że ieſt Sędzią y Krolem.

NAUKA V.

O Sądzie.

ODpoczynek JEZUSA Chryſtuſa w niebie nie czyni mu przeſzkody w ſtaraniu ſię o nas, ponieważ przez niego odbieramy wſzyſtkie łaſki Boże. On ieſt naywyżſzym Paſterzem, ktory przyczynia ſię za nami, y wyſtawuie BOGU Oycu bez przeſtanku ofiarę męki y śmierci ſwoiey, ktorą raz na krzyżu poniosł. Sprawuie kościoł ſwoy przez Paſterzow, Doktorow, y przez innych Przełożonych, ktorych wſpomaga Duchem ſwoim świętym. Ztamtąd przyidzie ſądzić żywych y umarłych. Wſzyſtek świat ten widomy kiedykolwiek ſię ſkończy. Wſzyſtko co ieſt na ziemi ogniem zniſzczone będzie. Słońce y Xiężyc zgubią światło ſwoie, gwiazdy z nieba padać będą: natura wſzyſtka wywrocona będzie: Aniołowie

neront de la trompette, & assembleront de tous côtez les morts, qui resusciteront, & sortiront de leurs tombeaux. JESUS Christ descendra du ciel sur les nuës, avec une grande Majesté: les bons seront mis à sa droite, les mechans à sa gauche, il les jugera tous selon leurs oeuvres: il appellera les bons à sa gloire, & chassera les méchans au feu éternel. On ne sçait point quand ce jugement arrivera; mais il est certain qu'il surprendra tout le monde.

Demande. *Jesus-Christ dans le ciel n'agit-il pas pour son Eglise?*

Reponse. Ouy, il la gouverne par les Pasteurs & par les Pretres.

D. *N'est-il pas Prêtre lui même ?*

℟. Ouy, il est souvairain Pontife, qui intercede pour nous.

D. *Quel sacrifice offre-t-il ?*

℟. Le même qu'il a offert sur la croix.

D. *Ne reviendra-t-il plus sur la terre ?*

℟. Il viendra juger les vivans & les morts au dernier jour.

D. *Qu'arrivera-t-il à ce dernier jour ?*

℟. Tout ce qui est sur la terre sera brûlé

D. *Et au ciel ?*

℟. Les étoilles tomberont, le soleil & la lune seront obscurcis.

D. *Que*

wie zatrąbią y zprowadzą ze wszystkich stron umarłych, ktorzy zmartwychwstaną, y wynidą z grobow swoich. JEZUS Chrystus zstąpi z nieba w obłokach w maiestacie wielkim. Dobrzy staną po prawicy, a źli po lewicy, ktorych wszystkich sądzić będzie podług ich uczynkow: dobrych wezwie do chwały wieczney, a złych pośle na ogień wieczny. Wiedzieć nikt nie może, kiedy ten sąd będzie, ale to iest pewna, że będzie nad spodziewanie ludzkie.

P. *Maż JEZUS Chrystus w niebiesiech staranie o swoim kościele?*

O. Pewnie że ma, sprawuie go przez Pasterzow y Kapłanow.

P. *Czy nie iest sam Kapłanem?*

O. Jest naywyższym Pasterzem, ktory się przyczynia za nami.

P. *Co za ofiarę sprawuie?*

O. Tęż, ktorą sprawował na krzyżu.

P. *Czy niewroci się znowu na ziemię?*

O. Przyidzie sądzić żywych y umarłych w dzień ostateczny.

P. *Co się stanie w en dzień ostateczny?*

O. Wszystko co iest na ziemi ogniem wypalone będzie.

P. *A na niebie?*

O. Gwiazdy padać będą, słońce y Xiężyc zaćmią się.

D. *Que feront les Anges ?*

℟. Jls assembleront tous les hommes au son de la trompette.

D. *Comment viendra Jesus-Christ ?*

℟. Jl descendra sur une nuée en grande majesté.

D. *Comment jugera-t-il les hommes ?*

℟. Jl les jugera selon leurs oeuvres.

D. *Quand arrivera ce jugement ?*

℟. Persone n'en sçait rien.

LECON VI.

Du Saint Esprit.

LE Saint Esprit est l'amour, ou la charité, qui est Dieu même. C'est-à dire l'amour substanciel, par lequel le Pere éternel s'aime, & aime son Fils, & par lequel le Fils aime son Pere, & s'aime soy-même. Jl procede donc du Pere & du Fils, & il est égal à eux, quoy qu'il soit une personne distincte du Pere & du Fils. Jl est Dieu, & seigneur comme eux ; digne d'être adoré & glorifié avec eux, & nous luy rendons cet honneur, en disant: Gloire soit au Pere, au Fils, & au Saint Esprit: comme elle étoit au commencement & maintenant & toûjours,

&

P. *Aniołowie co robić będą ?*
O. Zgromadzą ludzi wſzyſtkich głoſem trąb ſwoich.
P. *Jako przyidzie JEZUS Chryſtus ?*
O. Zſtąpi w obłoku, w wielkim maieſtacie.
P. *Jako będzie ſądził ludzi ?*
O. Sądzić ich będzie z ich uczynkow.
P. *Prędkoż ten Sąd będzie ?*
O. Nikt o nim nie wie.

NAUKA VI.

O Duchu Swiętym.

DUch Swięty ieſt to iedyna miłość, ktora Bogiem ſamym ieſt. To ieſt miłość iſtotna, ktorą Ociec Przedwieczny kocha ſiebie ſamego, y kocha Syna ſwego; przez ktorą Syn kocha Oyca ſwego, y kocha ſiebie ſamego. Pochodzi tedy od Oyca y od Syna, y ieſt rowny obydwom, lubo ieſt oſobą rożną od Oyca y od Syna. Jeſt Bogiem, y Panem, iako y oni, godny pokłonu y chwały z niemiż, a tak my oddaiemy mu tę chwałę, mowiąc. Chwała Oycu, y Synowi, y Duchowi Swiętemu, iako była na początku, y teraz y zawſze, y na

& dans les ſiecles des ſiecles. Ainſi ſoit-il. C'eſt luy qui a parlé par les Prophétes, par les Apôtres, par les Evangeliſtes & par tous les autres, qui ont été inſpirez de Dieu. Nous l' appellons Saint Eſprit, parceque c'eſt luy qui donne la vie ſpirituelle, ſainte, & la grace, qui nous rend juſtes & agreables à Dieu. Ce don du Saint Eſprit eſt l'amour de Dieu, répandu dans nos coeurs, qui fait que nous prenons plaiſir à nous conformer à ſa volonté. Et quand ce plaiſir l'emporte ſur celuy de faire nôtre volonté: nous faiſons des bonnes oeuvres, qui nous font meriter la vie éternelle. Jl eſt impoſſible naturellement, que nous prenions plaiſir à autre choſe, qu' à ce qui flatte nos ſens, & ce qui ſe rapporte à nous. C'eſt pourquoy nous ne pouvons faire aucun bien, ſans ce ſecours de Dieu, qui eſt la grace & le don du Saint Eſprit.

D. *Qu'eſt-ce que le Saint Eſprit ?*
℟. C'eſt l'amour, qui eſt Dieu même:
D. *De qui procede-t-il ?*
℟. Jl procede du Pere & du Fils.
D. *Eſt-il égal à eux ?*
℟. Ouy, il eſt Dieu & Seigneur comme eux.

D. Com-

wieki wiekow. Amen. On to ieſt, ktory mowił przez Prorokow, przez Apoſtołow, przez Ewangeliſtow, y przez innych wielu, ktorych był BOG natchnął. Zowiemy go Duchem Swiętym, albowiem on daie żywot duchowny, świątobliwość, y łaſkę, ktora nas uſprawiedliwia, y czyni przyiemnemi BOGU. Ten dar Ducha Swiętego, ieſt Miłość Boża, rozlana w ſercach naſzych, ktora ſprawuie, że z ochotą wielką ſtoſuiemy ſię do woli iego. Y kiedy ochota zwycięża naſzę właſną wolę, czyniemy dobre uczynki, ktoremi zaſługuiemy na żywot wieczny. Naturalnym ſpoſobem niepodobna ieſt, żebyśmy do czego innego bardziey ſię mieli ſkłaniać, iako do tego, co ieſt przyiemne zmysłom naſzym, y co nam ieſt ſtoſuiące ſię: Dlatego niemożemy czynić nic dobrego bez tey pomocy Boſkiey, ktora ieſt łaſką y darem Ducha Swiętego.

P. *Co ieſt Duch Swięty ?*
O. Jeſt miłość, ktora ieſt Bogiem ſamym.
P. *Od kogo pochodzi Duch Swięty ?*
O. Od Oyca y Syna pochodzi.
P. *Jeſtże im rowny ?*
O. Tak ieſt, bo ieſt Bogiem y Panem iako y oni.

P. *Jako*

D. *Comment l' adorons nous avec le Pere & le Fils ?*

℟. En diſant: Gloire au Pere, au Fils, & au Saint Eſprit.

D. *Pourquoy l' appellons nous S. Eſprit?*

℟. Parcequ'il nous donne la Saintetć, qui eſt la vie ſpirituelle.

D. *Qu'eſt-ce que ce don du Saint Eſprit ?*

℟. C' eſt l' amour de Dieu, que nous reçevons par ſa grace.

D. *Que fait en nous cet amour ?*

℟. Jl fait que nous prenons plaiſir à faire la volonté de Dieu.

D. *Ce plaiſir nous eſt-il naturel ?*

℟. Point du tout.

D. *A quoy prenons-nous plaiſir naturellement ?*

℟. A faire nôtre volonté & à contenter nos ſens.

D. *Comment donc pouvons-nous faire de bonnes oeuvres ?*

℟. Par la grace de Dieu, & par le don du Saint Eſprit.

LECON VII.

De l' Egliſe.

L'Egliſe eſt l'aſſemblée des fidéles: c'eſt à dire de ceux, qui ſont profeſſion de

P. *Jako mu się kłaniamy z Oycem, y z Synem?*
O. Mowiąc: Chwała Oycu, y Synowi, y Duchowi Swiętemu. &c.
P. *Czemu go zowiemy Duchem Swiętym?*
O. Bo w nas wlewa świątobliwość, ktora iest życiem duchownym.
P. *Co iest ten dar Ducha Swiętego?*
O. Miłość Boża, ktorą odbieramy przez łaskę iego.
P. *Co w nas sprawuie ta miłość?*
O. Sprawuie, że miłą chęcią pełniemy wolą Boską.
P. *Jestże nam ta chęć przyrodzona?*
O. Cale nie iest.
P. *Do czego przyrodzonym sposobem chęć mamy?*
O. Do wykonania chęci naszych, y kontentowania zmysłow naszych.
P. *Jakoż możemy czynić dob e uczynki?*
O. Przez łaskę Bożą y dar Ducha Swiętego.

NAUKA VII.

O Kościele.

KOścioł iest to zgromadzenie wiernych, to iest tych, ktorzy z umysłu po-

ſervir le vray Dieu, ſuivant la vraye re-
ligion, que luymême a enſeigné. L'Egli-
ſe eſt une, Sainte, Catholique, Apoſtoli-
que. Elle eſt une, parceque c' eſt une
compagnie bien ordonnée, un corps dont
Jeſus-Chriſt eſt le Chef. Elle ne peut
donc étre diverſée: ceux qui s'en ſeparent,
comme les Heretiques, & les Schiſmati-
ques, demeurent dehors: mais ils ne ſont
pas une autre Egliſe. C'eſt comme un
bras, ou un autre membre ſeparé de la téte.
Les Hérétiques ſont ceux, qui enſeignent
une autre doctrine que celle de l' Egliſe:
les Schiſmatiques, ceux, qui veulent faire
un corps à part. L'Egliſe eſt Sainte, par
ſa doctrine, par ſes Sacremens, par ſon Chef
qui eſt Jeſus-Chriſt, & par pluſieurs de
ſes membres: car ils ne le ſont pas tous. L'
Egliſe eſt mélée ſur la terre d' un grand
nombre de méchans, & ce ne ſera qu'au
jugement dernier, que s' en fera la ſepa-
ration. L'Egliſe eſt Catholique, c'eſt à
dire univerſelle: parce qu' elle s' étend à
tous les tems & à tous les lieux. C' eſt
la même Egliſe, qui a continué depuis A-
dam, Noé, Abraham, & les autres Patri-
arches jusque à Moiſe. Depuis Moiſe,
les ſouverains Pontifes, deſcendus de ſon

postanawiaią służyć prawdziwemu Bogu, iako prawdziwa uczy wiara, ktorey samże BOG nauczył. Kościoł ten iest Jeden, Swięty, Powszechny, Apostolski. Jest ieden, bo iest zgromadzeniem porządnym, iednym ciałem, ktorego Chrystus iest głową. Niemoże tedy być rozrożnionym: ci, ktorzy się od niego odłączaią, iako Heretycy, y Odszczepieńcy, nie w nim są; ale innego nie czynią kościoła. Tak właśnie, iako kiedy ramię, albo inny członek oddziela się od głowy. Heretycy są ci, ktorzy nauczaią inszey nauki, nie tey co kościoł: Odszczepieńcy są ci, ktorzy chcą mieć zgromadzenie osobne. Kościoł ten iest Swięty przez swoią naukę, przez Sakramenta, przez swoię głowę, ktora iest JEZUS Chrystus, y przez wiele swoich członkow, abowiem nie wszyscy niemi są: bo kościoł iest pomieszany na ziemi z wielu złemi, y tylko na sądnym dniu stanie się onychże rozdzielenie. Kościoł iest Katolicki, to iest powszechny, albowiem się rozciąga po wszystkie czasy, y po wszystkich mieyscach. Tenże to iest Kościoł, ktory trwał począwszy od Adama, Noego, Abrahama, y innych Patryarchow aż do Moyżesza. Od Moyżesza zaś Arcykapłani, począwszy od Brata iego Aarona ie-

Frere Aaron, ont continué jusques à Jesus Christ; & depuis Jesus-Christ, nous savons toute la suite de Papes successeurs de Saint Pierre. L'Eglise s'étend à tous les païs du monde; & par tout elle professe la même foy, & use de mêmes Sacremens. On la nomme Apostolique, parce qu'elle conserve la doctrine des Apôtres: & que la suite des Pasteurs remonte jusqu'aux Apôtres, particulierement dans l'Eglise Romaine où preside le chef visible de l'Eglise universelle.

D. *Qu'est ce que l'Eglise?*

℟. L'assemblee des fideles sous un même chef.

D. *Qui sont les fideles?*

℟. Ceux qui professent la vraye religion.

D. *Quelle est la veritable Religion?*

℟. Celle que Dieu même a enseignée.

D. *Quelles sont les marques de la vraye Eglise?*

℟. Qu'elle est, Une, Sainte, Catholique, & Apostolique.

D. *Comment est-elle Une?*

℟. Parce qu'elle est unie sous un seul chef.

D. *Qui est son chef?*

℟. JESUS Christ.

D. N'

den po drugim następowali aż do JEZUSA Chrystusa; a od JEZUSA Chrystusa wiemy wszystek porządek Papieżow Następcow Piotra Swiętego. Kościoł ten ieszcze rozciąga się na wszystkie kraie świata, a wszędy iednęż wyznaie wiarę, y używa iednychże Sakramentow. Nazywa się Apostolskim, bo zachowuie naukę Apostolską, y porządek Pasterzow iego zasiąga aż do Apostołow, mianowicie w kościele Rzymskim, gdzie zostaie widoma głowa kościoła Powszechnego.

Pytanie. *Co iest Kościoł?*

O. Jest zgromadzenie wiernych pod iedną głową.

P. *Ktorzy to są wierni?*

O. Ci, ktorzy wyznawaią prawdziwą wiarę.

P. *Ktoraż iest prawdziwa wiara?*

O. Ta ktorey BOG sam nauczył.

P. *Ktoreż są znaki prawdziwego Kościoła?*

O. Te, że iest, Jeden, Swięty, Katolicki, y Apostolski.

P. *Jakoż iest iednym?*

O. Bo iest ziednoczonym pod iedną głową.

P. *Kto iest iego głową?*

O. JEZUS Chrystus.

P. *Jest*

D. *N' a t-elle pas aussi un chef visible sur la terre ?*

℟. Ouy, le Pape successeur de S. Pierre.

D. *Qui sont les Heretiques ?*

℟. Ceux, qui enseignent une autre doctrine, que celle de l' Eglise.

D. *Qui sont les Schismatiques ?*

℟. Ceux, qui veulent faire une Eglise à part.

D. *Comment l' Eglise est elle Sainte ?*

℟. Par sa doctrine, ses Sacremens, & son chef, qui est Jesus Christ.

D. *Tous les membres sont-ils Saints ?*

℟. Non: elle est mélée de bons & de mauvais, jusques au jour du jugement.

D. *Que veut dire l' Eglise Catholique ?*

℟. C'est-à dire l' Eglise universelle.

D. *Comment est-elle universelle ?*

℟. Parcequ'elle s' étend à tous les tems depuis la creation du monde.

D. *S' étend-elle aussi à tous les lieux ?*

℟. Oûy: c' est la même Eglise par tout le monde.

D. *Que veut dire Apostolique ?*

℟. C' est pour montrer qu'elle conserve la doctrine des Apôtres.

D. *Et quoy encore ?*

℟. Que ses Pasteurs sont les successeurs des Apôtres.

P. *Jest też widoma głowa iego na ziemi?*
O. Jest, Papież Następca Piotra Swięt.
P. *Ktorzy to są Heretycy?*
O. Ci, ktorzy uczą inney nauki, nie tey, ktorey Kościoł.
P. *Co są Odszczepieńcy?*
O. Ci, ktorzy chcą inny osobny sobie kościoł uczynić.
P. *Jako Kościoł iest Swiętym?*
O. Przez swoią naukę, Sakramenta, y głowę, ktorą iest Jezus Chrystus.
P. *Są też wszystkie członki Swiętemi?*
O. Nie, bo pomieszane są w nim członki dobre ze złemi, aż do dnia sądnego
P. *Co rozumiesz przez kościoł Katolicki?*
O. Rozumiem kościoł powszechny.
P. *Jakoż Kościoł iest Powszechnym?*
O. Bo się rozciąga na wszystkie czasy od stworzenia świata.
P. *Rozciąga się też na wszystkie mieysca?*
O. Rozciąga się, bo tenże kościoł iest po wszystkim świecie.
P. *Co się rozumie przez to, że mowisz Apostolski?*
O. Rozumie się to, że go nazywamy Apostolskim, na pokazanie, że zachowuie naukę Apostolską.
P. *Y co ieszcze?*
O. Ze iego Pasterza są Następcy Apostołow.

NA-

LECON VIII.

De la Communion des Saints.

LA communion des Saints n' eſt pas ſeulement la participation de la Sainte Euchariſtie, mais generallement la Communion de tous les biens ſpirituels, entre tous les membres de l' Egliſe. Nous ne faiſons tous qu' un même corps, quoyque nous ayons diverſes fonctions: comme d'inſtruire, gouverner, de ſeruir: ainſi que les parties du corps humain ont differens uſages. Tous ceux, qui ſont dans l' Egliſe, en état de grace, profitent de toutes les prieres & les bonnes oeuvres qui s' y font. Ceux, qui ſont hors de l'Egliſe, c' eſt- à dire, les excommuniez, n'y ont non plus de part, que les infideles: Or l' Egliſe a droit d' excommunier tous ceux, qui ont fait des grands pechez, dont-ils ne veulent pas faire penitence. Jl y a communication entre l' Egliſe triomphante, qui eſt dans le ciel, & l' Egliſe militante, qui combat ſur la terre. Les Saints nous aident de leurs prieres, encore plus aprés la mort, que devant. Les ames, qui ſont en purgatoire, peuvent auſſi

NAUKA VIII.

O ſpołeczności Swiętych.

SPołeczność Swiętych, nietylko ieſt Uczeſtnictwem Ciała y Krwie JEZUSA Chryſtuſa, ale ogolnie Uczeſtnictwem dobr wſzyſtkich duchownych między wſzyſtkiemi członkami kościoła. Wſzyſcy my ieſteśmy iedno ciało, lubo rożne ſprawuiemy urzędy, iakoto nauczaiąc, rządząc, ſłużąc: tak iako części ciała ludzkiego maią rożne powinności. Wſzyſcy ci, ktorzy ſą w kościele, w ſtanie łaſki, ſtaią ſię uczeſtnikami wſzyſtkich modlitew, y dobrych uczynkow, ktore ſię w nim odprawuią. Ci, ktorzy odłączeni ſą od kościoła, iakoto wyklęci, cząſtki także ſwoiey w nim nie maią, iako y niewierni. Kościoł więc ma prawo wyklinać tych wſzyſtkich, ktorzy wielkie popełnili grzechy, za ktore pokuty czynić niechcą. Jeſt ieſzcze Uczeſtnictwo między kościołem tryumfuiącym, ktory ieſt w niebieſiech, y kościołem woiuiącym, ktory woiuie na ziemi. Swięci ratuią nas modlitwami ſwoiemi więcey ieſzcze po śmierci, niż żyiący. Duſze także w Czyſcu

zoſta-

profiter de la communion des Saints. C' eſt pourquoy il eſt utile de faire pour les morts des prieres, des aumones & des bonnes oeuvres.

D. *Qu' eſt-ce que la communion des Saints ?*

℟. La communication de tous les biens ſpirituels dans l' Egliſe.

D. *D' où vient cette communication ?*

℟. De ce que nous ſommes tous les membres d' un même corps.

D. *Qui ſont ceux, qui y ont part ?*

℟. Tous ceux, qui ſont dans l' Egliſe.

D. *Les excommuniés y peuvent-ils participer ?*

℟. Jls ne le peuvent non plus que les infideles.

D. *Qui ſont ceux, que l' Egliſe excommunie ?*

℟. Ceux qui ont fait de grands pechez, & n'en veulent pas faire penitence.

D. *La communion des Saints s' étend-elle jusques au ciel ?*

℟. Oûy les bienheureux nous aſſiſtent de leurs pr eres.

D. *S' étend-elle aussi au purgatoire ?*

℟. Oûy, nous pouvons ſoulager les ames qui y ſont.

D. *Comment les pouvons nous ſecourir ?*

℟. Par les prieres, les aumones, & les bonnes oeuvres.

LE-

zostaiące mogą mieć ulgę z społeczności Swiętych. Dla tego pożyteczna iest rzecz modlić się za umarłych, iałmużnę dawać, y dobre uczynki czynić.

P. *Co iest społeczność Swiętych?*
O. Jest to uczestnictwo wszystkich dobr duchownych w kościele.
P. *Na czym się funduie ta społeczność?*
O. Na tym, że iesteśmy wszyscy członkami iednegoż ciała.
P. *Ktorzy są co do niego należą?*
O. Wszyscy ci, ktorzy są w kościele.
P. *Wyklęci, czy mogą być uczestnikami?*
O. Tak właśnie niemogą, iako y niewierni.
P. *Ktorzy są, ktorych kościoł wyklina?*
O. Są ci; ktorzy popełnili wielkie grzechy, a za nie niechcą pokuty czynić.
P. *Rozciągaż się ta społeczność Swiętych aż do nieba?*
O. Tak iest, bo Święci ratuią nas swoiemi modlitwami.
P. *Rozciąga się też do czyśca?*
O. Tak iest, bo możemy ratować dusze, ktore tam zostaią.
P. *Jako możemy ie ratować?*
O. Przez modlitwy, iałmużnę, y dobre uczynki.

LECON IX.

De la rémiſſion des péchés.

JL n' y a de remiſſion des pechez que dans l' Egliſe Catholique; & c'eſt une ſuite de la communion des Saints. Etant membres de Jeſus-Chriſt, nous participons à ſes merites infinis: & comme il eſt Dieu, il a le pouvoir de remettre les pechez. Jl l'a communiqué à ſes Apôtres, en diſant: Recevez le Saint Eſprit, ceux dont vous remettrez les pechez, ils leur ſont remis; & ceux dont vous les aurez retenus, ils ſont retenus. Des Apôtres ce pouvoir a paſſé à ceux, qu'ils ont ordonnés Prêtres, & ainſi il s'eſt continué jusque à nous. La remiſſion des pechez ſe fait premierement au baptême, qui les efface tous: ſoit le peché originel, dans le quel nous naiſſons, comme enfans d'Adam, ſoit les pechés, que chacun commet, & que l'on nomme actuels. Aprés le baptême, il y a encore un remede, qui eſt le Sacrement de penitence, neceſſaire pour les pechez mortels, & toûjours utile pour les pechez veniels. Le peché mortel eſt celuy, qui fait perdre la grace de Dieu, & rend digne de

NAUKA IX.

O odpuszczeniu grzechow.

ODpuszczone grzechy być nie mogą tylko w Kościele Katolickim, y idzie to za społecznością Swiętych. My albowiem będąc członkami Jezusa Chrystusa, staiemy się uczestnikami nieskończonych iego zasług, y że iest Bogiem, ma moc odpuszczania grzechow. Udzielił mocy tey Apostołom swoim mowiąc: Bierzcie Ducha Swiętego, ktorym odpuścicie grzechy, będą im odpuszczone, a ktorym zatrzymacie, będą zatrzymane. Moc ta od Apostołow poszła na tych, ktorych poświęcano na Kapłanow, a tak przeszła aż do nas. Odpuszczenie grzechow staie się pierwey na Chrzcie, ktory gładzi wszystkie, czyli to grzech pierworodny z ktorym się rodzimy iako Synowie Adamowi, czyli grzechy, ktore każdy z nas popełnia, y ktore się nazywaią uczynkowe. Po chrzcie iest ieszcze iedno lekarstwo to iest Sakrament pokuty, potrzebny dla grzechow śmiertelnych, a pożyteczny zawsze dla grzechow powszednich, zgładzenia. Grzech śmiertelny iest ten, ktory traci nam łaskę Boską, y zasługuie na śmierć

la mort éternelle ; comme l' homicide, l' adultere, le larcin ; Le peché veniel est celuy, qui n' éteint pas entierement la charité ; comme un mensonge leger, qui ne nuit à persone: un petit excés dans le manger, une petite distraction dans la priere. Jl est plus facile d'obtenir le pardon de ces pechez, mais le moindre peché est toûjours un trés-grand mal.

D. *Peut-on obtenir la remission des pechez hors de l' Eglise Catholique ?*
℟. Non, car on ne l' obtient que par Jesus-Christ.
D. *A qui a-t-il communiqué ce pouvoir ?*
℟. A ses Apôtres.
D. *Des Apôtres à qui a-t-il passé ?*
℟. Aux Evêques & aux Prêtres.
D. *Par quels Sacremens les pechez sont-ils remis ?*
℟. Par le baptême & la penitence.
D. *Qu' est-ce que le peché originel ?*
℟. Celuy, que nous avons en venant au monde.
D. *Et le pechè actuel ?*
℟. Celuy, que nous commettons nous-mêmes.
D. *Qu' est ce qu' un peché mortel ?*
℟. Celuy, qui merite l' enfer.

D. Qu'

wieczną, iakoto zaboyſtwo, cudzołoſtwo, łupieſtwo. Grzech powſzedni ieſt ten, ktory cale w nas nie gaſi miłości Bołkiey; iako to lekkie kłamſtwo, ktore nikomu nie ſzkodzi, małe przebranie miary w iedzeniu, małe roztargnienie myśli na modlitwie. Łatwiey ieſt otrzymać odpuſzczenie grzechow tych, iednakże naymnieyſzy grzech ieſt wielkie złe.

P. *Czy może otrzymać ſię odpuſzczenie grzechow gdzie indziey procz kościoła Katolickiego ?*

O. Nie, bo ich odpuſzczenia doſtąpić niemożna tylko przez JEZUSA Chryſtuſa.

P. *Komu udzielił tey mocy ?*

O. Apoſtołom ſwoim.

P. *Od Apoſtołow na kogo ſpadła ?*

O. Na Biſkupow, y na Kapłanow.

P. *Przez ktore Sakramenta grzechy gładzą ſię ?*

O. Przez Chrzeſt y Pokutę.

P. *Co ieſt grzech pierworodny ?*

O. Jeſt ten, ktory z ſobą przynoſiemy rodząc ſię na świat.

P. *A grzech uczynkowy ?*

O. Ten ieſt, ktory my popełniamy ſami.

P. *Co ieſt grzech śmiertelny?*

O. Jeſt ten, ktory zarabia na piekło.

P. Co

D. *Qu' est ce que le peché veniel ?*

℟. Celuy, qui ne fait pas perdre entierement la grace de Dieu.

D. *Comment obtient-on le pardon du peché actuel ?*

℟. Par le Sacrement de penitence.

D. *Et du peché originel ?*

℟. Par le baptême, qui remet toutes sortes de pechés.

D. *Le peché veniel est-il fort à craindre?*

℟. Oûy: le moindre peché est un tres grand mal.

LEÇON X.

De la Résurrection & de la vie éternelle.

NOus ne devons pas servir Dieu dans l' esperance d' être heureux en cette vie: ou souvent les mechans sont dans la prosperité, & les gens de bien dans la souffrance. Toute nôtre esperance est aprés la mort. Nous croyons que nos ames ne meurent point, & que nos corps même aprés avoir eté corrompus, & dissipez, seront un jour rétablis par la toute-puissance de Dieu: & rejoints à nos ames, pour n' en étre plus separez. C' est ce

que

P. *Co ieſt grzech powſzedni?*
O. Jeſt ten, ktory nas nieogołaca cale z łaſki Bożey.
P. *Jako otrzymuiemy odpuſzczenie grzechu uczynkowego?*
O. Przez Sakrament pokuty.
P. *A grzechu pierworodnego?*
O. Przez Chrzeſt, ktory gładzi wſzyſtkie grzechy.
P. *Potrzebaż ſię bać grzechu powſzedniego?*
O. Tak ieſt, bo naymnieyſzy grzech, ieſt wielkie złe.

NAUKA X.

O Zmartwychwſtaniu y o żywocie wiecznym.

NIepowinniśmy ſłużyć BOGU w nadzieię ſzczęścia w tym życiu, w ktorym źli częſtokroć ſą ſzczęśliwi, a dobrym utrapienie dokucza. Wſzyſtka nadzieia naſza nas po śmierci czeka. Wierzemy, że duſze naſze ſą nieśmiertelne, że ciała naſze w proch obrociwſzy ſię, znowu do ſwoiey przyidą doſkonałości, przez wſzechmocność Boſką, y złączą ſię z duſzami naſzemi, aby ſię nigdy więcey nieodłączały. Y to ieſt, co zowiemy zmartwychwſta-

que nous appellons la resurrection de la chair. Au dernier jour les morts ressusciteront, pour comparoitre au jugement avec leurs propres corps: la vie éternelle sera la recompense des bons, la mort éternelle sera la peine des mechans. La vie éternelle est comparée dans l' écriture à un banquet, ou à des noces, pour en representer la joye: Elle est aussi nommée royaume, pour montrer que les Saints sont bien plus heureux dans le ciel, que les Rois ne le sont sur la terre: le nom de Paradis, signifie un jardin delicieux. Mais le vray bonheur des Saints est de voir à découvert Dieu, qui est la beauté & la bonté souveraine. Au contraire les damnez sont dans l' enfer, qui est une prison horrible, un lieu des tenébres, oú ils sont brûlez d' un feu, qui ne s' éteindra point: & rongez d' un ver, qui ne mourra point, c'est-à dire du remors de leur conscience. Là, sont les pleurs & les grincemens de dents: c'est-à dire la tristesse, le desespoir, & la rage.

D. *Est-ce en cette vie, que nous devons esperer d' etre heureux?*

℟. Non, ce n'est qu' aprés la mort.

D. *Nos ames meurent-elles avec nos corps?*

℟. Non,

wſtaniem ciała. W oſtatni dzień powſtaną umarli, aby z ciałami ſwoiemi na Sąd Boży ſtawili ſię, a tak żywot wieczny będzie nadgrodą dobrym, a śmierć wieczna będzie karą złych. Zywot wieczny Piſmo Swięte przyrownywa do bankietu albo weſela, aby przez to pokazała ſię wieczna radość. Zowie ſię też Kroleſtwem, na pokazanie, że Swięci daleko ſą ſzczęśliwſi w niebie, niżeli krolowie na ziemi: ſłowo to ray, znaczy ogrod roſkoſzny; Lecz prawdziwe błogosławieńſtwo Swiętych, ieſt widzieć BOGA twarz w twarz, ktory ieſt piękność y dobroć naywyżſza. Przeciwnym zas ſpoſobem potępieni zoſtaią w piekle, ktore ſtraſznym ieſt więzieniem, mieyſcem ciemności, gdzie ich pali ogień, ktory nigdy nie gaśnie, gryzie ich robak, ktory nigdy nie umrze, to ieſt gryzienie właſnego ich ſumnienia. Tam ieſt płacz y zgrzytanie zębow, to ieſt, ſmutek, roſpacz, y zaiadłość.

P. *Czy możemy ſię ſpodziewać na tym świecie być ſzczęśliwemi ?*

O. Nie, chyba aż po śmierci.

P. *Duſze naſze czy razem z ciałem umieraią ?*

O. By-

℟. Non, elles ſont immortelles.
D. *Et nos corps meurent-ils pour toûjours?*
℟. Ce n'eſt que jusqu'à la reſurrection.
D. *Comment ſe fera la reſurrection ?*
℟. Tous les morts reprendront les mêmes corps, qu'ils avoient pendant leur vie, pour étre preſentés au jugement de Dieu.
D. *Que deviendront-ils aprés le jugement?*
℟. La fin des bons ſera la vie éternelle.
D. *Et la fin des méchans ?*
℟. La mort éternelle.
D. *Qu'eſt ce que la vie éternelle ?*
℟. C'eſt le repos, & la joye du Paradis.
D. *Qu'eſt ce que le Royaume des cieux?*
℟. C'eſt la même choſe.
D. *Qu'eſt ce qui fait le bonheur des Saints?*
℟. C'eſt de voir Dieu.
D. *Qu'eſt ce que la mort éternelle ?*
℟. C'eſt le ſupplice de l'enfer.
D. *Quels en ſont les tourmens ?*
℟. Les ténebres, le feu, les remors de la conſcience.

LECON XI.

De l'Oraiſon Dominicale.

L'Oraiſon Dominicale eſt telle : Nôtre Pere, qui étes au cieux : que vôtre nom

O. Bynaymniey, bo ſą nieśmiertelne.
P. *A ciała naſze czy na wieki umieraią?*
O. Nie, bo tylko do zmartwychwſtania umarłe będą.
P. *Jak ſię ſtanie zmartwychwſtanie ?*
O. Wſzyſcy umarli znowu wezmą ſwoie ciała, ktore mieli gdy żyli, aby ſię ſtawili na ſąd Boſki.
P. *Co ſię ſtanie z niemi po Sądzie ?*
O. Koniec dobrych będzie żywot wieczny.
P. *A złych co za koniec będzie ?*
O. Smierć wieczna.
P. *Co ieſt żywot wieczry ?*
O. Jeſt pokoy y weſele wieczne.
P. *Co ieſt Kroleſtwo niebieſkie ?*
O. Toż ieſt, co y żywot wieczny.
P. *Co ſprawuie błogoſławieńſtwo Swiętym?*
O. Widzenie BOGA.
P. *Co ieſt śmierć wieczna ?*
O. Jeſt męka piekielna.
P. *Jakie ſą w nim męki ?*
O. Ciemność, ogień, gryzienie ſumnienia.

NAUKA XI.
O Modlitwie Pańſkiey.

MOdlitwa Pańſka ieſt taka: Oycze naſz, ktoryś ieſt w niebieſiech, święć

ſię

nom ſoit ſantifié: que vôtre regne arrive; que vôtre volonté ſoit faite, en la terre comme au ciel: donnez-nous aujourd' hvy nôtre pain quotidien: & nous pardonnez nos offenſes, comme nous pardonnons à ceux, qui nous ont offenſé: & ne nous induiſez pas en tentation, mais delivrez nous du mal. Ainſi ſoit-il. Nous ne diſons pas: Mon Pere donnez moy, pour montrer que nous ne prions pas ſeulement pour nous, mais pour toute l'Egliſe. Nous nommons Dieu nôtre Pére: parce que c' eſt de luy que nous tenons la vie, tout ce que nous ſommes, & tout ce que nous avons: & parce que ſa grace nous rend les freres de Jeſus-Chriſt ſon fils unique. Jl eſt par tout, mais ce ſont les cieux principalement, qui nous déclarent ſa gloire. Son nom eſt ſanctifié, quand les creatures luy rendent l' honneur qui luy eſt dû: au contraire, il eſt deshonoré par les pechez, principalement des Chretiens, qui rendent la vraye Religion mépriſable aux infideles. Le royaume de Dieu, eſt la vie éternelle, que nous eſperons aprés la mort: & la grace qui nous y conduit, & qui empêche que le peché ne regne en nous. La volonté de Dieu ſeroit faite en la terre comme au ciel: ſi

nous

ſię Jmię twoie, przyidź Kroleſtwo twoie, bądź wola twoia iako w niebie, tak y na ziemi: chleba naſzego powſzedniego day nam dziſiay, y odpuść nam naſze winy, iako y my odpuſzczamy naſzym winowaycom. Y nie wodź nas na pokuſzenie, ale nas zbaw odezłego. Amen. Nie mowiemy Oycze moy day mi, abyśmy pokazali, iż ſię nietylko za ſiebie modlemy, ale za cały kościoł. Nazywamy Pana BOGA Oycem naſzym, bo od niego mamy życie, wſzyſtko czym ieſteśmy, y cokolwiek mamy, y że iego łaſka uczyniła nas bracią JEZUSA Chryſtuſa Syna iego Jedynego. On ieſt wſzędy, ale niebioſa nayoſobliwiey opowiadaią nam chwałę iego. Jmie iego uwielbione bywa, kiedy mu ſtworzenia należytą cześć oddaią. Przeciwnym zaś ſpoſobem lżą go grzechy, oſobliwie chrześciańſkie, ktore prawdziwą wiarę w pogardę niewiernym podaią. Kroleſtwo niebieſkie, ieſt żywot wieczny, ktorego ſię ſpowdziewamy po śmierci, y łaſka ktora nas tam wiedzie, y broni aby w nas grzech niepanował. Wola Boſka pełniłaby ſię tak na ziemi iako y w niebie, gdybyśmy nie śli za właſną naſzą

nous ne suivions point nôtre volonté propre, & si nous étions soûmis à Dieu, comme les Anges, & les bienheureux. Car nôt re volonté est toujours mauvaise. quand elle n'est pas conforme à la volonté de Dieu.

Demande. *Dites l' oraison Dominicale?*

Reponse. Nôtre Pere &c.

D. *Pourquoy ne dites vous pas: Mon Pere &c.?*

℟. Parce que je ne prie pas Dieu pour moy seul.

D. *Comment Dieu est-il votre Pere?*

℟ Parce qu' il m' a fait tout ce que je suis.

D. *N'etes vous pas son enfant d'une autre maniere?*

℟. Ouy, par sa grace, étant frere de Jesus-Christ.

D. *Pourquoy dites vous, qu'il est au ciel, plûtôt qu' ailleurs?*

℟. Parce que sa gloire nous y paroit mieux.

D. *Comment le nom de Dieu est-il sanctifié?*

℟. Par l' honneur que luy rendent ses creatures.

D. *Qu'est ce que le royaume de Dieu?*

℟. La vie éternelle.

D. *Comment sa volonté s' accomplit-elle sur la terre?*

℟. Lors-

wolą, y gdybyśmy BOGU ſię tak poddawali, iako Aniołowie, y Swięci. Albowiem zawſze ieſt zła naſza wola, gdy ſię nie ſtoſuie do woli Boſkiey.

Pytanie. *Mow modlitwę Pańſką ?*
Odpowiedz. Oycze naſz, ktoryś &c.
P. *Czemu nie mowiſz Oycze moy? &c.*
O. Bo ſię nie modlę do Pana Boga za ſiebie ſamego.

P. *Jak ieſt Pan BOG Oycem twoim ?*
O. Bo mię ſtworzył tym czym ieſtem.
P. *Czy ieſteś też Synem iego inſzym ſpoſobem ?*
O. Tak ieſt przez iego łaſkę będąc bratem JEZUSA Chryſtuſa.

P. *Czemu mowiſz, że bardziey ieſt w niebie niżeli gdzie indziey ?*
O. Bo tam iego chwała bardziey ſię wydaie.
P. *Jak ſię Imię Boſkie wielbi ?*
O. Przez cześć, ktorą mu oddaią ſtworzenia.
P. *Co ieſt Kroleſtwo Boże ?*
O. Jeſt żywot wieczny.
P. *Jak ſię pełni wola iego na ziemi ?*

O. Kie-

℟. Lorsque ſa grace regne en nous.

D. *Nôtre volonté eſt-elle bonne ſans être conforme à la volonté de Dieu ?*

℟. Non, elle ne peut être que mauvaiſe.

D. *Par qui la volonté de Dieu eſt-elle accomplie dans le ciel ?*

℟. Par les Anges, & les Bienheureux.

LECON XII.

Suite de l' Oraiſon Dominicale.

LE pain quotidien ſignifie la nourriture de chaque jour, & toutes les choſes neceſſaires pour l' entretien de la vie. Tous les hommes doivent reconnoitre, que c' eſt de Dieu, qu'ils tienent leur ſubſiſtance, les riches auſſi bien, que les pauvres: & nous devons tous les jours recommencer à demander nôtre pain, parce que nôtre beſoin recommence toûjours. Ce pain ſignifie encore la nourriture ſpirituelle des nos ames: la parole de Dieu, la grace, l' Euchariſtie. Nous demandons à Dieu la remiſſion de nos péchés, parce que nous ſommes tous pecheurs, & nous commettons tous les jours au moins des fautes légeres, qui ne laiſſent pas d' être très dangereuſes. Nous conſentons que Dieu

ne

O. Kiedy łaſka iego w nas panuie.

P. *Czy dobra naſza wola ieſt, kiedy ſię nieſtoſuie do woli Boſkiey?*

O. Niemoże być dobra tylko zła.

P. *Kto pełni wolą Boſką w niebie?*

O. Aniołowie y Błogosławieni.

NAUKA XII.

Dalſza nauka o Modlitwie Pańſkiey.

POwſzedni chleb znaczy poſiłek codzienny, y wſzyſtkie rzeczy potrzebne dla zachowania życia. Wſzyſcy ludzie powinni wyznawać, iż od BOGA ſwoie doſtatki maią, tak bogaci, iako y ubodzy: y powinniśmy codziennie odnawiać prozbę tę o chleb, bo naſza potrzeba codzień ſię odnawia. Ten chleb znaczy też poſiłek duchowny duſz naſzych: Słowo Boże, łaſkę, y Przynayświętſzy Sakrament. Proſiemy Pana BOGA o odpuſzczenie grzechow naſzych, bo ieſteśmy wſzyſcy grzeſznicy, y wpadamy codziennie przynaymniey w lekkie grzechy, ktore iednak ſą bardzo niebeſpieczne. Zezwalamy, aby nam BOG nieodpuścił, ieśli my nieodpuſzczamy innym. Abyśmy

ne nous pardonne point, si nous ne pardonnons aux autres. Pour prevenir les pechéz nous prions Dieu de détourner les tentations, qui nous y portent; & enfin de nous délivrer de toutes sortes de maux: & particulierement des attaques du demon, qui est le mauvais.

D. *Qu'est-ce que notre pain quotidien?*
℟. Toutes les choses necessaires à la vie
D. *Que veut dire quotidien?*
℟. Dont nous avons besoin tous les jours.
D. *Que signifie encore ce pain?*
℟. La nourriture spirituelle.
D. *Quelle est-elle?*
℟. La parole de Dieu, la grace, le corps de Jesus-Christ.
D. *Tous les hommes font-ils des péchés?*
℟. Ouy, nous sommes tous pecheurs.
D. *Devons-nous pardonner aux autres?*
℟. Ouy, si nous voulons que Dieu nous pardonne.
D. *Qu'est-ce qui nous porte au péché?*
℟. La tentation.
D. *Comment pouvons-nous y resister?*
℟. Par la grace de Dieu.
D. *Qui est le mauvais?*
℟. C'est le demon.

LE-

zabiegli grzechom, prosiemy Pana BOGA, aby od nas odwrocił pokusy, ktore nas do nich ciągną, a nakoniec aby nas uwolnił od wszystkiego złego, a osobliwie od natarczywości czarta, ktory pospolicie nazywa się złym duchem.

P. *Co iest chleb nasz powszedni?*
O. Wszystkie rzeczy potrzebne do życia.
P. *Co się rozumie przez powszedni?*
O. Ktorych codziennie potrzebuiemy.
P. *Coż ieszcze znaczy ten chleb?*
O. Pokarm duchowny.
P. *Ktoryż ten iest pokarm?*
O. Słowo Boże, łaska, ciało y Krew Chrystusa Pana.
P. *Czy wszyscy ludzie grzeszą?*
O. Tak iest, wszyscy iesteśmy grzesznicy.
P. *Czy powinniśmy innym odpuszczać?*
O. Tak iest powinniśmy, ieżeli chcemy, aby nam BOG odpuszczał.
P. *Co nas wiedzie do grzechu?*
O. Pokusa.
P. *Jak się iey możemy oprzeć?*
O. Przez łaskę Boską.
P. *Kto iest zły duch?*
O. Czart, iest to zły duch.

LECON XIII.

Des autres Priéres.

APrés le *Pater*, les Prieres les plus ordinaires des Chretiens ſont, le *Credo*, pour honorer Dieu en temoignant noſtre foy; le *Confiteor*, pour luy demander pardon de nos pechéz; & l'*Ave Maria*, pour honorer la Sainte Vierge, & luy demander ſes prieres. Tous les Chrétiens doivent ſçavoir ces Prieres, & les dire au moins tous les jours, le matin & le ſoir. Jls doivent auſſi aſſiſter autant qu'ils peuvent, à l'office public de l'Egliſe, qui eſt composé principalement des Pſeaumes de David, & diviſé en ſept heures differentes: Vêpres, complies, matines, Prime, Tierce, Sexte, & None. Jl faut encore s'appliquer aux Prieres, que diſent les Prêtres, en celebrant la Meſſe, en donnant le bapteme, & les autres Sacremens, en faiſant l'eau benîte, & à toutes les autres bénedictions eccleſiaſtiques. Or ce n'eſt pas prier Dieu qu'écouter ou prononcer des paroles, ſi l'eſprit n'y eſt appliqué. L'abregé de toutes les prieres & de toute

NAUKA XIII.

O innych Modlitwach.

PO Pacierzu nayzwyczaynieysze modlitwy Chrześciańskie są *Credo*, albo wyznanie wiary, ktorym czciemy BOGA wyznawaiąc naszą wiarę; *Confiteor*, albo spowiedź powszechna, abyśmy sobie uprosili odpuszczenie grzechow naszych, y *Pozdrowienie Anielskie*, abyśmy czcili Nayświętszą Pannę, y iey na pomoc wzywali. Wszyscy Chrześcianie powinni umieć te modlitwy, y one mowić przynaymniey codzień rano y wieczor. Powinni też znaydować się ile możności na godzinach Kapłańskich w Kościele się odprawuiących, ktore osobliwie złożone są z Psalmow Dawidowych, y dzielą się na siedm godzin rożnych, to iest: na Nieszpory, Kompletę, Jutrznią, Prymę, Tercyą, Sextę, y Nonę. Potrzeba także uważać modlitwy, ktore Kapłani mowią Mszą Swiętą odprawuiąc, Chrzest y inne Sakramenta daiąc; wodę święcąc, y inne święcenia kościelne odprawuiąc. Bo nie iest to chwalić BOGA, gdy słuchamy, albo mowiemy słowa, ieśli umysłu naszego do nich nie przykładamy. Krotkie zebranie wszystkich

la doctrine Chretienne eſt le ſigne de la croix. Nous invoquons Dieu en diſant: Au Nom; en nommant le Pere, le Fils & le Saint Eſprit, nous confeſſons le Myſtére de la Trinité; & en figurant la croix avec la main, nous marquons le myſtére de nôtre Redemption, & par conſequent celuy de l'Jncarnation.

D. *Quels ſont les prieres les plus ordinaires des Chretiens?*

℟. Pater, Ave, Credo, Confiteor.

D. *Dites l'Ave, & le Confiteor?*
℟. Ave &c.
D. *Eſt-ce prier Dieu que dire le Credo?*
℟. Ouy, c'eſt ſanctifier ſon Nom.
D. *Qu'eſt ce que le Confiteor?*
℟. Une reconnoiſſance de nos péchez.
D. *A quoy ſert-elle?*
℟. A en obtenir le pardon.
D. *A quoy ſert l'Ave?*
℟. A demander les prieres de la Sainte Vierge.

D. *Quand doit-on dire ces quatre prieres?*

℟. Tous

ſtkich modlitew, y całey nauki Chrześciańſkiey ieſt znak krzyża Swiętego. Wzywamy BOGA, mowiąc: w Jmię, mianuiąc Oyca, Syna, y Ducha Swiętego wyznawamy taiemnicę Troycy Swiętey, a formuiąc krzyż ręką, wyrażamy Taiemnicę odkupienia naſzego, a zatym y Wcielenia.

P. *Ktore ſą nayzwyczaynieyſze u Chrześcian m dlitwy?*

O. Modlitwa Pańſka, Pozdrowienie Anielſkie, Skład Apoſtolſki, y ſpowiedź powſzechna.

P. *Mow Pozdrowienie Anielſkie, y Spowiedź powſzechną?*

O. Bądź pozdrowiona &c. Spowiadam ſię Panu BOGU &c.

P. *Czy chwalemy BOGA gdy mowiemy Skład Apoſtolſki?*

O. Tak ieſt, bo przez to wielbi ſię Imię (iego.

P. *Co ieſt powſzechna Spowiedź?*

O. Wyznanie grzechow naſzych.

P. *Jakiż pozytek ieſt z tego wyznania?*

O. Ten, że ſię otrzymuie grzechow odpuſzczenie.

P. Na *co potrzebne Anielſkie pozdrowie*(*nie?*

O. Na uproſzenie przyczyny Nayświętſzey Panny.

P. *Kiedy powinniśmy odprawować te cztery modlitwy?*

O. Co

℟. Tous les jours matin & ſoir.

D. *De quoy eſt composé l'office de l'Egliſe ?*

℟. Les Pſeaumes de David principalement.

D. *En quelles heures eſt-il diſtribué ?*

℟. Vêpres, Complies, Matines, Prime, Tierce, Sexte, & None.

D. *Pour prier Dieu, eſt-ce aſſez que de dire des paroles ?*

℟. Non, il faut que l'Eſprit ſoit attentif.

D. *Quel eſt l'abregé de toutes les prieres & de toute la doctrine Chretienne?*

℟. Le ſigne de la croix.

D. *Que marquent les paroles ?*

℟. Que nous croyons la Trinité, & que nous l'invoquons.

D. *Que marque le mouvement de la main?*

℟. Que nous croyons l'Incarnation, & la Redemption, par la croix de Jeſus Chriſt.

LECON XIV.

Du Decalogue.

LE Decalogue, ou les dix commendemens, que Dieu donna aux Israelites dans

O. Codzień rano, y wieczor.
P. *Z czego się składa* Officium, *albo godziny Kapłańskie ?*
O. Z Psalmow Dawidowych nayosobliwiey.
P. *Na iakie się godziny dzieli?*
O. Na, Nieszpor, Kompletę, Jutrznią, Prymę, Tercyą, Sextę, y Nonę.
P. *Do chwalenia BOGA, czy dosyć wymawiać słowa ?*
O. Nie, potrzeba, aby y myśl do tego się przykładała.
P. *Ktore iest krotkie zebranie wszystkich modlitw, y całey nauki Chrześciańskiey?*
O. Znak Krzyża Swiętego.
P. *Co znaczą słowa ?*
O. Znaczą, że wierzemy, y wzywamy Troycy Swiętey.
P. *Co znaczy ruszanie ręki ?*
O. Znaczy wiarę o Wcieleniu y odkupieniu przez krzyż Jezusa Chrystusa.

NAUKA XIV.

O Dziesięciu Przykazaniach Boskich.

DEkalog, albo dziesięcioro Przykazania, ktore BOG dał Jzraelitom na puszczy,

dans le desert, sont: 1. Tu n'auras point d'autre Dieu que moy :. Tu ne te feras point d' idole, ni d'image, pour l' adorer. 2. Tu ne prendras point le nom de Dieu en vain. 3. Souviens-toy de sanctifier le jour de repos; 4. Honore ton Pere, & ta Mere, afin que tu vives long-tems. 5. Tu ne tueras point. 6. Tu ne commettras point d'adultere. 7. Tu ne deroberas point. 8. Tu ne diras point faux temoignage contre ton prochain. 9 Tu ne desireras point sa femme. 10. Tu ne desireras point ses biens. Pour les retenir plus aisément on les a mis en rime.

Un seul Dieu tu adoreras, & aimeras parfaitement.

Dieu en vain tu ne jureras, ni autre chose pareillement.

Les dimanches sanctifieras, en servant Dieu devotement.

Pere & Mere honoreras, afin que tu vives longuement.

Homicide point ne feras, de fait ni volontairement.

Luxurieux point ne feras, de corps, ni consentement.

Les biens d' autruy tu ne prendras, ni retiendras à ton escient.

Faux témoignage ne diras, ne mentiras aucunement.

ſą te: 1. Niebędzieſz miał Bogow cudzych przedemną. Niebędzieſz wyſtawował po-ięga, ani obrazu, abyś go czcił. 2. Niebędzieſz brał Jmienia, Pana BOGA twego nadaremno. 3. Pamiętay abyś dzień Swięty święcił. 4. Czciy Oyca twego y Matkę twoię, ieśli chceſz żyć długo na świecie. 5. Niebędzieſz zabiiał. 6. Niebędzieſz cudzołożył. 7. Niebędzieſz kradł. 8. Niebędzieſz mowił przeciw bliźniemu twemu fałſzywego świadectwa. 9. Niebędzieſz pragnął Zony bliźniego. 10. Niebędzieſz pragnął dobr iego. Aby kto tym łatwiey pamiętał te przykazania, wierſzem ie wyrażono.

Jam ieſt BOG twoy niemaſz znać inſzego nademnie.

Niemaſz wzywać Jmienia mego nadaremnie.

Czciy dzień Swięty, y ſzanuy Matkę, twego Oyca

Jeżeli chceſz żyć długo, y nie bądź zaboyca.

Nie kradniy, niezamyślay być cudzołożnikiem.

Ani świadcz na bliźniego fałſzywym ięzykiem.

Niepragniy Służebnice, ni Zony bliźniego.

Zgo-

L'oeuvre de chair ne desireras, qu'en mariage seulement.

Biens d'autruy ne convoiteras, pour les avoir injustement.

Tous ces commandemens se reduisent à deux: Aimer Dieu sur toutes choses, & le prochain comme soy-même. Or tout homme est nôtre prochain.

D. *Qu'est-ce que le decalogue ?*
℟. Les dix commandemens de Dieu.
D. *Dites-les*
℟. Un seul Dieu &c.
D. *Quel est le premier commandement ?*
℟. Adorer Dieu, & n'adorer que luy seul.
D. *Le second commandement ?*
℟. Ne point jurer en vain.
D. *Le troisiéme ?*
℟. Sanctifier, le dimanche.
D. *Le quatrieme ?*
℟. Honorer son Pere, & sa Mere.
D. *Le cinquiéme ?*
℟. Ne point tuer.
D. *Sixiéme ?*
℟. Ne point commettre d'adultere.
D. *Le septieme ?*
℟. Ne point derober.
D. *Le huitiéme ?*

Zgoła nic nie pożąday, co wieſz być cudzego.

Te wſzyſtkie przykazania we dwoch ſię zamykaią: Miłuy Pana BOGA nadewſzyſtko, bliźniego zaś twego iako ſiebie ſamego. Każdy zaś człowiek ieſt bliźnim naſzym.

P. *Co to ieſt Dekalog ?*
O. Dzieſięcioro Boże przykazania.
P. *Powiedź ie ?*
O. Czciy iednego Boga &c,
P. *Ktore ieſt pierwſze przykazanie ?*
O. Pokłon oddawać, BOGU, a iemu ſamemu tylko ſię kłaniać.
P. *Drugie przykazanie ?*
O. Niebędzieſz brał Jmienia Pana BOGA twego nadaremno,
P. *Trzecie ?*
O. Pamiętay abyś dzieńSwięty święcił.
P. *Czwarte ?*
O. Czciy Oyca twego, y Matkę twoię.
P. *Piąte ?*
O. Niezabiiay.
P. *Szoſte ?*
O. Niecudzołoż.
P. *Siodme ?*
O. Niekradniy.
P. *Oſme ?*

O. Nie-

℟. Ne point porter faux temoignage.

D. *Le neuviéme ?*

℟. Ne point desirer la femme de son prochain.

D. *Le dixiéme ?*

℟. Ne point désirer son bien.

D. *Qui est nôtre prochain ?*

℟. Tous les hommes.

D. *à combien peut-on réduire ces commandemens ?*

℟. A deux.

D. *Quels sont-ils ?*

℟. Aimer Dieu sur toutes choses, & le prochain comme soy-même.

LECON XV.

Des trois premiers commandemens.

LE premier commandement nous ordonne d' honorer Dieu, comme nôtre createur & notre Souverain maitre: & c'est ce qui s'appelle adorer. Nous l' honorons par la foy, en croyant fermement ce qu' il a enseigné à son Eglise: par l' esperance, attendant avec confiance les biens qu'il nous a promis: par la charité, l' aimant de tout notre coeur, & gardant ses commandemens. Jl faut donc obeir à Dieu;

O. Niebędzieſz mowił przeciw bliźnie-
mu twemu fałſzywego świadectwa:
P. *Dziewiąte ?*
O. Niebędzieſz pożądał żony bliźnie-
go twego.
P. *Dzieſiąte ?*
O. Niebędzieſz pożądał dobra iego.
P. *Kto ieſt bliźnim naſzym ?*
O. Wſzyſcy ludzie.
P. *Do wielu ſię ściągać mogą te przyka-*
O. Do dwoch. *(zania ?*
P. *Ktore ſą ?*
P. Kochać Boga nadewſzyſtko, a bli-
źniego iako ſiebie ſamego.

NAUKA XV.

O trzech pierwßych przykazaniach

PIerwſze przykazanie roſkazuie nam, abyśmy czcili BOGA iako Stworzyciela, y Naywyżſzego Pana naſzego: ta zaś cześć zowie ſię pokłon. Czciemy więc Boga wiarą, wierząc mocno w to wſzyſtko, czego nas przez kościoł ſwoy nauczył: Nadzieią, oczekiwaiąc łaſk tych, ktore nam obiecał: Miłością, miłuiąc go z całego ſerca, y zachowuiąc iego przykazania. Poſłuſznemi tedy nam potrzeba być

Dieu; le prier ſouvent, ne rendre honneur à aucune autre créature, que par rapport à luy: & ne l'honorer luy-même, que de la maniere qu'il l'a commandé, dans la vraye religion. Le ſecond commandement défend de jurer aucunement, ſi ce n'eſt en juſtice, ou pour preter quelqu'autre ſerment ſolemnel. Jl defend encore plus de blaſphêmer, c'eſt-à dire parler avec mépris de Dieu ou des Saints. Le troiſieme commandement ordonne de ſanctifier le jour du repos, c'eſt-à dire le dimanche, en memoire de la creation du monde, & de la reſurrection de Jeſus-Chriſt. Jl faut employer ce jour à prier Dieu, à s'inſtruire de la religion, à faire de bonnes oeuvres, & fuir tout peché & tout travail, qui n'eſt pas abſolument néceſſaire.

D. *Qu'eſt ce qu'adorer Dieu?*

℟. C'eſt l'honorer comme nôtre ſouverain Maitre.

D. *Comment honorons nous Dieu?*

℟. Par la foy, l'eſperânce, & la Charité.

D. *Comment montrons-nous, que nous aimons Dieu?*

℟. En obſervant ſes commandemens.

D. *Eſt-il permis de rendre honneur aux creatures?*

℟. Ouy,

Bogu, często się mu modlić, żadnemu inszemu stworzeniu nieoddawać pokłonu, tylko dla niego samego, ani go innym czcić sposobem, tylko tym, ktorym roskazuie, w prawdziwey Religij. Drugie przykazanie żadną miarą niekaże przysięgać, chyba w sądach, albo dla wypełnienia iakiey inney przysięgi publiczney. A bardziey ieszcze zakazuie bluźnierstwa, to iest, mowić z wzgardą o Bogu, albo o Swiętych. Trzecie przykazanie roskazuie swięcić dzień odpocznienia, to iest dzień Niedzielny, na pamiątkę stworzenia świata y zmartwychwstania JEZUSA Chrystusa. Dzień ten potrzeba trawić na modlitwie, na uczeniu się wiary naszeyna czynieniu dobrych uczynkow, a chronieniu się wszelkich grzechow, y każdey roboty, ktora nie iest koniecznie potrzebna.

P. *Co to iest kłaniać się BOGU ?*

O. Jest to czcić go iako Naywyższego Pana naszego.

P. *Jakoż czciemy BOGA ?*

O. Wiarą, Nadzieią, y Miłością,

P. *Jako pokazuiemy, że miłuiemy Boga?*

O. Zachowuiąc iego przykazania.

P. *Czy godzi się oddawac cześć stworzeniom ?*

O. Tak-

℟. Ouy, par rapport à Dieu.

D. *Eſt-il permis de jurer?*

℟. Non, ſi ce n'eſt en juſtice & ſolennellement.

D. *Qu'eſt-ce qu'un blaspheme ?*

℟. C'eſt une parole de mépris contre Dieu, ou les Saints.

D. *Quel eſt parmi nous le jour de repos?*

℟. C'eſt le dimanche.

D. *A quoy doit-on l'employer ?*

℟. A prier Dieu.

D. *Et à quoy encore ?*

℟. A apprendre la religion.

D. *Que faut-il éviter ?*

℟. Le travail & le peché.

LECON XVI.

Du quatrieme, du cinquiéme, & du ſixiéme commandement.

LE quatriéme commandement ordonne aux enfans d'honorer leurs Peres & leurs Meres; écouter leurs inſtructions, obeïr à leurs commandemens, profiter de leurs corrections, les ſervir & les aider en toutes choſes. Les moindres fautes contre les parens ſont de grands pechéz. Il faut auſſi reſpecter nos Peres ſpirituels:

les

O. Tak ieſt godzi ſię, maiąc wzgląd na BOGA.

.P *Czy wolno przyſięgać ?*

O. Nie, tylko w ſądach, y publicznie.

P. *Co ieſt bluźnierſtwo ?*

O. Jeſt to mowa pogardzaiąca Bogiem, albo Swiętemi.

P. *Jaki ieſt u nas dzień odpocznienia ?*

O. Jeſt dzień Niedzielny.

P. *Na czym go powinniśmy trawić ?*

O. Na modleniu ſię BOGU.

P. *Na czym ieſzcze ?*

O. Na uczeniu ſię wiary ſwoiey.

P. *Czego ſię ſtrzedź potrzeba ?*

O. Roboty y grzechu.

NAUKA XVI.

O czwartym, piątym, y ſzoſtym przykazaniu.

CZwarte przykazanie roſkazuie dzieciom ſzanować Oyca y Matkę ſwoię, ſłuchać ich nauk, roſkazom ich posłuszne- mi być, ſłuchać y pożytkować z ich upomnienia, ſłużyć im, y wſpomagać we wſzyſtkim. Naymnieyſze wyſtępki przeciwko Rodzicom wielkiemi ſą grzechami. Trzeba też ſzanować y Oycow na-

les Evêques, les Pretres, les Pasteurs, les Maitres qui nous enseignent. Il faut honorer & craindre le Roy, & les Officiers considerant que c' est Dieu, qui les a établis sur nous. Le cinquiéme commandement défend de tuer, de frapper, de dire des injures: de se venger, de hair quelqu'un, de luy vouloir du mal, & de se laisser emporter à la colere. Le sixiéme défend toutes sortes d'actions impudiques, d' attouchemens, de paroles deshonnetes. Il faut en éloigner même les pensées; fuyr les mauvaises compagnies, l' oisiveté, & la bonne chere: mépriser les habits magnifiques & la parure. Nos corps sont les temples du Saint Esprit: il ne faut pas les profaner.

D. *Comment doit-on honorer son Pere, & la Mere ?*

℟. En profitant de leurs instructions, & leurs obeissant.

D. *Est-ce un grand mal de les fâcher ?*

℟. Ouy c'est un grand peché.

D. *Qui sont nos Peres spirituels ?*

℟. Les Evêques, les Prêtres, & tous ceux qui nous instruisent.

D. *A quoy nous oblige encore ce commandement ?*

℟. A obeïr au Roy & ses Officiers.

D. *Le*

ſzych duchownych, Biſkupow, Xięży, Paſterzow, Nauczycielow, ktorzy nas uczą; Powinniśmy czcić y bać ſię Krola, y Jego Urzędnikow, uważaiąc iż BOG ich nad nami poſtanowił. Piąte przykazanie zakazuie zabiiać, bić, zelżywych słow mowić, mścić ſię, niemieć nikogo w nienawiści, nikomu złego nieżyczyć, y niedać ſię gniewowi uwodzić. Szoſte zakazuie wſzyſtkich uczynkow niewſtydliwych, dotykania, słow niewſtydliwych. Nawet ſamych myśli w tym niepotrzeba przypuſzczać, potrzeba ſię chronić złego towarzyſtwa, prożnowania, y delikatnych potraw, gardzić okazałemi ſukniami, y zbyteczną ozdobą ciała. Ciała albowiem naſze przybytkiem ſą Ducha Swiętego, niegodzi ſię ich profanować.

P. *Jak mamy czcić Oyca y Matkę ?*

O. Biorąc pozytek z ich napomnienia y nauczania.

P. *Gniewać ich czy ieſt wielki wyſtępek?*

O. Tak ieſt, ciężki ieſt grzech.

P. *Ktorzy ſą naſi Oycowie duchowni ?*

O. Biſkupi, Kapłani, y inni ktorzy nas nauczaią.

P. *Do czego nas ieſzcze obowiązuie to przykazanie ?*

O. Do poſłuſzeńſtwa Krolowi y iego Urzędnikom.

P. To

D. *Le commandement qui défend de tuër, défend-il aussi de frapper?*

℟. Ouy; & de dire des injures.

D. *Est-il permis de se venger, ou de haïr quelqu'un?*

℟. Non, il ne faut haïr personne.

D. *Sous le nom d'adultere qu'est-ce qui est defendu?*

℟. Toutes les actions deshonnêtes.

D. *Les regards impudiques sont-ils aussi defendus?*

℟. Ouy, les regards, les paroles, & les pensées.

D. *Que faut-il faire pour éviter ce péché?*

℟. Fuïr l'oisiveté, & les mauvaises compagnies.

LECON XVII.

Des quatres derniérs Commandemens.

LE septiéme commandement defend de prendre le bien d'autruy, soit en cachette & par artifice, soit par force, & à decouvert: comme nous ne voudrions pas que l'on nous prit ce qui est à nous. Si nous

P. *To przykazanie, ktore zakazuie zabiiać, czy też bić zakazuie ?*
O. Tak ieſt, oraz y łżyć słowami.
P. *Czy ſię też godzi mścić, albo kogo nienawidzieć ?*
O. Nie, nikogo niegodzi ſię mieć w nienawiści.
P. *Pod przykazaniem zakazuiącym cudzołoſtwa, czego nam więcey zakazano ?*
O. Wſzyſtkich uczynkow nieczyſtych.
P. *Spoyrzenia niewſtydliwe czy nam też ſą także zakazane ?*
O. Tak ieſt, ſą zakazane, ſpoyrzenia, słowa, y myśli.
P. *Co trzeba czynić aby ſię uſtrzec tego grzechu ?*
O. Trzeba ſię ſtrzec prożnowania, y złego towarzyſtwa.

NAUKA XVII.

O czterech oſtatnich przykazaniach.

SIodme przykazanie zakazuie brać cudze dobro, czyli to potaiemnie, y ſztucznie, czyli gwałtem y oczywiście: iakobyśmy y my niechcieli aby nam brano co ieſt naſzego. Jeżeli wzieliśmy rzecz

iaką,

nous avons pris quelque chose, il faut le rendre, autrement le peché ne nous seroit point pardonné. Si nous avons besoin de quelque chose, il faut le gagner par nôtre travail, ou le demander en aumône. Le huitiéme commandement défend de porter faux temoignage en justice: d' accuser persone à faux, de publier le mal des autres, qui n' est pas connu; s' il n'est necessaire de le dire pour un plus grand bien: il defend aussi toute sorte de mensonge, principalément celuy qui porte prejudice à quelqu'un. Le neuviéme défend de desirer aucun plaisir deshonnête, hors le mariage: ni même de s' entretenir volontairement dans ces sortes de pensées. Le dixiéme defend de desirer le bien d' autruy, si ce n' est pour l' acquerir legitimement: comme nous trouverions bon, que l' on desirat le nôtre. Les mauvais desirs sont la source de tous pechez; & nous ne faisons mal que par l' amour dereglé de l' honneur, de l' argent, ou du plaisir.

D. *Pourquoy n' est-il pas permis de prendre le bien d' autruy?*

℟. Parceque nous ne voudrions pas que l'on prit le nôtre.

D. *Est-ce mal fait de le prendre par adresse*

℟. Ouy, c' est derober.

D. *Est-*

iaką, potrzeba ią oddać, inaczey grzech nam niebędzie odpuſzczony. Jeżeli czego potrzebuiemy, pracą rąk ſwoich trzeba zarobić, albo wyżebrac. Oſme przykazanie broni w ſądach fałſzywego świadectwa: niekaże nikogo fałſzywie ſkarżyć, cudzego grzechu taiemnego głoſić, ieżeli nie ieſt potrzeba dla większego dobra to czynić: zakazuie także wſzelkiego kłamſtwa, oſobliwie tego, ktore ieſt ze ſzkodą drugiego. Dziewiąte zakazuie wſzelkiey brzydkiey roſkoſzy żądać, oprocz małżeńſtwa: ani ſię bawić dobrowolnie takiego rodzaiu myślami. Dzieſiąte zakazuie cudzych dobr pragnąć, chyba tak aby ich nabyć ſprawiedliwie, iakobyśmy radzi byli, aby naſzych pragniono. Złe pragnienia ſą źrzodłem wſzyſtkich grzechow, y nieczyniemy źle, tylko z nieporządney miłości honoru, pieniędzy, albo roſkoſzy.

P. *Czemu niegodzi ſię cudzego brać dobra?*

O. Bo niechcielibyśmy, aby naſze brano.

P. *Czy grzeſzy gdy ie kto ſztuką bierze?*

O. Tak ieſt, bo popełnia kradzież.

D. *Est-il permis de retenir ce qui a été pris ?*

℟. Non, il faut le restituer au plûtôt.

D. *Le faux témoignage n'est-il defendu qu'en justice ?*

℟. Il est toujours défendu d'accuser les innocens.

D. *Est-il permis de parler du mal, que quelqu'un a fait ?*

℟. Non, s'il n'y a grande necessité d'en parler.

D. *Est-il permis de mentir ?*

℟. Non, il faut toûjours dire la verité.

D. *Que défend le neuviéme commandement ?*

℟. Le desir des plaisirs deshonnetes.

D. *Le dixiéme ?*

℟. Le desir du bien d'autruy.

D. *Pourquoy ces desirs sont-ils défendus ?*

Parcequ'ils sont la source de la plûpart des péchés.

LECON XVIII.

Des trois prémiers commandemens de l'Eglise.

L'Eglise est nôtre Mére; c'est pourquoy nous sommes obligez à luy obéir;

&

P. *Czy godzi ſię zatrzymywać to co ſię wzieło ?*

O. Nie, trzeba ie oddać iako naprędzey.

P. *Czy to tylko w ſądach fałſzywego świadectwa zakazuią ?*

O. Zawſze zakazuią oſkarżać niewinnych.

P. *Czy godzi ſię gadać o grzechu, kto ry kto popełnił ?*

O. Nie, ieżeli niemaſz wielkiey potrzeby o tym mowienia.

P. *Czy wolno kłamać ?*

O. Nie, trzeba zawſze prawdę mowić.

P. *Czego zakazuie dziewiąte przykazanie ?*

O. Pożądania roſkoſzy nieczyſtych.

P. *Dzieſiąte ?*

O. Zakazuie chciwości dobra cudzego.

P. *Czemu te chciwości ſą zakazane ?*

O. Bo ſą początkiem naywiękſzey części grzechow.

NAUKA XVIII.

O trzech pierwßych przykazaniach kościelnych.

KOściol ieſt to Matka naſza, dlatego powinniśmy mu być poſłuſznemi, y za-

& à obſerver les commandemens qu'elle nous a faits pour nous faire garder plus aiſement les commandemens de Dieu. On en compte ſix pour l'ordinaire. Les dimanches Meſſe oüiras, & fetes de commandement. Tous tes péchez confeſſeras, à tout le moins une fois l'an. Et ton Créateur réçevras au moins à pâque humblement. Les fétes tu ſanctifieras, qui te ſont de commandement. Quatre-temps, vigiles jeûneras,& le caréme entiérement. Vendredy chair ne mangeras, ny le Samedy mêmement. Le premier commandement eſt d'entendre la Meſſe Si l'on ne peut aſſiſter à tout l'office, ny à la Meſſe ſolemnelle, les jours conſacréz à Dieu: l'Egliſe veut que l'on entende au moin une Meſſe baſſe toute entiere, & avec grande attention. Le ſecond eſt de confeſſer tous ſes péchez à ſon propre Prétre au moins une fois l'année. Jl eſt rare que l'on paſſe un ſi long-tems ſans avoir beſoin de penitence; & ceux qui aprés avoir fait de grands pechez ne cherchent point à rentrer en grace avec Dieu, ne meritent pas le nom de Chrétiens. Le troiſiéme eſt de recevoir la ſainte communion du Corps de Jeſus-Chriſt au moins une fois l'année vers la Féte de Pâque,

cha-

zachowywać przykazania, ktore nam przepiſał dla łatwieyſzego zachowania przykazań Boſkich. Zwyczaynie zaś ſześć ſię liczy przykazań kościelnych. W dzień niedzielny Mſzy ſłuchać, y Swięta przykazane. Wſzyſtkich ſię grzechow ſpowiadać przynaymniey raz w roku; y Stworcę ſwego przyimować koło Swięta Wielkonocnego pokornie. Swięta obchodzić, ktore ſą z przykazania. Suchedni, wigilie pościć, y wielki poſt cały. W piątek, także y w ſoboty mięſa nie ieść. Pierwſze tedy przykazanie ieſt ſłuchać Mſzy. Jeśli niemożna być na całych godzinach kapłańſkich, ani na Mſzy śpiewaney, we dni Bogu poświęcone, kościoł chce aby przynaymniey Mſzy czytaney ſłuchać całey y z wielką uwagą. Drugie ſpowiadać ſię wſzyſtkich grzechow właſnemu ſwoiemu Kapłanowi przynaymniey raz w rok. Rzadko ſię to przytrafić może, żeby kto przez tak długi czas niepotrzebował Sakramentu pokuty, y ci, ktorzy wielkie grzechy popełnili, a nie ſtaraią ſię iednać ſobie łaſki u Pana BOGA, niegodni ſą imienia chrześciańſkiego. Trzecie ieſt, przyiąć Nayświętſzy Sakrament ciała y krwie Pańſkiey przynaymniey raz w rok około Swiąt Wielkonocnych

chacun en ſa paroiſſe. C'eſt ne pas qu'il ne ſoit tres-bon de communier plus ſouvent, & l'Egliſe deſireroit qu'à chaque Meſſe tous les aſſiſtans communiaſſent. Ces deux commandemens n'obligent point avant l'âge de diſcretion, oú l'on eſt capable de diſcerner, le bien & le mal.

D. *Pourquoy faut-il obſerver les commandemens de l'Egliſe ?*
℟. Parceque l'Egliſe eſt nôtre Mére.
D. *Dites ſes commandemens ?*
℟. Les dimanches meſſe ouïras &c.
D. *A quoy donc eſt-on obligé les dimanches tout au moins ?*
℟. A entendre la Meſſe.
D. *Eſt-ce aſſez d'y aſſiſter ?*
℟. Non il faut y prier Dieu avec attention.
D. *Eſt-on obligé de ſe confeſſer quelque fois ?*
℟. Ouy, au moins une fois l'année.
D. *Pourquoy cela ?*
℟. Pour ne pas croupir trop long-temps dans le peché.
D. *Faut-il communier ?*
℟. Ouy, l'Egliſe le deſire ainſi.

D. *Mais*

cnych powinien każdy w ſwoiey parafii. Nie dlatego, żeby pożyteczne niemiało być częściey przyſtępować do ſtołu Pańſkiego; ale że kościoł życzyłby ſobie, żeby każdey Mſzy ſłuchaiący przyimowali ciało Pańſkie. Te iednak obydwa przykazania nieobowiązuią nikogo przed wiekiem zupełnego rozeznania, w ktorym każdy rozeznać może co ieſt dobrego, a co złego.

P. *Czemu trzeba zachować przykazania kościelne ?*

O. Bo kościoł ieſt Matką naſzą.

P. *Powiedź te przykazania ?*

O. Mſzy Swiętey w dni niedzielne &c.

P. *Do czegośmy przynaymniey obowiązani we dni niedzielne ?*

O. Obowiązani ieſteśmy mſzy ſłuchać.

P. *Czy doſyć ieſt przytomnym być mſzy ?*

O. Nie, potrzeba tam modlić ſię Bogu z uwagą.

P. *Czy powinniśmy tez czaſem ſię ſpowiadać ?*

O. Tak ieſt, powinniśmy, przynaymniey raz w rok.

P. *Dlaczegoż to ?*

O. Abyśmy nie leżeli długo w grzechu.

P. *Potrze aż przyimować ciało Pańſkie ?*

O. Tak ieſt, potrzeba, kościoł tego pragnie.

P. Lecz

D. *Mais à quoy est-on obligé ?*

℟. A communier au moins une fois l' année.

D. *En quel tems ?*

℟. A Pâques.

D. *A quel âge est-on obligé à ces deux commandemens ?*

℟. Quand on commence à discerner le bien & le mal.

LECON XIX.

Des trois autres commandemens de l' Eglise.

OUtre les dimanches il y a plusieurs jours consacrés à Dieu, que nous appellons fêtes. On y fait la memoire des mystéres de la Religion, ou de quelques Saints. Les deux principales Fêtes sont Pâques, & la Pentecôte. Pâque est le jour de la Resurrection de Jesus-Christ. La Pentecôte, le jour de la descente du Saint Esprit. Noël, est le jour de la naissance de Jesus-Christ. Les Rois, ou l' Epiphanie, le jour qu'il fut adoré par les Mages, que nous appellons les trois Rois. Jl y a aussi plusieures fêtes en l' honneur de la

Sain-

P. *Lecz do czegośmy obowiązani?*

O. Przynaymniey raz w rok do stołu Pańskiego przystępować.

P. *Ktorego czasu?*

O. Około Wielkieynocy.

P. *W ktorym wieku obowiązani iesteśmy zadosyc czynić tym dwom przykazaniom.*

O. W tym, w ktorym poznawać poczynamy co iest dobrego a co złego.

NAUKA XIX.

O trzech innych przykazaniach Kościelnych.

OProcz niedziel, iest innych wiele dni poświęconych BOGU, ktore zowiemy Swiętami. Podczas tych dni odprawuie się wiary naszey taiemnic pamiątka, albo niektorych Swiętych. Osobliwsze dwa Swieta są, Wielkanoc y Zielone świątki. Wielkanoc, iest dzień Zmartwychwstania Jezusa Pana; Zielone Swiątki zaś, iest dzień zesłania Ducha Swiętego. Boże Narodzenie, iest dzień narodzenia JEZUSA Chrystusa. Trzech Krołow, albo Obiawienie, iest dzień, ktorego Chrystusowi pokłon oddawali Mędrcowie ktorych my zowiemy trzema Krołami. Jest y innych więcey świąt na cześć

Sainte Vierge, de Saint Jean-Baptiste, des Apotres, & de quelques-autres Saints, suivant les coutumes des Eglises. Il faut être fort soigneux à chaque Fête de s' instruire du mystere, ou de l' histoire du Saint. Le cinquiéme commandement de l'Eglise est de jeuner le Caréme entier, les quatre-tems, & Vigiles. Le Caréme est de quarante jours avant la Fête de Pâque, pour nous y preparer. Les Quatre-tems sont les quatre saisons de l'année, en chacune desquelles nous jeunons trois jours en une semaine. Les Vigiles sont les veilles de certaines Fêtes. Le jeûne consiste à ne point manger avant midi, & ne faire qu'un repas. Le sixiéme commandement est de ne point manger de chair le vendredy, ny le Samedy, en memoire de la Passion & de la sepulture de Nôtre Seigneur. On observe la même abstinence tous les jours de jeûne.

D. *Qu'est-ce que les fêtes ?*
℟. Des jours consacrés à Dieu.
D. *A quelle occasion ?*
℟. En mémoire des mysteres ou des Saints.
D. *Quelles sont les deux principales ?*
℟. Pâques, & la Pentecôte.

D. Qu'

Nayświętſzey Panny, Swiętego Jana Chrzciciela, Apoſtołow, y niektorych innych Swiętych, według zwyczaiow kościołow. W każde Swięto potrzeba wielkiey przykładać pilności, aby ſię nauczyć taiemnicy, albo Hiſtoryi o Swiętym. Piąte przykazanie kościelne ieſt, pościć wielki poſt, cały, Suchedni, y Wigilie. Wielkiego poſtu ieſt czterdzieści dni przed Uroczyſtością Wielkonocną, dla lepſzego do tak znacznego Swięta przygotowania ſię. Suchedni bywaią co ćwierć roku, w ktore każde z nich pościemy trzy dni w ieden tydzień. Wigilie ſą czuwania przed pewnemi Swiętami. Poſt na tym zależy, aby nie ieść przed południem, y raz tylko na dzień. Szoſte przykazanie obowiązuie, aby w piątek y ſobotę wſtrzymać ſię od mięſa na pamiątkę męki y pogrzebu Chryſtuſa Pana. Jednakowoż wſtrzemięźliwość wſzyſtkich dni poſtnych zachować ſię powinna.

P. *Co ſą Swięta?*
O. Dni ſą poświęcone BOGU.
P. *Z iakiey okoliczności?*
O. Na pamiątkę taiemnic albo Swiętych.
P. *Ktore ſą oſobliwſze dwa święta?*
O. Wielkanoc, y Zielone Swiątki.

D. *Qu'est-ce que Pâques ?*
℟. Le jour de la Résurrection de nôtre Seigneur.

D. *Et la Pentecôte ?*
℟. Le jour de la déscente du Saint Esprit.
D. *Qu' est-ce que Noël ?*
℟. Le Naissance de Notre Seigneur.
D. *Et l' Epiphanie ?*
℟. L'adoration des Mages, ou des Rois.
D. *De quoi se doit-on instruire aux jours de Fêtes ?*
℟. Du mystére, ou de l' histoire des Saints.

D. *A quoi sert le Caréme ?*
℟. A nous preparer à la Pâques.
D. *Qu' est-ce que les Quatre-tems ?*
℟. Trois jours de jeûne, en châcune des quatre saisons de l'année.
D. *Comment doit-on jeuner ?*
℟. En ne faisant qu' un repas & aprés midi.
D. *Pourquoi garde-t-on l'abstinence de la viande, les vendredis, & les samedis?*
℟. En mémoire de la Passion de Nôtre Seigneur.

LE-

P. *Co ieſt Wielkanoc ?*
O. Jeſt dzień zmartwychwſtania Chryſtuſa Pana.
P. *A Swiątki co ſą ?*
O. Jeſt dzień Zeſłania Ducha Nayświętſzego.
P. *Co ieſt Boże Narodzenie ?*
O. Jeſt dzień Narodzenia ſię Chryſtuſa Pana.
P. *A co to ieſt Obiawienie albo trzech Krolow ?*
O. Jeſt dzień oddanego ukłonu od Mędrcow, albo trzech Krolow Panu Jezuſowi.
P. *Czego ſię mamy uczyć w dni święte?*
O. Taiemnic tychże świąt, albo hiſtoryi o Swiętych.
P. *Na co potrzebny ieſt Poſt wielki ?*
O. Na to, aby nas przyſpoſobił do Swiąt Wielkonocnych.
P. *Co ſą Suchedni ?*
O. Jeſt trzydniowy poſt w każdą część roku.
P. *Jak powinniśmy pościć ?*
O. Raz na dzień iedząc y to po południu
P. *Czemu ſię wſtrzymuiemy od mięſa w piątki y w ſoboty ?*
O. Na pamiatkę Męki Pańſkiey.

LECON XX.

Des Sacremens.

NOus ne pouvons accomplir les commandemens de Dieu par nos propres forces; la grace nous est nécessaire, & il nous la donne ordinairement, par certains signes sensibles, que nous appellons Sacremens. Ainsi dans le Baptéme, en même tems que l' eau lave le corps au dehors, la grace purifie l' ame au dedans. Quiconque a reçû un Sacrement avec la foy, & les autres dispositions necessaires, est assuré, (autant qu' on le peut étre en cette vie) qu' il a la grace de Dieu, qui est le plus grand de tous les biens. C' est JESUS-Christ qui a institué tous les Sacremens, afin de nous appliquer à chacun en particulier, les mérites de son sang & de sa mort: & il en a institué pour tous les besoins de la vie spirituelle. Le Baptéme nous y fait entrer, & renaitre par l' eau & le Saint Esprit: la Confirmation nous fait croître, & nous fortifie: l' Eucharistie nous nourrit: la Pénitence guérit les maladies spirituelles: l' Extreme-onction nous fortifie à l' article de la mort: l' Ordre donne à l' Eglise des ministres,

NAUKA XX

O Sakramentach.

NIemożemy przykazań Boſkich wypełniać włáſnemi ſiłami naſzemi, potrzebna nam ieſt łaſka, a tę nam BOG poſpolicie daie pod pewnemi widomemi znakami, ktore my zowiemy Sakramentami. Tak przy Chrzcie tegoż czáſu, ktorego woda ciało po wierzchu obmywa, łaſka Boſka wewnątrz duſzę oczyſzcza. Ktokolwiek Sakrament iaki przyimie z wiarą, y z innemi przygotowaniami ſię potrzebnemi, pewny ieſt, (ile na tym świecie być może) iż ma łaſkę Boſką, ktora ieſt nadewſzyſtkie dobra naylepſza. JEZUS Chryſtus wſzyſtkie Sakramenta poſtanowił, aby nas wſzyſtkich y każdego z oſobna uczeſtnikami uczynił krwie ſwoiey y męki, a poſtanowił ie na wſzyſtkie potrzeby życia duchownego. Chrzeſt nam do niego wrota otwiera przez wodę y Ducha Swiętego. Bierzmowanie wzroſt nam daie y ſiłę; Nayświętſzy Ciała Pańſkiego Sakrament nas karmi. Pokuta duſzne choroby leczy: Oſtatnie pomazanie nas umacnia w godzinę śmierci: Kapłańſtwo daie kościołowi Kapłanow, kto-

ſtres, pour la gouverner & la ſervir: le Mariage lui fournit des ſujets, pour la faire durer autant que le monde. Voilà les ſept Sacremens.

D. *Qu' eſt-ce que les Sacremens ?*

℟. Ce ſont des ſignes ſenſibles de la grace de Dieu.

D. *La grace nous-eſt-elle neceſſaire ?*

℟. Ouy, ſans la grace nous ne pouvons faire aucun bien.

D. *C' eſt donc un grand bien de recevoir dignement les Sacremens ?*

℟. C'eſt le plus grand bien de cette vie.

D. *Qui a inſtitué les Sacremens ?*

℟. Nôtre Seigneur Jeſus-Chriſt.

D. *Pourquoy les a-t-il inſtitués ?*

℟. Pour nous appliquer les mérites de ſon ſang.

D. *Combien y a-t-il de Sacremens ?*

℟. Jl y en a ſept.

D. *Dites-les ?*

℟. Le Baptéme, la Confirmation, l' Euchariſtie, la Penitence, l' Extreme-onction, l'Ordre, & le Mariage.

LECON XXI.

Du Baptéme.

PErſonne ne peut entrer au Royaume de Dieu ſans renaitre par l'eau & le Saint Eſprit.

rzyby nim rządzili, y iemu służyli: Małżeństwo ludzi dodaie kościołowi, aby tak długo trwał, iako świat; Otoż są siedm Sakramentow.

Pytanie. *Co są Sakramenta ?*

O. Są znaki widome łaski Boskiey.

P. *Czy potrzebna nam iest łaska Boska ?*

O. Tak iest, bo bez łaski nic dobrego czynić nie możemy.

P. *Toć tedy bardzo dobra rzecz godnie Sakramenta przyimować ?*

O. Tak dobra, że nad nią nic nie może być na świecie lepszego w tym życiu.

P. *Kto postanowił Sakramenta ?*

O. Chrystus Jezus Pan nasz.

P. *Dlaczego ie postanowił ?*

O. Aby nas zasług krwie swoiey uczestnikami uczynił.

P. *Wiele iest Sakramentow ?*

O. Jest ich siedm.

P. *Wyliczże ie ?*

O. Chrzest, Bierzmowanie, Ciało y Krew Pańska, Pokuta, Ostatnie Pomazanie, Kapłaństwo, y Małżeństwo.

NAUKA XXI.

O Chrzcie.

ZAden niemoże wniść do Krolestwa Bożego nie odrodziwszy się z wody y Du-

Eſprit. Car tous les hommes ſont morts en Adam par le péché originel: & tous ceux qui ſont baptiſés reçoivent la vie en Jeſus-Chriſt. Le Baptéme eſt donc néceſſaire à tous: même aux enfans qui viennent de naitre. Que ſi l' on baptiſe une perſonne en âge de raiſon, tous ſes péchés lui ſont remis; tant ceux qu'il a commis, que celui qu' il a apporté en naiſſant. Mais il faut qu'il ſoit bien inſtruit de la Religion: qu'il la croye & en faſſe profeſſion publique: qu'il renonce à Satan, à ſes oeuvres & à ſes pompes: qu'il promette de changer de vie, & de garder les commandemens de Dieu. Si c' eſt un enfant, que l' on baptiſe, le Parain, & la Marraine, qui le préſentent au Baptéme, repondent & promettent pour lui. Le Baptéme ſe fait en verſant de l' eau ſur celui que l' on baptiſe, & diſant en même tems: Je te baptiſe, au Nom du Pére, & du Fils, & du Saint Eſprit. Jl ſe doit faire autant qu'il ſe peut, à l' Egliſe, par un Prétre, & avec toutes les cérémonies; mais en cas de néceſſité, toute perſone peut baptiſer & en tout lieu; l'eau ſuffit avec les paroles. On ne reitére point le Baptéme, & chacun n' eſt baptisé qu' une fois.

D. *Le*

Ducha Swiętego. Wſzyſcy albowiem ludzie pomarli w Adamie przez grzech pierworodny; y wſzyſcy ci, ktorzy ſą ochrzczeni odbieraią żywot w Jezuſie Chryſtuſie. Chrzeſt więc ieſt potrzebny wſzyſtkim, nawet dzieciom nowonarodzonym. Kiedy zaś kto Chrzeſt przyimuie w wieku tym, w ktorym ma rozum doſtateczny, wſzyſtkie grzechy iego bywaią mu odpuſzczone, tak te ktore popełnił, iako y ten, ktory z ſobą przynioſł rodząc ſię na świat. Ale potrzeba aby dobrze był wyuczony w Wierze, żeby wierzył iey, y ią publicznie wyznał, żeby wyrzekł ſię Czarta, ſpraw iego, y pompy iego, żeby obiecał życie odmienić, y zachowywać przykazania Boſkie. Jeśli ieſt dziecię, ktore chrzczą, Chrzeſny Ociec y Matka, ktorzy go na chrzcie trzymaią, odpowiadaią, y za niego obiecuią. Chrzeſt ſię ſprawuie lcząc wodę na tego, ktory ſię chrzci, y oraz mowiąc: Ja ciebie chrzczę, w Jmię Oyca, y Syna y Ducha Swiętego. Jle zaś być może powinien ſię odprawować w kościele przez Kapłana, ze wſzelkiemi ceremoniami; lecz w potrzebie, każdy może chrzcić, y na każdym mieyſcu, doſyć ieſt na wodzie y słowach. Chrzeſt ſię nie powtarza, y każdy, raz tylko ochrzczonym być ma.

P. Po-

D. *Le Baptéme est-il necessaire ?*

℟. Ouy, pour entrer au royaume de Dieu.

D. *Comment est-ce que l'on baptise ?*

℟. On verse de l'eau sur le baptisé en disant certaines paroles.

D. *Quelles paroles ?*

℟. Je te baptise au nom du Pere, & du Fils, & du Saint Esprit.

D. *Que fait ce Sacrement ?*

℟. Jl efface tous les pechez.

D. *Mais quels péchés peut avoir fait un enfant, qui vient de naitre ?*

℟. Jl a le peché originel.

D. *D'où vient ce peché ?*

℟. Du peché d'Adam, qui a passé à toute sa race.

D. *Que doit faire celuy que l'on baptise en âge de raison ?*

℟. Croire la doctrine chretienne, & la professer.

D. *A quoi doit-il renoncer ?*

℟. Au demon, à ses oeuvres, & à ses pompes.

D. *Que doit-il promettre ?*

℟. De garder les commandemens de Dieu.

D. *Comment les enfans peuvent-ils faire tout cela ?*

℟. Le

P. *Potrzebnyż iest Chrzest?*
O. Tak iest, dla weyścia do Krolestwa niebieskiego.
P. *Jakoż chrzczą?*
O. Leią wodę na chrzczącego się, mowiąc pewne słowa.
P. *Co za słowa?*
O. Ja ciebie Chrzczę w Jmię Oyca, y Syna, y Ducha Swiętego.
P. *Co czyni ten Sakrament?*
O. Gładzi wszystkie grzechy.
P. *Lecz co za grzechy może mieć dziecię ktore się dopiero narodzi?*
O. Ma grzech pierworodny.
P. *Z kąd idzie ten grzech?*
O. Zgrzechu Adamowego, ktory spadł na wszystko iego plemię.
P. *Co ma czynić ten, ktorego chrzczą w wieku tym, w ktorym ma rozum dostateczny?*
O. Powinien wierzyć nauce chrześciańskiey, y onę wyznać.
P. *Czego się ma wyrzec?*
O. Ma się wyrzec czarta, spraw iego, y pompy iego.
P. *Co powinien przyobiecać?*
O. Powinien obiecać strzec przykazania Boskiego.
P. *Jako mogą to wszystko małe dzieci czynić?*

O. O-

℟. Le Parrain & la Marraine le ſont pour eux.

D. *Peut-on rebaptiſer ?*

℟. Non, on ne baptiſe qu'une fois.

LECON XXII.

De la Confirmation.

LEs nouveaux baptiſés doivent reçevoir le Sacrement de confirmation: mais comme ce Sacrement n'eſt pas abſolument néceſſaire, on le differe jusques à ce que les enfans ſoient ſuffiſament inſtruits. Les Peres, & les Meres ſont obligés d'inſtruire avec grand ſoin leurs enfans, de toute la doctrine Chrétienne: de les envoyer à l'Egliſe & aux écoles, ſelon leur commodité, pour y apprendre le catechiſme; & ſi leurs enfans ſe perdent par ignorance, ils en répondront devant Dieu. Les enfans auſſi de leur côté, ſont obligés de s'appliquer à ces inſtructions, & de les retenir toute leur vie. Ceux, qui ſont inſtruits doivent étre preſentés à l'Evéque, car il n'y a que lui, qui ait le pouvoir de confirmer. Jl étend les mains ſur eux en invoquant le Saint Eſprit: puis il

mar-

C. Ociec chrzesny y Matka to czynią na ich mieyscu.

P. *Możeż się Chrzest powtorzyć?*

O. Nie, bo raz tylko każdy powinien być ochrzczonym.

NAUKA XXII.

O Bierzmowaniu.

NOwo ochrzczeni powinni przyiąc Sakrament Bierzmowania; a że Sakrament ten nie iest koniecznie potrzebny, zwłacza się, poki dzieci zupełnie w wierze wyuczone niebędą. Rodzice naybardziey przestrzegać tego powinni, aby Synow swoich w wszelkiey nauce Chrześciańskiey z staraniem wielkim ćwiczyli, y posyłali do kościoła y do szkoł według możności ich, aby tam nauczyli się katechizmu, y ieżeli Synowie ich dla nieumieiętności gubią się, Rodzice BOGU za to oddadzą rachunek. Synowie z swoiey strony powinni się przykładać do tego, aby te nauki poymowali, y one na całe życie pamiętali. Ci, ktorzy dobrze umieią katechizm powinni być stawieni przed Biskupem, bo tylko on sam może bierzmować. Wyciąga nad niemi ręce wzywaiąc Ducha Swiętego, potym wyraża

marque ſur leur front le ſigne de la croix avec l' onction du Saint Chrême, composé d' huile & de baume. L' effet de ce Sacrement eſt de nous rendre parfaits Chrétiens, pour ne point rougir de la croix de Jeſus-Chriſt: reſiſter courageuſement aux tentations: & étre prêts à ſouffrir pour Dieu. C' eſt pour le montrer, que l'Evêque frappe les confirmés ſur la jouë. On ne donne la Confirmation qu' une fois, non plus que le Beptéme.

D. *Quand doit-uo donner aux enfans la Confi rmation?*

℟. Quand ils ſont ſuffiſamment inſtruits

D. *Qui doit prendre ſoin de les inſtruire ?*

℟. Les Peres & les Meres y ſont obligés.

D. *Et les enfans à quoy ſont-ils obligés?*

℟. A bien ecouter les inſtructions, & à les bien retenir.

D. *Qui a le pouvoir de confirmer ?*

℟. Jl n' y a que l' Evéque.

D. *Comment fait-il ?*

℟. Jl étend les mains en invoquant le Saint Eſprit,

D. *Que fait-il encore ?*

℟. Jl fait le ſigne de la croix ſur le front avec le ſaint Chréme-

D. *Que ſignifie tout cela ?*

℟. Que

na czole ich znak krzyża, namaſzczaiąc krzyżmem Swiętym, zrobionym z oliwy y balſamu. Skutek Sakramentu tego ieſt, że nas czyni doſkonałemi chrześcianami, żebyśmy ſię niewſtydzili krzyża JEZUSA Chryſtuſa, mężnie odpor dawali pokuſom, y gotowemi byli cierpieć dla Boga. Na znak tego Biſkup policzek daie bierzmuiącym ſię. Raz tylko bierzmować można, tak, iako y chrzcić.

P. *Kiedy powinno ſię dawać bierzmowanie dzieciom ?*
O. W ten czas, kiedy doſtatecznie naukę chrześciańſką umieć będą.
P. *Kto powinien ſię ſtarać o wyuczenie ich*
O. Rodzice.
P. *A Synowie do czego ſą obowiązani ?*
O. Do ſłuchania nauk, y pamiętania ich.
P. *Kto ma moc bierzmowania ?*
O. Sam Biſkup tylko.
P. *Jak to czyni ?*
O. Ręce kładzie wzywaiąc Ducha Swiętego.
P. *Co ieſzcze czyni ?*
O. Czyni znak krzyża na czole namazuiąc go krzyżmem.
P. *Co to wſzyſtko znaczy ?*

℟. Que par ce Sacrement nous recevrons le Saint Esprit pour être parfaits Chretiens.

D. *En quoy consiste cette perfection?*

℟. A resister aux tentations, & à souffrir tout pour Jesus Christ.

D. *Peut-on recevoir plusieurs fois la Confirmation?*

℟. Non, on ne la reçoit qu'une fois.

LECON XXIII.

De l' Eucharistie.

L'Eucharistie est le corps & le sang de Jesus Christ, qu'il nous donne sous les espéces ou apparences du pain & du vin, pour la nourriture, de nos ames. Ce Sacrement est consacré, & distribué au Saint Sacrifice de la Messe, qui est la representation du sacrifice de la Croix: par lequel Jesus-Christ s' est offert une fois à son Pere, pour les pechés de tous les hommes. Tous les sacrifices de l'anciene loy étoient les figures de celuy de la croix; & la Messe que nous celebrons, suivant l' institution de Jesus-Christ, renouvelle tous les jours la memoire de ce grand sacrifice,

O. Znaczy, że przez ten Sakrament odbieramy Ducha S., żebyśmy doſkonałemi byli Chrześcianami.

P. *Na czym zawiſła ta doſkonałość?*

O. Na ſprzeciwianiu ſię pokuſom, y ponoſzeniu przeciwności dla JEZUSA Chryſtuſa.

P. *Czy może ſię kilkakroć brać Bierzmowanie?*

O. Bynaymniey, bo tylko raz ſię wziąć może.

NAUKA XXIII.

O Nayświętſzym Sakramencie.

NAyświętſzy Sakrament ieſt ciało y krew JEZUSA Chryſtuſa, ktore nam daią pod przymiotami chleba y wina na pokarm duſz naſzych. Ten Sakrament poświęcaią, y rozdaią przy ofierze Mſzy Swiętey, ktora ieſt wyrażeniem ofiary krzyżowey, przez ktorą JEZUS Chryſtus raz ſię ofiarował Oycu ſwemu za grzechy wſzyſtkich ludzi. Wſzyſtkie ſtarozakonne ofiary były wyobrażeniami ofiary krzyżowey, a Mſza ktorą odprawuiemy według poſtanowienia Chryſtuſa Pana odnawia codziennie pamiątkę tey wielkiey ofiary, y dzielności oneyże czyni nas u-

& nous en applique la vertu. Le Prétre raconte comment Jeſus Chriſt inſtitua ce Sacrement la veille de ſa paſſion, & répéte ſes paroles, par les quelles le pain & le vin ſont auſſi-tôt changez en ſon corps & en ſon ſang, ſans qu'au dehors il paroiſſe rien de ce changement que nous ne connoiſſons que par la foy. Ainſi quoy que nous ne voyons que du pain & du vin comme auparavant: nous croyons fermement, que Jeſus-Chriſt y eſt, d'une maniere miraculeuſe: en ſorte qu'il eſt tout entier ſous chacune des deux eſpeces, & ſous chaque partie, comme ſous le tout: ſans étre ni divisé ni multiplié, & ſans ceſſer d'étre au ciel.

D. *Qu'eſt-ce que le Sacrement de l'Euchariſtie ?*

℟. C'eſt le corps & le ſang de nôtre Seigneur Jeſus-Chriſt, ſous les eſpéces du pain & du vin.

D. *Pourquoy nous-eſt-il ainſi donné ?*

℟. Pour étre la nourriture de nos ames.

D. *Où ſe fait cette merveille ?*

℟. Au Sacrifice de la Meſſe.

D. *Qu'eſt-ce que la Meſſe ?*

℟. C'eſt la repreſentation du ſacrifice de la croix.

D. *Quel miracle y arrive-t-il ?*

℟. Que

czestnikami. Kapłan opowiada, iako Chrystus Pan ten Sakrament postanowił w Wigilią męki swoiey: y słowa iego powtarza, przez ktore chleb y wino zaraz w Ciało y krew obracaią się, lubo tey odmiany żadnego powierzchownego znaku nie widać, czego my samą tylko wiarą dochodziemy. A tak chociaż chleb tylko y wino widziemy iako przedtym, przecież mocno wierzemy, że JEZUS Chrystus tam iest cudownym sposobem, tak dalece, że zostaie cały pod każdym z osobna z przymiotow, y pod każdą cząstką iako pod całym, bez żadnego rozdzielenia, ani rozmnożenia, y nie przestaiąc być w niebie.

P. *Co iest Nayświętszy Sakrament?*
O. Jest Ciało y Krew JEZUSA Chrystusa Pana naszego pod przymiotami chleba y wina.
P. *Czemu ie nam tak dał?*
O. Aby było pokarmem dusz naszych.
P. *Gdzie się ten cud dzieie?*
O. Na strasżney ofierze, Mszy Swiętey.
P. *Co iest Msza?*
O. Jest wyobrażenie ofiary krzyżowey.
P. *Co za cud tam się dzieie?*

O. Ten,

℞. Que le pain & le vin sont changez au corps & au sang de Jesus-Christ.

D. *Comment se fait ce changement ?*

℞. Par les paroles de Jesus-Christ, que le Prétre prononce.

D. *Mais nous voyons toujours du pain & du vin comme devant ?*

℞. C'est que les especes y demeurent.

D. *Comment connoissons nous donc que Jesus Christ y est ?*

℞. Par la foy, parce qu'il l'a dit.

LECON XXIV.

De la Communion.

ON ne peut vivre sans manger, ny se bien porter sans manger souvent. Ainsi on ne peut avoir la vie spirituelle, qui est la grace, sans reçevoir quelque fois la Sainte Eucharistie, & plus on communie souvent, plus cette vie est forte & vigoureuse. Mais d'ailleurs les morts ne peuvent prendre de nourriture, & celle qui profite aux persones saines, nuit aux malades: ainsi pour communier utilement, il faut étre exempte de peché mortel, &

O. Ten, że chleb y wino przemienia się w ciało y krew Jezusa Pana.

P. *Jak się dzieie to przemienienie?*

O. Przez słowa Jezusa Chrystusa, ktore Kapłan wymawia.

P. *Wszakże widziemy zawsze chleb y wino iako y przedtym?*

O. Dlatego się nam tak zdaie, iż przymioty tam zostaią.

P. *Jak tedy poznaiemy, że tam iest Jezus Chrystus?*

O. Przez wiarę, ponieważ Chrystus to powiedział.

NAUKA XXIV.

O przyięciu Nayśw: Sakramentu.

Niepodobna żyć bez pokarmu, ani zdrowie komu służyć może bez częstego posilenia się. Tak niemoże trwać żywot duchowny, ktory iest łaską, nieprzyimuiąc czasem Nayświętszego Sakramentu, y im kto częściey do stołu Bożego przystępuie, tym mocnieyszy y trwalszy iest ten żywot duchowny. Ale z drugiey strony umarli niemogą przyimować pokarmu, y tenże pokarm, ktory pomaga zdrowym, szkodzi chorym: tak żeby kto pożytecznie przyimował Ciało Pańskie, potrzeba, aby

był

dans de bonnes dispositions. Les principales sont: croire fermement tous les mysteres de la religion, & particulieremet celuy-cy: ne vouloir mal à persone; étre parfaitement reconcilié avec tous ses ennemis. Quoiconque reçoit indignement ce Sacrement, boit & mange sa condamnation, ne discernant pas le corps du Seigneur d'avec les viandes communes. C'est pourquoy on ne le donne aux enfans qu'apres qu'ils ont acquis l'âge de discretion, & qu'ils sont bien instruits. On appelle ce Sacrement viatique, quand on le donne aux malades préts de mourir, pour étre comme leur provision, pour le grand voyage qu'ils vont faire.

D. *Est-il necessaire de recevoir la Sainte Eucharistie?*

℟. Ouy, puisque c'est nôtre nourriture spirituelle.

D. *Qu'arrive-t-il à une ame qui la reçoit rarement?*

℟. Cette ame demeure foible & languissante.

D. *Mais la Communion profite-t-elle à tout le monde?*

℟. Elle ne profite qu'à ceux, qui sont bien disposés.

D. *Quel-*

był wolnym od grzechu śmiertelnego, y w dobrey sposobności. Osobliwie zaś są te: Wierzyć mocno wszystkie wiary taiemnice, a osobliwie tey: nikomu złego nie życzyć, być w doskonałym poiednaniu się z nieprzyiaciołami swoiemi. Ktokolwiek bowiem niegodnie zażywa tego Sakramentu, ie y piie sobie potępienie, nieczyniąc rozsądku między Ciałem Pańskim, y innemi pospolitemi potrawami. Dlatego niedaią dzieciom małym tego Sakramentu, poki do rozsądnych lat nieprzyidą, y doskonałey w nauce Chrześciańskiey nie będą umieiętności. Nazywa się ten Sakrament ieszcze wiatykiem, kiedy go daią chorym iuż maiącym umierać, aby im był iakoby opatrzeniem na wielką drogę do ktorey zabieraią się.

P. *Czy potrzebna rzecz iest Nayświętszy Sakrament przyimować?*

O. Tak iest potrzebna, bo to iest pokarm nasz duchowny.

P. *Co się przytrafia duszy rzadko go przyimuiącey?*

O. Taka dusza zostaie słaba y gnuśna.

P. *Pożyteczneż iest przyimowanie tego Sakramentu wszystkim?*

O. Tym tylko iest pożyteczny, ktorzy dobrze przygotowawszy się przyimuią go.

P. Jak

D. *Quelles dispositions sont necessaires ?*

℟. Premierement d'être en état de grace

D. *Pourquoy le peché mortel nuit-il à la Communion ?*

℟. Parcequ'un mort ne peut prendre de nourriture.

D. *Dites les autres dispositions ?*

℟. La foy, toutes les vertus, & particulierement la charité vers le prochain.

D. *Est-ce un grand mal de communier indignement ?*

℟. C' est manger sa condamnation.

D. *Qu' est-ce que le viatique ?*

℟. C' est la communion que l'on donne aux mourans.

LECON XXV.

Du Sacrement de Penitence.

APrés le baptéme & la Confirmation, les Chretiens ne devroient avoir besoin que de l' Eucharistie, jusques à la mort. Mais il n'y en a guere qui ne tombent dans des pechez mortels, qui tuënt l' ame, en éteignant la charité, & qui meritent la mort éternelle: & pour guerir un si grand mal, il n' y a point d' autre reme-

de,

P. *Jakież przygotowania ſą potrzebne?*
O. Naprzod trzeba być w ſtanie łaſki.
P. *Czemu grzech śmiertelny ſzkodzi przyimuiąc w nim ciało Pańſkie?*
O. Bo umarły niemoże zażywać pokarmu.
P. *Wylicz mi inſze przygotowania ſię?*
O. Są te, wiara, wſzyſtkie cnoty, a naybardziey miłość ku bliźniemu.
P. *Wielkiż to ieſt grzech przyſtępować niegodnie do Stołu Pańſkiego?*
O. Tak ieſt, bo to ieſt pożywać ciało Pańſkie na potępienie.
P. *Co ieſt Wiatyk?*
O. Jeſt kommunia, ktorą daią umieraiącym.

NAUKA XXV.

O Sakramencie pokuty.

PO Chrzcie, y Bierzmowaniu niepowinniby potrzebować Chrześcianie, tylko ciała y krwie Pańſkiey aż do śmierci. Lecz że mało takich, ktorzy nie wpadaią w grzechy śmiertelne, ktorzy zabiiaią duſzę, gaſząc miłość, y ktorzy zaſługuią na śmierć wieczną; na uleczenie tak wielkiey choroby, niemaſz innego lekarſtwa

po

de, aprés le baptéme, que le Sacrement de Penitence. Celuy qui veut le recevoir doit premierement ſe repentir de ſes pechez; & en avoir une veritable douleur, fondée ſur la foy, & ſur la crainte de Dieu; avec une ferme reſolution de ſe corriger, qui excluë tout à fais la volonté de pecher: ce qui enferme un commencement d' amour de Dieu: & cette douleur, qui briſe le coeur du penitent, s' appelle contrition. Jl faut enſuite ſe confeſſer à un Prétre, luy declarant naïvement tous les pechez dont-on ſe ſent coupable: puis accomplir fidellement la peine que le Prétre impoſe, pour ſatisfaction des pechez. Jl y a donc trois choſes neceſſaires de la part du Penitent: la Contrition la Confeſſion, la ſatisfaction. Les peines que l' on impoſe ſont d'ordinaire les trois ſortes de bonnes oeuvres, la priere, le jeûne, & l' aumone; & elles doivent étre proportionnées à la qualité du peché & à la force du penitent.

D. *A qui le Sacrement de Penitence eſt-il neceſſaire ?*

℟. A ceux, qui ont fait quelque peché mortel aprés leur baptéme.

D. *Qu' eſt-ce que le peché mortel ?*

℟. C'

po chrzcie, tylko Sakrament pokuty. Ten zaś ktory chce go przyiąć, ma wprzod żałować za grzechy, y mieć prawdziwy żal funduiący się na wierze y boiaźni Bożey, z mocnym przedsięwzięciem poprawienia się, ktoreby zamykało w sobie wolą nie grzeszenia; w czym się też zawiera początek miłości Boskiey: a ten żal, ktory kruszy serce pokutuiącego, zowie się skruchą. Potym wyznać trzeba grzechy przed Kapłanem, spowiadaiąc się szczerze wszystkich grzechow, do ktorych się poczuwamy: potym wypełnić wiernie pokutę, ktorą Kapłan naznacza, na dosyć uczynienie za grzechy. Trzy rzeczy tedy są potrzebne z strony pokutuiącego: skrucha, spowiedź, y dosyć uczynienie. Pokuta, ktorą naznaczaią, są za zwyczay trzy rodzaie dobrych uczynkow, modlitwa, post, y iałmużna; a ta powinna być proporcyonalna iakości grzechu, y zdolności pokutuiącego.

P. *Komu Sakrament Pokuty iest potrzebny?*

O. Tym, ktorzy popełnili iaki grzech śmiertelny po Chrzcie.

P. *Co iest grzech śmiertelny?*

℟. C'est le peché qui rend digne de la mort éternelle.

D. *Que doit faire le pecheur pour recevoir ce Sacrement ?*

℟. Etre contrit, se confesser, & satisfaire.

D. *Qu' est ce que la contrition ?*

℟. C'est la douleur d'avoir peché, avec resolution de s' en corriger.

D. *Peut-on haïr le peché sans aimer Dieu?*

℟. Jl doit y avoir au moins quelque commencement d' amour.

D. *Comment doit-on se confesser ?*

℟. Sans rien celer ni rien déguiser.

D. *Qu' est-ce que la satisfaction ?*

℟. C' est l' accomplissement de la peine imposée par le Prétre.

D. *Quelles sont ces peines pour l'ordinaire*

℟. Des prieres, des jeunes, & des aumônes.

LECON XXVI.

Suite de la Pénitence.

APrés que le penitent s' est confesśé, & qu'il a promis de satisfaire: le Prétre doit l' absoudre, s'il y voit des marques suffisantes de conversion. Si non, il doit luy

O. Jeſt to grzech, ktory czyni winnym człowieka śmierci wieczney.

P. *Co ma czynic grzeſznik, aby ten Sakrament przyiął?*

O. Powinien być ſkruſzonym, ſpowiadać ſię y doſyć czynić.

P. *Co ieſt ſkrucha?*

O. Jeſt żal za grzechy przeſzłe z przedſięwzięciem poprawy.

P. *Możnaż grzechu nienawidzieć nie miłuiąc Boga?*

O. Powinien ſię w tey nienawiści zamykać przynaymniey początek miłości Bożey.

P. *Jako trzeba ſię ſpowiadać?*

O. Nic nie taiąc, y nic niepokrywaiąc.

P. *Co ieſt doſyć uczynienie?*

O. Jeſt wypełnienie pokuty naznaczoney od Kapłana.

P. *Ktora ieſt pokuta zwyczayna?*

O. Pacierze, poſty, y iałmużny.

NAUKA XXVI.

Dalſza nauka o Pokucie.

SKoro grzeſznik wyſpowiada ſię, y przyrzecze zadoſyć uczynić, Kapłan powinien go rozgrzeſzyć, ieśli będzie miał znaki doſtateczne nawrocenia ſię: Jnaczey po-

luy refuser l'absolution, sous peine de se damner avec le pecheur: s'il doute qu'il soit bien converti, il doit differer. L'absolution bien reçûë efface les pechéz quelsqu'ils soient. Quant aux moindres pechez, que l'on appelle veniels, & qu'il est comme impossible d'éviter entierement pendant la vie, ils peuvent étre remis par la priere, l'aumône & les autres bonnes oeuvres. Mais quelques petits que ces pechéz nous paroissent, il faut toûjours avoir grand soin de nous en purifier & de les éviter. Les fideles qui sont morts chargez de quelques pechez veniels, ou de quelques restes de satisfaction, qu'ils doivent pour les pechéz pardonnez; ceux là souffrent en l'autre vie une peine, que nous appellons le purgatoire: mais ils sont délivrez, ou soulagez par les prieres des vivans. L'Eglise accorde quelque fois des indulgences, qu'elle attache à certaines bonnes oeuvres, pour nous donner moyens de suppléer au defaut de nos satisfactions.

D. *Le Prétre est-il obligé de donner l'absolution à celuy qui se confesse ?*

℟. Non: s'il ne juge qu'il ait une vraye contrition.

D. *Quel*

powinien mu niedawać rozgrzeſzenia pod winą potępienia ſiebie z grzeſznikiem; ieśli powątpiewa ieżeli ſię ſzczerze nawrocił, powinien odłożyć rozgrzeſzenie. Dobrze odebrane rozgrzeſzenie gładzi wſzelkie grzechy. Co do grzechow mnieyſzych, ktore ſię powſzedniemi zowią, y ktorych niepodobna uſtrzec ſię zupełnie w życiu, te mogą być odpuſzczone przez modlitwę, iałmużnę, y inne dobre uczynki. Lecz luboby nam naymnieyſzemi zdawały ſię te grzechy, potrzeba zawſze ſtrzec ſię ich, y z nich ſię oczyſzczać. Wierni, ktorzy pomarli w grzechach powſzednich, albo w oſtatkach niezadoſyć uczynieniu, ktore winni za grzechy odpuſzczone; ci cierpią na tamtym świecie karę, ktorą my zowiemy Czyſcem: ale ſię uwalniaią y pociechę odnoſzą modlitwami żyiących. Częſtokroć też kościoł pozwala odpuſtow, ktore przyłącza do pewnych dobrych uczynkow, dla dania nam ſpoſobu do wypełnienia naſzego niedoſyć uczynienia.

P. *Czy obowiązany ieſt Kapłan dać rozgrzeſzenie ſpowiadaiącemu ſię?*

O. [illegible] ieśli ſądzi, iż nie ma prawdziwey ſkruchy.

D. *Quel mal fait-il s' il l' absout légérement ?*

℟. Jl se charge du même peché.

D. *Le Sacrement de penitence est-il necessaire pour effacer les pechez veniels.*

℟. Non, il y a encore d' autres moyens.

D. *Qui sont-ils ?*

℟. La priere, l'aumône, les bonnes oeuvres.

D. *Qu' est-ce que Purgatoire ?*

℟. C'est la peine de ceux qui sont morts chargez envers Dieu de quelques dettes.

D. *Quelles sont ces dettes ?*

℟. Des pechez veniels, ou des restes de satisfactions.

D. *Comment pouvons-nous les soulager ?*

℟. En priant pour eux.

D. *Qu' est-ce que les indulgences ?*

℟. Une grace que l' Eglise nous fait pour suppléer aux defauts des satisfactions.

LECON XXVII.

De l' Extreme-onction.

L' Extréme-onction donne aux malades la grace de bien mourir. Elle efface les pechéz veniels, & guerit l' ame de la foi-

P. *Jaką winę popełnia, gdy go lekkomyślnie rozgrzeſza?*

O. Tymże grzechem obciąża ſię.

P. *Czy ieſt potrzebny Sakrament pokuty na zgładzenie grzechow powſzednich?*

O. Nie, ſą albowiem inſze ſpoſoby.

P. *Ktore?*

O. Modlitwa, Jałmużna, y dobre uczynki.

P. *Co ieſt Czyściec?*

O. Jeſt kara dla tych, ktorzy pomarli zadłużywſzy ſię Panu Bogu.

P. *Ktoreż ſą te długi?*

O. Grzechy powſzednie, albo oſtatki niedoſyć uczynienia.

P. *Jakimże ſpoſobem możemy ich ratować.*

O. Modląc ſię za nich.

P. *Co to ſą odpuſty?*

O. Jeſt to łaſka, ktorą nam kościoł wyświadcza, abyśmy nadgrodzili opuſzczone doſyć uczynienie.

NAUKA XXVII.

O oſtatnim Pomazaniu.

OStatnie pomazanie daie łaſkę chorym do dobrey śmierci. Gładzi grzechy powſzednie, y uzdrawia duſzę w ſłabości po-

foibleſſe qui reſte des autres pechez, quoyque pardonnés. Elle fortifie le malade contre les tentatios, qui ſont plus violentes à la mort: & peut même rendre la ſanté corporelle, s' il eſt expedient pour le malade. Ce ſont les Prêtres, qui adminiſtrent ce Sacrement, avec de l' huile benite exprés par l' Evêque. On fait ſept onctions. Cinq pour les cinq ſens, aux yeux, aux oreilles, aux narines, à la bouche, aux mains; une aux reins, ou à la poitrine pour la concupiſcence: une aux pieds: & à chaque onction, le Prêtre prie Dieu de remettre au malade les péchéz qu'il a commis par chaque partie de ſon corps. Jl faut que le malade ſoit en état de grace, pour profiter de ce Sacrement; & il eſt bon qu' il le reçoive avec connoiſſance, quoiqu' on ne le donne qu' aux malades, & lors qu'ils ſont en peril de mort.

D. *Quelle eſt la grace propre de l' Extréme-onction ?*

℟. La grace de bien mourir.

D. *Quels pechéz efface-t-elle ?*

℟. Les péchéz veniels, & les reſtes des autres péchéz.

D. *Que fait-elle encore ?*

pozostałey z inszych grzechow, chociaż iuż odpuszczonych. Utwierdza chorego przeciwko pokusom onym, ktore naygwałtownieysze bywaią przy śmierci, może też chorego do zdrowia przyprowadzić cielesnego, ieżeli to iest z dobrym iego. Ten Sakrament kapłani daią namaszczaiąc oleiem od Biskupa poświęconym. Czynią siedm pomazania. Pięć dla piąciu zmysłow; na oczach, na uszach, na nozdrzach, na ustach, na rękach, iednę na nerkach albo piersiach dla pożądliwości, iednę na nogach, y za każdym pomazaniem Kapłan modli się do Pana BOGA, żeby odpuścił choremu grzechy, ktore popełnił przez każdą część ciała swoiego. Potrzeba zaś, aby chory był w stanie łaski, żeby skutek odebrał tego Sakramentu; y dobrzeby było, aby go przyimował maiąc rozeznanie, lubo go nie daią tylko chorym, y kiedy są w niebespieczeństwie życia.

P. *Ktora iest łaska własna Ostatniego Pomazania?*

O. Łaska dobrey śmierci.

P. *Ktoreż grzechy gładzi?*

O. Grzechy powszednie, y ostatki innych grzechow.

P. *Coż więcey sprawuie?*

℟. Elle fortifie contre les tentations de la mort.

D. *Qui sont les Ministres de ce Sacrement ?*

℟. Les Prêtres.

D. *A qui le doit-on donner ?*

℟. Aux Malades, qui sont en danger de mourir.

D. *Doit-on attendre à l' extrémité ?*

℟. Non: afin que le malade soit mieux disposé.

D. *Pourquoy fait-on plusieures onctions?*

℟. Pour marquer les péchéz commis par les differentes parties du corps.

D. *Avec quoy fait-on ces onctions ?*

℟. Avec de l'huile benîte par l'Evêque.

LECON XXVIII.

De l' Ordre.

LE Sacrement d' Ordre donne à l'Eglise des ministres publics, & des Peres Spirituels, qui tiennent la place des Apôtres & des Disciples de Jesus Crist, pour perpetuer l'oeuvre de Dieu jusques à la fin des siécles. La grace de ce Sacrement ne sanctifie pas seulement ceux qui le reçoivent,

O. Utwierdza przeciwko śmiertelnym pokusom.

P. *Ktorzy są Ministrowie tego Sakramentu ?*

O. Kapłani.

P. *Komu powinien być dawany ?*

O. Chorym w niebespieczeństwie śmierci zostaiącym.

P. *Czy potrzeba czekać ostatniego zgonu życia ?*

O. Nie, dlatego, aby chory lepiey się przygotował.

P. *Dlaczego kilka czyni się pomazania ?*

O. Na pokazanie grzechow popełnionych przez rożne części ciała.

P. *Czym czynione bywaią te Pomazania ?*

O. Olciem poświęconym od Biskupa.

NAUKA XXVIII.

O Kapłaństwie.

SAkrament Kapłaństwa daie Kościołowi Ministrow publicznych, y Oycow Duchownych: ktorzy są na mieyscu Apostołow y Uczniow JEZUSA Chrystusa dla trwałości dzieła Boskiego aż do skończenia świata. Łaska tego Sakramentu nietylko tych poświęca, ktorzy go odbieraią, ale

vent, elle leur donne le pouvoir de sanctifiér les autres, en leur conferant les Sacremens. Mais il n' y a que l' Evêque qui puisse les donner tous: les Prêtres, qui sont institués pour le soulager, ne peuvent conferer ni la Confirmation, ni l' Ordre. Les Diacres sont établis pour servir l' Evêque & les Prêtres dans leurs fonctions, & pour avoir soin des pauvres. Ces ordres sont les principaux. Jl y en a cinq au dessous, institués pour le soulagement des Diacres. Ce sont ceux des Soudiacres; des Acolytes, destinés à suivre l' Evêque, & dans l' Eglise à porter le luminaire; des Lecteurs; des Exorcistes, & des Portiers. On compte donc en tout sept ordres; quatre moindres, & trois plus grands, ou sacrez, qui sont: le Soudiaconat, le Diaconat, & le Sacerdoce, qui comprend la Prétrise, & l' Episcopat. Jl faut passer par tous les dégréz, pour arriver au Sacerdoce. Le premier degré est la tonsure, qui n' est point un Ordre, mais une sainte céremonie, pour donner l' habit ecclésiastique à un laique, & le faire passer au rang des clercs. Car on appelle clercs, tous ceux, qui sont destinez au service de l' Eglise: & laiques, tout le reste du peuple Chretien.

De-

ale też daie im moc do poświęcenia innych w rozdawaniu Sakramentow. Ale tylko Biſkup może ie wſzyſtkie rozdawać. Kapłani, ktorzy ſą poſtanowieni aby go wſpomagali, niemogą ani bierzmować, ani na kapłańſtwo poświącać. Dyakonowie poſtanowieni ſą, aby ſłużyli Biſkupowi, y Kapłanom w ich funkcyach, y mieli ſtaranie o ubogich. Te ſą przednieyſze święcenia. Pięć mnieyſzych ieſt święceń na pomoc Dyakonom. Te zaś ſą, Subdyakonow, Akolitow naznaczonych na aſſyſtencyą Biſkupowi, y dla noſzenia świec w Kościele; Lektorow, Exorcyſtow, y Odzwiernych. Rachuie ſię więc wſzyſtkich ſiedm święcenia, cztery mnieyſzych, a trzy więkſzych, albo Swiętych, to ieſt Subdyakony, Dyakony, y Presbitery, co zawiera Kapłańſtwo y Biſkupſtwo. Przez te wſzyſtkie ſtopnie potrzeba poſtępować, kto chce do kapłańſtwa przyść. Pierwſzy ſtopień zowie ſię Tonſura, ktora nie ieſt święceniem, ale świętą ceremonią dla przyobleczenia w duchowne ſzaty laika, y dla przypuſzczenia go do godności klerykow. Bo ci wſzyſcy nazywaią ſię klerycy, ktorzy ſą naznaczeni na uſługę Kościoła, laicy zaś reſzta ludu Chrześciańſkiego.

Py-

Demande. *Quelle est la grace du Sacrement d'Ordre ?*

℟. Jl donne le pouvoir de conferer les Sacremens, ou de rendre quelque service public à l'Eglise.

D. *Qui sont ceux, qui reçoivent cette grace toute entiere ?*

℟. Ce sont les Evêques.

D. *Jls peuvent donc donner tous les Sacremens ?*

℟. Ouy, même la Confirmation & l'Ordre.

D. *Les Prêtres ne peuvent-ils pas conferer ces deux Sacremens ?*

℟. Non, ils sont reservés à l'Evêque.

D. *Quel est le devoir des Diacres ?*

℟. De servir l'Evêque & le Prêtre dans leur fonctions.

D. *Qui sont les autres Ordres ?*

℟. Soudiacres, Acolytes, Lecteurs, Exorcistes, & Portiers.

D. *Combien y en a-t-il en tout ?*

℟. Jl y en a sept.

D. *Qui sont les Ordres Sacrés ?*

℟. Le Soudiaconat, le Diaconat, & la Pretrise.

D. *Peut-on devenir Prêtre d'abord ?*

℟. Non, il faut passer par tous les autres dégrés.

D. *Qu'*

Pytanie. *Ktora iest łaska Sakramentu Kapłaństwa ?*

O. Ta, że daie moc do rozdawania Sakramentow, albo do Publiczney iakiey usługi kościelney odprawienia.

P. *Ktorzy są, co tę łaskę wcale odbieraią ?*

O. Są Biskupi.

P. *Toć tedy wszystkie mogą dawać Sakramenta ?*

O. Tak iest, nawet, Bierzmowanie y Kapłaństwo dać mogą.

P. *Mogąż Kapłani dawać te dwa Sakramenta ?*

O. Nie, bo są należące Biskupom.

P. *Co za powinność iest Dyakonow ?*

O. Ta iest, służyć Biskupowi, y Kapłanowi w ich funkcyach.

P. *Ktore są inne święcenia ?*

O. Subdyakoni, Akolici, Lektorowie, Exorcystowie, y Odzwierni.

P. *Wieleż ich iest ogołem wszystkich ?*

O. Jest ich siedm.

P. *Ktore są święcenia Swięte ?*

O. Subdyakony, Dyakony, y Presbitery

P. *Czy może kto zaraz stać się Xiędzem?*

O. Nie, bo potrzeba przez wszystkie inne iść stopnie.

P. Co

D. *Qu' est-ce que la Tonsure ?*

℟. Une ceremonie pour prendre l' habit Ecclésiastique.

D. *Que produit-elle ?*

℟. Que de laique on devient clerc.

LECON XXIX.

Du Mariage.

DIEU ayant creé le premier homme, luy donna une femme, pour compagne & pour aide, & d' eux il a fait naître tous les autres hommes: ainsi il institua le mariage. Le péché en avoit corrompu l' usage: mais Jesus Christ l' a réduit à son premier état, & en a fait un Sacrement: y attachant des graces particuliéres. C' est donc l' union d' un seul homme avec une seule femme, qui ne peut étre rompuë que par la mort. Jls doivent s' aimer, comme s' ils n' avoient qu' un même corps à deux ames: se secourir l' un l' autre, dans tous les travaux de la vie, & prendre soin des enfans, qui leur viennent: afin qu' ils continuent aprés eux de servir Dieu sur la terre. Cette union du mari & de la femme est l'image de l'union

de

P. *Co ieſt Tonſura ?*
O. Jeſt to ceremonia do odebrania odzienia kościelnego.
P. *Coż ona ſprawuie ?*
O. To, że z laika, czyni klerykiem.

NAUKA XXIX.
O Małżeńſtwie.

STworzywſzy BOG pierwſzego człowieka, dał mu niewiaſtę za towarzyſzkę, y pomocnika, aby z nich wſzyſcy inſi rodzili ſię ludzie: a tak poſtanowił małżeńſtwo. Grzech zepſował był iego używanie: ale Chryſtus Jezus do pierwſzey ſwoiey przywiodł ie doſkonałości, y do godności go Sakramentalney wyniosł; przywiązawſzy do niego łaſki ſzczegulne. Jeſt to tedy złączenie iednego męſzczyzny, z iedną także niewiaſtą, ktore niemoże być rozerwane, chyba przez śmierć. Powinni ſię kochać, iakoby mieli iedno ciało z dwiema duſzami: wzaiemnie ſiebie wſpomagać we wſzyſtkich życia ſwego pracach, y ſtaranie mieć o dzieciach, ktore ſię im rodzą: aby po nich nieuſtawali służyć Bogu na ziemi. To ziednoczenie Męſzczyzny z Niewiaſtą ieſt wyobrażeniem ziednoczenia ſię Chryſtuſowego z Ko-

de Jesus Christ avec son Eglise. Or quoyque le mariage soit tres saint, l'état de la continence parfaite est plus excellent. Les persones mariées sont partagées entre Dieu & le monde, par le soin de leurs familles: les vierges & les veuves sont libres, pour se donner tout à Dieu. Mais la continence parfaite est une grace singuliere, qui n'est pas donnée à tous.

Demande. *Qui a institué le Mariage ?*
℟. Dieu même, au commencement du monde.

D. *Qui l'a retabli dans sa pureté ?*
℟. Jesus Christ, qui en a fait un Sacrement.

D. *Que represente-t-il ?*
℟. L'union de Jesus Christ avec son Eglise.

D. *Quelle est la grace de ce Sacrement ?*
℟. Que le Mary & la femme s'aiment comme s'ils n'étoient qu'un.

D. *Que s'ensuit-il de là ?*
℟. Qu'ils s'aident l'un l'autre dans tous leurs besoins.

D. *Que*

Kościołem swoim. Więc łubo małżeństwo iest święte: iednak stan wstrzemięźliwosci doskonałey, iest zacnieyszy. Osoby albowiem w małżeństwie zostaiące rozdzielone są między Bogiem y światem, przez starania około swoiey familii: Panny y Wdowy są wolne na oddanie się cale Bogu. Lecz wstrzemięźliwość doskonała iest to łaska szczegulna, ktora nie wszystkim dana bywa.

Pytanie. *Kto postanowił małżeństwo ?*
Odpowiedz. BOG sam na początku Swiata.
P. *Ktoż ie do swoiey pierwszey przywiodł doskonałości ?*
O. Chrystus Pan, ktory go uczynił Sakramentem.
P. *Coż wyraża Małżeństwo ?*
O. Złączenie Chrystusa z kościołem swoim.
P. *Jaką sprawuie łaskę ten Sakrament ?*
O. Tę, że małżonkowie kochaią się, iakby iedno byli.
P. *Coż ztąd wynika ?*
O. Jż łwe wszystkich potrzebach zobopolnie ratować się powinni.

P. O

D. *Que doivent-ils faire pour leurs enfans ?*

℟. En avoir grand ſoin, & les élever en la crainte de Dieu.

D. *Y a-t-il un état plus parfait que le mariage ?*

℟. Ouy, l'état de continence parfaite.

D. *En quoy eſt-il meilleur ?*

℟. Parce qu'il laiſſe plus de liberté de ſervir Dieu.

D. *Tout le monde eſt-il capable de cette perfection ?*

℟. Non : c'eſt un don ſingulier de Dieu.

FIN.

P. *O coż dla dzieci ſwoich ſtarać ſię powinni ?*

O. Powinni wielkie o nich mieć ſtaranie, y chować ich w boiaźni Bożey.

P. *Jeſtże ktory ſtan doſkonalſzy niż małżeńſtwo ?*

O. Tak ieſt, ſtan wſtrzemięźliwości doſkonałey.

P. *W czymże ieſt lepſzy ?*

O. W tym, iż wiekſzą zoſtawuie wolność do ſłużenia BOGU.

P. *Wſzyſcyż ludzie ſą ſpoſobnemi do tey doſkonałości ?*

O. Nie wſzyſcy, bo ieſt dar Boſki ſzczegulny.

KONIEC.

TABLE
Des Lecons contenuës dans la premiere partie de ce Catechisme:

Fin de la Premiere Partie.

SECONDE PARTIE.

Contenant en abregé la Doctrine Chrêtienne.

Fin de la Seconde Partie.

REGESTR
KATECHISMU
PIERWSZA CZĘSC,
Zawieraiąca krotkie Zebranie Historyi Swiętey.

Na-

DRUGA CZĘSC
Krotko w sobie Zawieraiąca Naukę Chrześciańską.

Na-

Konicc tego Katechismu.

